

จดหมายเหตุ

พระบาทสมเด็จพระปกเกล้าเจ้าอยู่หัว

เสด็จเลียบมณฑลฝ่ายเหนือและนครเชียงใหม่

พ.ศ. ๒๔๖๙

พิมพ์เปนอนุสรณ์

ในงานพระราชทานเพลิงศพ

เจ้ากาวิละวงศ์ ณ เชียงใหม่

ณ เมรุวัดธาตุทอง พระโขนง

๘ พฤศจิกายน พุทธศักราช ๒๕๑๐

จดหมายเหตุ
พระบาทสมเด็จพระปกเกล้าเจ้าอยู่หัว
เสด็จเลียบมณฑลฝ่ายเหนือและนครเชียงใหม่

พ.ศ. ๒๔๖๙

พิมพ์เป็นอนุสรณ์ในงานพระราชทานเพลิงศพ

เจ้ากาวิละวงศ์ ณ เชียงใหม่

ณ เมรุวัดธาตุทอง พระโขนง

วันที่ ๒๘ พฤศจิกายน พุทธศักราช ๒๕๑๐

จดหมายเหตุ
พระบาทสมเด็จพระปกเกล้าเจ้าอยู่หัว
เสด็จเลียบมณฑลฝ่ายเหนือและนครเชียงใหม่

พิมพ์ครั้งแรก	ในงานพระราชทานเพลิงศพ พลตรี เจ้าบุญวาทย์วงษ์มานิตย์ (บุญทวงษ์ ณ ลำปาง) (พิมพ์รวมกับเสด็จประพาสเชียงใหม่)	พ.ศ. ๒๔๗๐
พิมพ์ครั้งที่สอง	พระบาทสมเด็จพระปกเกล้าเจ้าอยู่หัว ทรงพระกรุณาโปรดเกล้า ฯ ให้พิมพ์ พระราชทานเนื่องในวันขึ้นปีใหม่ (มีภาพประกอบ)	พ.ศ. ๒๔๗๔
พิมพ์ครั้งที่สาม	ในงานศพ ม.ร.ว. ทรงพันธุ์ ศุขสวัสดิ์ (พิมพ์รวมกับเสด็จประพาสเชียงใหม่)	กุมภาพันธ์ พ.ศ. ๒๕๐๗
พิมพ์ครั้งที่สี่	ในงานศพ เจ้าหญิงลำเจียก ณ ลำพูน (พิมพ์เฉพาะตอนเสด็จประพาสลำพูน)	กรกฎาคม พ.ศ. ๒๕๐๗
พิมพ์ครั้งที่ห้า (๑,๐๐๐ เล่ม)	ในงานพระราชทานเพลิงศพ เจ้ากาวิละวงศ์ ณ เชียงใหม่ (พิมพ์เฉพาะตอนเสด็จประพาสเชียงใหม่)	พ.ศ. ๒๕๑๐

พิมพ์ที่กองการพิมพ์สลากกินแบ่งรัฐบาล นายเสริญ มุ่งการดี ผู้พิมพ์และผู้โฆษณา ๒๕๑๐

คำนำ

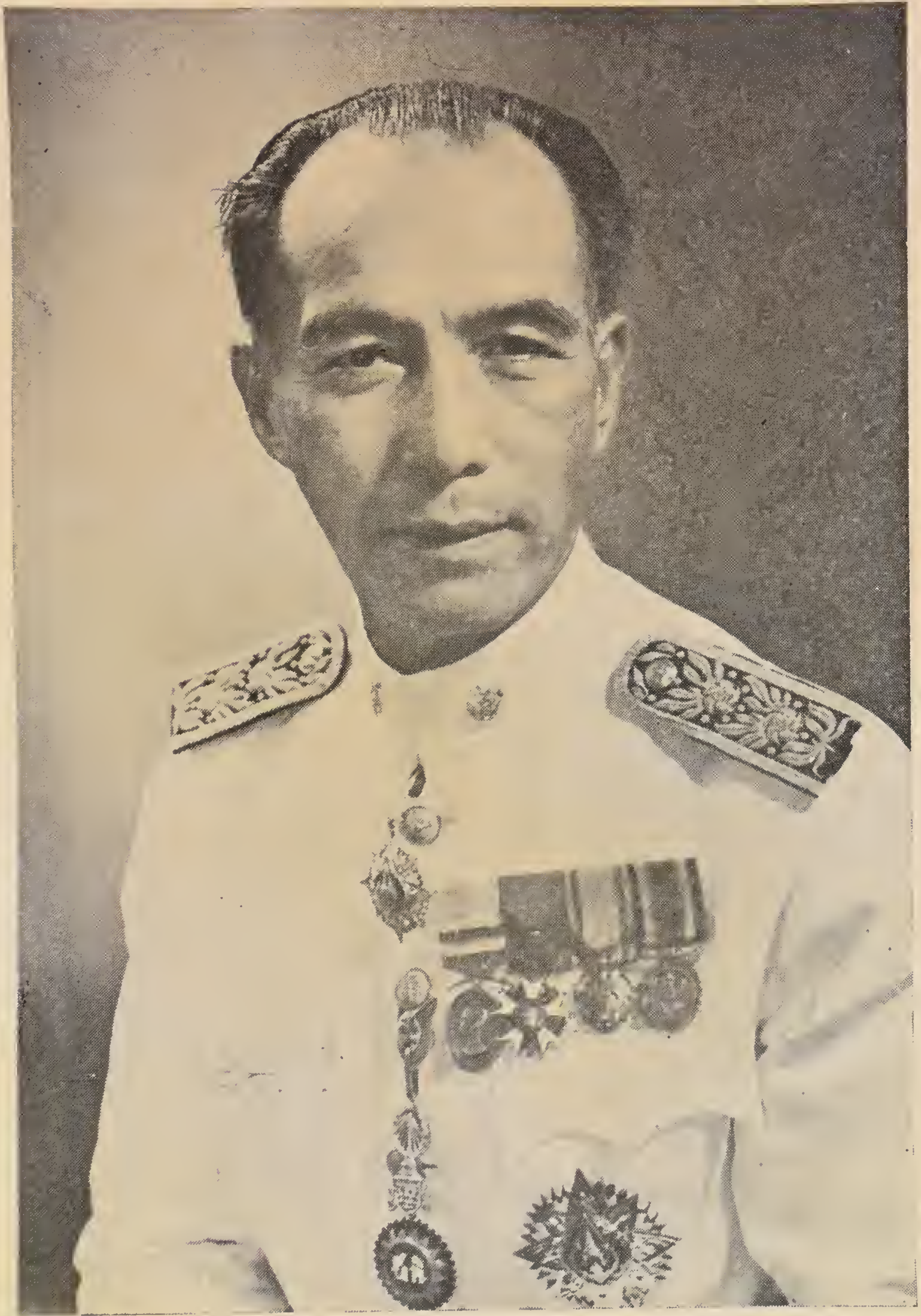
ในงานพระราชทานเพลิงศพ เจ้ากาวิละวงศ์ ณ เชียงใหม่ ณ เมรุวัดธาตุทอง พระโขนง กำหนดงานวันที่ ๒๘ พฤศจิกายน พ.ศ. ๒๕๑๐ นางถนิม ณ เชียงใหม่ ผู้เป็นภริยา ได้มาติดต่อกับกรมศิลปากร ขออนุญาตจัดพิมพ์หนังสือเรื่องจดหมายเหตุ พระบาทสมเด็จพระปกเกล้าเจ้าอยู่หัว เสด็จเลียบมณฑลฝ่ายเหนือและนครเชียงใหม่ พ.ศ. ๒๔๖๙ เฉพาะตอนที่เกี่ยวกับจังหวัดเชียงใหม่ เพื่อแจกเป็นอนุสรณ์ในงานนี้ กรมศิลปากรยินดีอนุญาตให้พิมพ์ได้ตามความประสงค์

จดหมายเหตุเรื่องนี้ ได้ประมวลเรื่องราวและเหตุการณ์ในคราวที่พระบาทสมเด็จพระปกเกล้าเจ้าอยู่หัว เสด็จประพาสหัวเมืองต่าง ๆ ในมณฑลฝ่ายเหนือและมณฑลพายัพ ซึ่งมีหัวเมืองน้อยใหญ่รวมอยู่หลายเมือง เช่น เมืองพิษณุโลก เมืองแพร่ เมืองนครลำปาง เมืองเชียงราย เมืองลำพูน และเมืองเชียงใหม่ เมื่อปีขาล พ.ศ. ๒๔๖๙ เป็นหนังสือที่มีประโยชน์ในการศึกษาเรื่องราวความเป็นอยู่ และขนบประเพณีของหัวเมืองฝ่ายเหนือ ได้เป็นอย่างดี แต่ในการจัดพิมพ์ครั้งนี้ เจ้าภาพขออนุญาตตัดตอนพิมพ์เฉพาะตอนที่เสด็จประพาสเชียงใหม่

กรมศิลปากรขออนุโมทนาในกุศลราศีทักษิณานุปทาน ซึ่งนางถนิม ณ เชียงใหม่ ได้จัดบำเพ็ญอุทิศแด่ เจ้ากาวิละวงศ์ ณ เชียงใหม่ และได้ให้พิมพ์หนังสืออันมีค่าออกเผยแผ่เป็นวิทยาทาน จงเป็นกุศลดลบันดาลให้ เจ้ากาวิละวงศ์ ณ เชียงใหม่ ผู้วายชนม์ ประสบแด่อิฏฐวิบุลมนุญผล เสวยสุขสมบัติในสุคติสัมปรายภพ สมดังมโนปณิธานของเจ้าภาพ จงทุกประการ เทอญ.

กรมศิลปากร

๑๐ ตุลาคม ๒๕๑๐

เจ้ากาวิละวงศ์ ณ เชียงใหม่

ชาตะ ๒๘ พ.ค. ๒๔๔๐

มรณะ ๓๐ พ.ค. ๒๕๑๐

ประวัติเจ้ากาวิละวงศ์ ณ เชียงใหม่

เจ้ากาวิละวงศ์ ณ เชียงใหม่ เป็นบุตรของเจ้าราชวงศ์ (ชมชื่น ณ เชียงใหม่) และเจ้าหญิงกรรณนิกา ณ เชียงใหม่ เกิดเมื่อวันศุกร์ แรม ๑๓ ค่ำ เดือน ๖ ปีระกา ตรงกับ วันที่ ๒๘ พฤษภาคม พ.ศ. ๒๔๔๐ (ร.ศ. ๑๑๖) ที่คุ้มเจ้าราชวงศ์ ในเวียง อำเภอเมือง จังหวัดเชียงใหม่ มีพี่สาวร่วมมารดาเดียวกัน คือเจ้าหญิงเรณุวรรณา ณ เชียงใหม่

เมื่อเจ้ากาวิละวงศ์ ณ เชียงใหม่ อายุได้ ๓ ปี เจ้าหญิงกรรณนิกา ผู้เป็นมารดาได้ถึงแก่กรรม เจ้าราชวงศ์จึงได้นำบุตรทั้งสองลงมากรุงเทพ ฯ เพื่อถวายพระราชชายาเจ้าดารารัศมี ผู้ทรงเป็นป้าของเจ้ากาวิละวงศ์และเจ้าหญิงเรณุวรรณา ซึ่งขณะนั้นประทับอยู่ในพระบรมมหาราชวัง พระราชชายา จึงทรงรับหลานทั้งสองไว้ในความอุปการะตั้งแต่บัดนั้น ในโอกาสต่อมาเมื่อพระวรวงศ์เธอ พระองค์เจ้าจรูญศักดิ์กฤดากร ได้รับการแต่งตั้งให้ไปเป็นอัครราชทูตประจำกรุงปารีสประเทศฝรั่งเศส พระราชชายาจึงทรงฝากหลาน ๒ คน คือเจ้ากาวิละวงศ์กับเจ้าหญิงลดาคำ กับพระองค์เจ้าจรูญศักดิ์-กฤดากร ไปศึกษาเล่าเรียนในทวีปยุโรป

ปี พ.ศ. ๒๔๔๘ เจ้ากาวิละวงศ์กับเจ้าลดาคำ จึงเดินทางไปประเทศฝรั่งเศสพร้อมกับพระองค์เจ้าจรูญศักดิ์กฤดากร และทั้งสองคนได้พักอยู่กับพระองค์เจ้าจรูญศักดิ์กฤดากร ที่สถานทูตไทยในกรุง

ปารีส เป็นเวลาประมาณ ๑ ปี โดยมี Mrs. E. Phillip เป็นพี่เลี้ยง และเป็นครูสอนภาษาอังกฤษให้ด้วย

ปี พ.ศ. ๒๔๕๐ พระองค์เจ้าจรูญศักดิ์กฤดากร ได้ส่งเจ้ากาวิละวงศ์ ไปประเทศอังกฤษ โดยให้เข้าศึกษาเป็นนักเรียนประจำที่โรงเรียน Timsbury School, Eastbourne. พร้อมกับหม่อมเจ้าทองต่อ ทองแถม กับหม่อมราชวงศ์ฉายฉาน ศิริวงษ์

พ.ศ. ๒๔๕๑—๒๔๕๓ เข้าเรียนชั้นประถมที่ Warren Hill School, Eastbourne.

พ.ศ. ๒๔๕๔—๒๔๕๖ เข้าเรียนชั้นมัธยมที่ Shorbourne School, Dorset.

ตลอดเวลาที่เจ้ากาวิละวงศ์ ศึกษาอยู่ในประเทศอังกฤษ เมื่อโรงเรียนหยุดเทอม เจ้ากาวิละวงศ์ก็ได้ไปพักอยู่ที่สถานทูตไทยในกรุงปารีสทุกคราว

พ.ศ. ๒๔๕๗ ได้ไปศึกษาในประเทศฝรั่งเศส เข้าโรงเรียน Lycee de Tours.

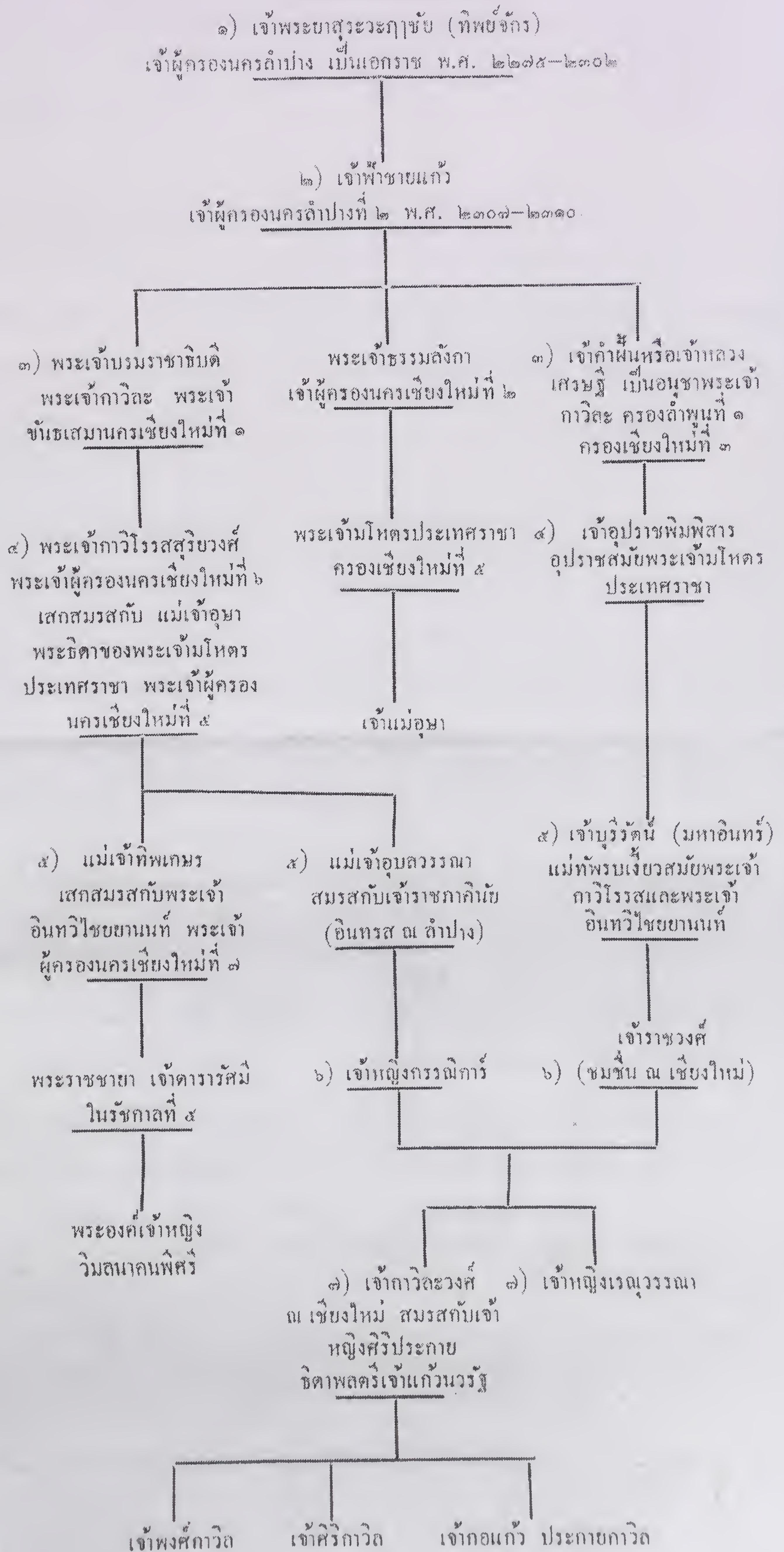
พ.ศ. ๒๔๕๘—๒๔๖๐ เข้าเรียนที่โรงเรียน Lycee de Versailles. ได้ประกาศนียบัตร Bachelier es Science (B. es. Science).

พ.ศ. ๒๔๖๑ สมัครเป็นทหารอาสาในสงครามโลกครั้งที่ ๑ ประจำการในกองบินทหารบกตำแหน่งล่าม จนได้รับยศเป็นนายดาบ เมื่อเสร็จสงครามโลกครั้งที่ ๑ แล้ว ได้เข้าศึกษาต่อที่มหาวิทยาลัยการช่างที่ Ecole Centrale Lyonnoaise ถึงปี พ.ศ. ๒๔๖๕ จนจบหลักสูตรได้รับ Diploma Ingenieur E.C.L.

เจ้ากาวิละวงศ์ ณ เชียงใหม่ กับ เจ้าทิพวัน กฤดากร ณ อยุธยา
ถ่ายที่กรุงปารีส เมื่อ พ.ศ. ๒๔๕๑

สายสกุลของเจ้าบิดาและเจ้ามารดาของ
เจ้ากาวิละวงศ์ ณ เชียงใหม่

ตุลาคม ๒๔๖๕ — พฤษภาคม ๒๔๖๖ เข้าทำงานการก่อสร้างทางรถไฟกับบริษัท Mercier et Borie สาย Nice—coni.

มิถุนายน—สิงหาคม ๒๔๖๖ เข้าทำงานการบำรุงทางรถไฟกับบริษัท P.L.M. ประจำทาง Moteau และ Paris.

กันยายน ๒๔๖๖ ออกเดินทางจากประเทศฝรั่งเศสที่เมือง Marseilles กลับประเทศไทย ถึงประเทศไทยเมื่อวันที่ ๕ ตุลาคม ๒๔๖๖ รวมเวลาที่เจ้ากาวิละวงศ์ศึกษาอยู่ต่างประเทศเป็นเวลา ๑๘ ปี ๗ เดือน

เจ้ากาวิละวงศ์ ณ เชียงใหม่ ได้สมรสกับเจ้าหญิงศิริประกาย ณ เชียงใหม่ ธิดาเจ้าแก้วนวรัฐ เจ้าผู้ครองนครเชียงใหม่ เมื่อวันที่ ๑๓ มีนาคม พ.ศ. ๒๔๖๖ มีบุตรธิดารวม ๓ คน คือ เจ้าพงศ์กาวิล (ถึงแก่กรรม) เจ้าศิริกาวิล และเจ้ากอแก้ว ประกายกาวิล

เมื่อเจ้าหญิงศิริประกาย ได้ถึงแก่กรรมแล้ว เจ้ากาวิละวงศ์ได้สมรสอีกครั้งหนึ่งกับ ถนิม นาวานุเคราะห์ เมื่อวันที่ ๖ พฤศจิกายน พ.ศ. ๒๔๘๐

ประวัติรับราชการ

เจ้ากาวิละวงศ์ เริ่มเข้ารับราชการในกรมรถไฟหลวง ตั้งแต่วันที่ ๖ ตุลาคม พ.ศ. ๒๔๖๖ ตำแหน่งนายช่างผู้ช่วย ควบคุมการก่อสร้างสะพานพระราม ๖ ได้รับพระราชทานเงินเดือน ๆ ละ ๓๐๐ บาท และได้รับพระราชทานยศเป็นรองอำมาตย์เอก เมื่อวันที่ ๑ มกราคม พ.ศ. ๒๔๖๖

วันที่ ๑ มกราคม พ.ศ. ๒๔๖๗ ได้รับพระราชทานเหรียญดุษฎีมาลา เข็มศิลปวิทยา

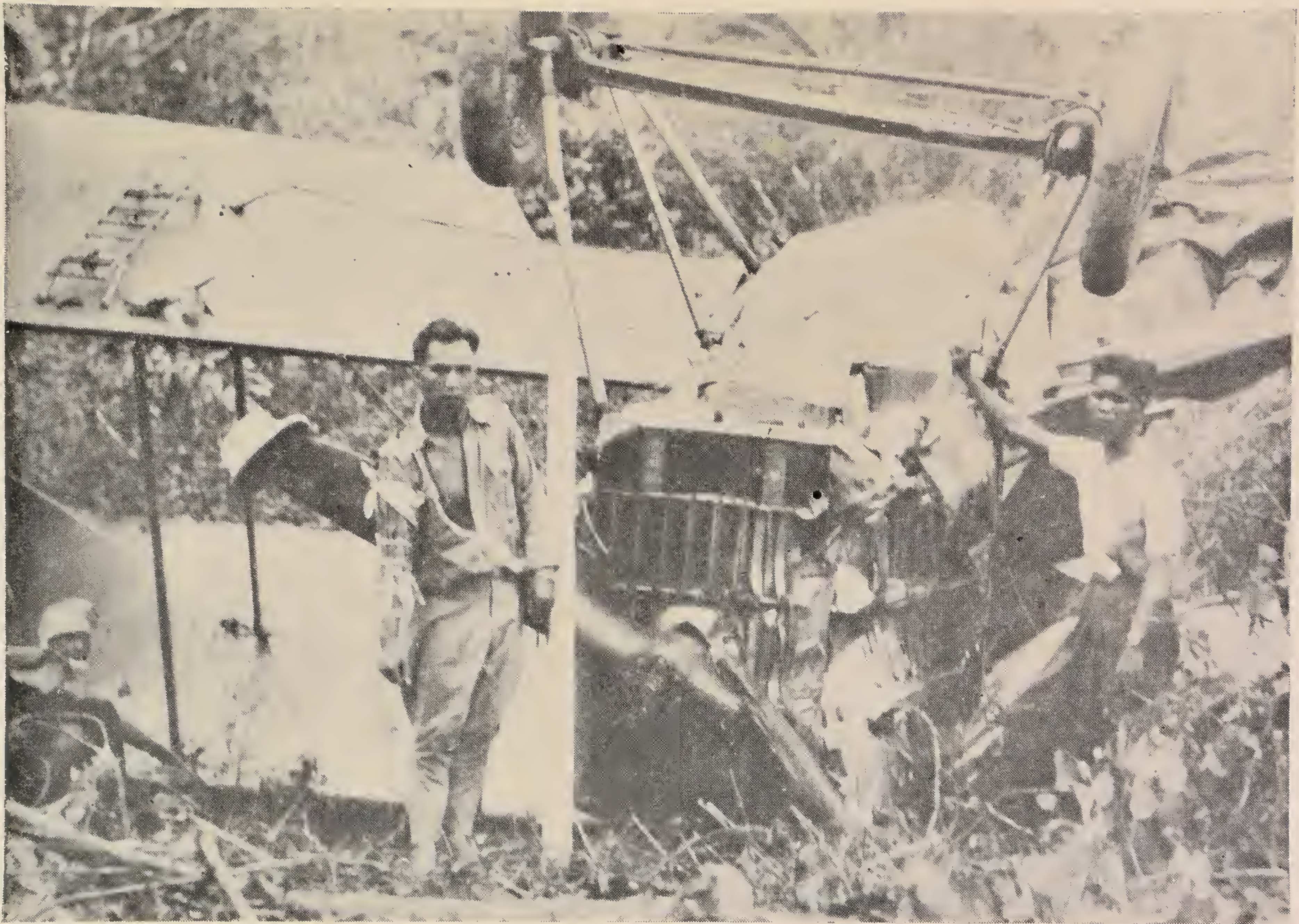
พ.ศ. ๒๔๖๘ เลื่อนขึ้นรับพระราชทานเงินเดือน ๆ ละ ๓๔๐ บาท เจ้ากาวิละวงศ์ อยู่ในตำแหน่งนายช่างผู้ช่วยควบคุมการก่อสร้างสะพานพระราม ๖ จนเสร็จการก่อสร้าง พระบาทสมเด็จพระปกเกล้าเจ้าอยู่หัว ได้เสด็จพระราชดำเนินมาทรงประกอบพิธีเปิดสะพานพระราม ๖ เมื่อวันที่ ๑ มกราคม พ.ศ. ๒๔๖๙

กุมภาพันธ์ ๒๔๖๙ ย้ายไปรับราชการในตำแหน่งนายช่างบำรุงทางกรุงเทพ ฯ เลื่อนขึ้นรับพระราชทานเงินเดือน ๆ ละ ๓๖๐ บาท

เมษายน ๒๔๗๐ เลื่อนตำแหน่งเป็นนายช่างภาค รับพระราชทานเงินเดือน ๆ ละ ๔๐๐ บาท ได้รับมอบให้สำรวจทางสายขอนแก่น — หนองคาย — นครพนม

เมษายน ๒๔๗๑ เลื่อนขึ้นรับพระราชทานเงินเดือน ๆ ละ ๔๒๐ บาท ได้รับมอบให้สำรวจทางสายบ้านหมี่ — บัวชุม — บัวใหญ่ ในการสำรวจทางคราวนี้ เมื่อวันที่ ๕ เมษายน ๒๔๗๑ ได้ขึ้นเครื่องบินสำรวจจากนครราชสีมา และประสบอุบัติเหตุเครื่องบินตกที่บ้านหม่องต๊ะ ใกล้เขตแดนพม่า เจ้ากาวิละวงศ์ แขนหลุด ต้องเดินทางมารักษาตัวที่โรงพยาบาลศิริราช ในกรุงเทพ ฯ จนถึงปลายเดือนพฤษภาคม จึงหายเป็นปกติ

สิงหาคม ๒๔๗๑ ไปปฏิบัติราชการกรมทางหลวงชั่วคราวจนถึงเดือนพฤศจิกายน ได้สำรวจทางสายอุดร—หนองคาย—นครพนม

สำรวจทางสายบ้านหมี่—บัวชุม—บัวใหญ่ เมษายน ๒๔๗๑
ประสพอุบัติเหตุเครื่องบินตกที่บ้านหม่องตั๊วะ ใกล้เขตพม่า

และได้ไปทำความตกลงกับรัฐบาลฝรั่งเศส เรื่องท่าเทียบเรือในลำแม่น้ำโขงที่เวียงจันทน์

๗ พฤศจิกายน ๒๔๗๑ ได้รับพระราชทานยศเป็นอำมาตย์ตรี

ธันวาคม ๒๔๗๑ กลับมาปฏิบัติราชการในกรมรถไฟหลวงตามเดิม ตำแหน่งนายช่างภาค

เมษายน ๒๔๗๒ เลื่อนขึ้นรับพระราชทานเงินเดือนๆ ละ ๔๔๐ บาท

พฤษภาคม—ธันวาคม ๒๔๗๒ เดินทางไปดูงานในทวีปยุโรป ประเทศฝรั่งเศส, อังกฤษ, เบลเยี่ยม, เยอรมัน, สวิตเซอร์แลนด์ และฮอลแลนด์ ในระหว่างที่ดูงานได้รับการแต่งตั้งเป็นกรรมการคัดเลือกผู้รับเหมาก่อสร้าง สะพานพระพุทธยอดฟ้า และเป็นผู้แทนประเทศไทย ในการประชุมเรื่องวิทยุ

เมษายน ๒๔๗๓ เลื่อนขึ้นรับพระราชทานเงินเดือนๆ ละ ๔๖๐ บาท วันที่ ๑๑ ถึง ๑๙ เมษายน เดินทางไปไซ่ง่อนเพื่อตกลงสัญญาว่าจ้างเครื่องบินในการสำรวจทาง

๒๔๗๔ สำรวจทางภาคตะวันออกเฉียงเหนือ

เมษายน ๒๔๗๕ ย้ายไปเป็นนายช่างบำรุงทางปราจีนบุรี

เมษายน ๒๔๗๖ ย้ายไปเป็นนายช่างภาคกองแบบแผน

มิถุนายน ๒๔๗๖ ย้ายไปรับราชการในกระทรวงวัง ตำแหน่งนายช่างพิเศษกรมวังนอก จนถึงปลายเดือน กรกฎาคม ๒๔๗๘

สิงหาคม ๒๔๗๘ ย้ายไปรับราชการกรมโยธาเทศบาล

เมษายน ๒๔๘๐ เลื่อนขึ้นรับพระราชทานเงินเดือน ๆ ละ ๕๐๐ บาท เป็นนายช่างภาคกำกับการภาคอีสาน

๒๔๘๒ เลื่อนขึ้นรับพระราชทานเงินเดือน ๆ ละ ๔๕๐ บาท

๒๔๘๔ เลื่อนขึ้นรับพระราชทานเงินเดือน ๆ ละ ๖๐๐ บาท

๒๔๘๕ เป็นนายช่างกำกับเขตนครราชสีมา

๒๔๘๖ เป็นนายช่างประจำกรมทางหลวง

๒๔๘๗ เป็นนายช่างหัวหน้ากองก่อสร้างประจำเพชรบูรณ์

๒๔๙๑ เป็นนายช่างประจำกรม กรมทางหลวง เลื่อนขึ้นรับพระราชทานเงินเดือน ๆ ละ ๖๕๐ บาท

๒๔๙๔ เลื่อนเป็นข้าราชการชั้นพิเศษ ดำรงตำแหน่งผู้เชี่ยวชาญกรมทางหลวง

๒๔๙๘ โอนไปทำงานทางสำนักงานอีคาเฟ่ จนครบเกษียณอายุ เมื่อปี ๒๕๐๐

ได้รับพระราชทานเครื่องราชอิสริยาภรณ์

ปี พ.ศ. ๒๔๖๑	เหรียญรามมาลา
ปี พ.ศ. ๒๔๖๑	เหรียญทองช้างเผือก
๑ มกราคม ๒๔๖๗	เหรียญดุษฎีมาลา เข็มศิลปวิทยา
ปี พ.ศ. ๒๔๖๘	เหรียญบรมราชาภิเษก รัชกาลที่ ๗
๒๓ ธันวาคม ๒๔๖๙	เหรียญรัตนาภรณ์ รัชกาลที่ ๗ ชั้นที่๕
๑ มกราคม ๒๔๖๙	เบญจมาภรณ์ช้างเผือก

๗ มกราคม ๒๔๗๔ จัตุรถาภรณ์มงกุฎไทย
๑๙ กันยายน ๒๔๘๔ ตริตาภรณ์มงกุฎไทย
๒๐ กันยายน ๒๔๘๕ ตริตาภรณ์ช้างเผือก
๑๙ กันยายน ๒๔๘๖ เหรียญจักรพรรดิมาลา
๕ ธันวาคม ๒๔๙๖ ทวีติยาภรณ์มงกุฎไทย

อิสริยาภรณ์ต่างประเทศ

พ.ศ. ๒๔๗๑ Ligion d'Honneur รัฐบาลฝรั่งเศส

ไปราชการต่างประเทศ

พ.ศ. ๒๔๙๕ เจ้ากาวิละวงศ์ ได้ไปศึกษาและดูงานเพิ่มเติม ตามคำเชิญของ M.S.A. ที่สหรัฐอเมริกา และขากลับแวะดูงานในทวีปยุโรป

ออกเดินทางโดยเครื่องบินเมื่อวันที่ ๑๒ พฤษภาคม ๒๔๙๕ ถึง วอชิงตัน ดี.ซี. วันที่ ๑๕ พฤษภาคม ๒๔๙๕ เข้าประชุมรับการอบรมและดูงานตามรัฐต่าง ๆ จนถึงวันที่ ๑๙ กันยายน ๒๔๙๕ แล้วออกเดินทางไปดูงานในทวีปยุโรป คือประเทศอังกฤษ, ฝรั่งเศส, เยอรมัน, สวิตเซอร์แลนด์, อิตาลี จนถึงวันที่ ๒๔ ตุลาคม ๒๔๙๕ วันที่ ๒๕ ตุลาคม ๒๔๙๕ เดินทางกลับประเทศไทย และแวะดูงานที่ประเทศเลบานอน และอินเดีย ถึงประเทศไทยวันที่ ๕ พฤศจิกายน ๒๔๙๕

พ.ศ. ๒๔๙๖ เจ้ากาวิละวงศ์ ได้ไปราชการและดูงานในสหรัฐอเมริกาและทวีปยุโรป ออกเดินทางโดยเครื่องบิน เมื่อวันที่ ๒๒ สิงหาคม ๒๔๙๖ ผ่าน ฮ่องกง, โตเกียว, ฮอนโนลูลู, ซานฟรานซิสโก, วอชิงตัน ดี.ซี. ดูงานตามรัฐต่าง ๆ จนถึงวันที่ ๑๗ เมษายน ๒๔๙๗ แล้วออกเดินทางไปดูงานในทวีปยุโรป คือ ประเทศอังกฤษ, ฝรั่งเศส จนถึงวันที่ ๒๙ เมษายน ๒๔๙๗ เดินทางกลับประเทศไทย ถึงดอนเมืองเมื่อวันที่ ๒ พฤษภาคม ๒๔๙๗

ชีวิตบั้นปลาย

เมื่อครบเกษียณอายุแล้ว เจ้ากาวิละวงศ์ก็พักผ่อนอยู่กับบ้าน มีชีวิตอย่างสงบสุขกับครอบครัวตามอัธยาศัย ใช้เวลาส่วนมากอยู่กับการถ่ายภาพ ซึ่งเป็นงานอดิเรกที่เจ้ากาวิละวงศ์สนใจมาแต่เยาว์วัย จนได้รับการแต่งตั้งเป็นนายกสมาคมถ่ายภาพสมัครเล่น แห่งประเทศไทย เจ้ากาวิละวงศ์ได้ถ่ายภาพเป็นจำนวนมากมาย เป็นภาพถ่ายในขณะปฏิบัติราชการทั้งในและนอกประเทศ พระราชพิธีและงานพิธีต่าง ๆ ตลอดจนภาพถ่ายภายในครอบครัว ความชำนาญในการถ่ายภาพนี้เป็นที่ยอมรับกันโดยทั่วไปว่า เจ้ากาวิละวงศ์มีฝีมือในการถ่ายภาพประดุจช่างภาพอาชีพเช่นเดียวกัน นอกจากการถ่ายภาพแล้ว เจ้ากาวิละวงศ์สนใจและชอบเล่นแสตมป์ ซึ่งได้สะสมแสตมป์ต่าง ๆ ทั่วโลกไว้เป็นจำนวนมาก

เจ้ากาวิละวงศ์เริ่มมีสุขภาพทรุดโทรมและมีอาการป่วยกระเสาะกระแสะมาตั้งแต่ปี ๒๕๐๖ คือเมื่อวันที่ ๑๑—๒๘ กันยายน ๒๕๐๖ ไปรักษาตัวที่เวชกิจพยาบาล เนื่องจากหัวไหล่ที่เคยหลุดเมื่อคราวอุบัติเหตุเครื่องบินตก เกิดอาการอักเสบและปวดขึ้นมา และมีอาการเข่าอ่อนเดินไม่สะดวก

เมื่อวันที่ ๗ กันยายน—๑๗ ตุลาคม ๒๕๐๗ เข้ารักษาตัวที่โรงพยาบาลจุฬาลงกรณ์เนื่องด้วยโรคลำไส้ (ลำไส้ไม่ทำงาน) ระหว่างที่ป่วยและรักษาตัวอยู่ที่โรงพยาบาลจุฬาลงกรณ์นี้ สมเด็จพระนางเจ้ารำไพพรรณี พระบรมราชินีในรัชกาลที่ ๗ ได้ทรงพระกรุณาเสด็จไปเยี่ยม ๒ ครั้ง คือวันที่ ๒๙ กันยายน และวันที่ ๕ ตุลาคม ๒๕๐๗ นับว่าเป็นพระมหากรุณาธิคุณแก่เจ้ากาวิละวงศ์และครอบครัวเป็นอย่างยิ่ง

เมื่อวันที่ ๘ กุมภาพันธ์ ๒๕๑๐ ต้องเข้ารักษาตัวที่โรงพยาบาลจุฬาลงกรณ์ เนื่องจากโรคเบาหวาน ซึ่งเป็นเรื้อรังมาหลายปีแล้ว แพทย์ตรวจพบว่ามีจุดที่ปอดและมีหินปูนที่ตับอ่อน แพทย์ลงความเห็นว่าเป็นมะเร็ง แต่ไม่แน่ว่ามาจากไหน เพราะไม่ได้เจาะตรวจเนื่องด้วยอายุมากแล้ว ทั้งในระหว่างที่รักษาตัวอยู่นี้ก็มีไข้อยู่ตลอดเวลาแทบทุกวัน เมื่อเห็นว่าอาการไม่ดีขึ้น และไม่มีโอกาสที่จะหายจากโรคภัยได้ เจ้ากาวิละวงศ์จึงตกลงใจออกจากโรงพยาบาลมารักษาตัวที่บ้านในวันที่ ๑๘ มีนาคม ๒๕๑๐

ในระยะแรกที่กลับมารักษาตัวที่บ้าน รู้สึกว่ามีอาการแช่มชื่นขึ้นบ้าง เนื่องด้วยใจคอสบายขึ้นที่ได้กลับบ้าน แต่ในระยะต่อมาอาการป่วยก็มีแต่ทรงกับทรุด และมีไข้อยู่ตลอดเวลา อาการทรุดลงตามลำดับ จนถึงวันที่ ๓๐ พฤษภาคม ๒๕๑๐ ก็ถึงแก่กรรม เมื่อเวลา ๒๐ นาฬิกา ๔๐ นาที ด้วยอาการอันสงบ ท่ามกลางความเศร้าสลดของบุตรภริยา และญาติมิตรที่เคารพรักใคร่โดยทั่วกัน

เจ้ากาวิละวงศ์ ณ เชียงใหม่ ถึงแก่กรรมเมื่ออายุ ๗๐ ปี กับ ๒ วัน

เมื่อวันที่ ๑ สิงหาคม ๒๕๑๐ สมเด็จพระนางเจ้ารำไพพรรณี พระบรมราชินีรัชกาลที่ ๗ ได้ทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ เสด็จมาวางพวงมาลาที่บรรจุศพเจ้ากาวิละวงศ์ที่วัดธาตุทอง เป็นพระมหากรุณาธิคุณแก่บุตรภริยาของเจ้ากาวิละวงศ์อย่างหาที่สุดมิได้

สมเด็จพระนางเจ้า รำไพพรรณี พระบรมราชินีในรัชกาลที่ ๗
เสด็จทรงวางมาลา เมื่อวันที่ ๑ สิงหาคม ๒๕๑๐

เสียดายคนดี

อันว่าคนดีนั้น ในทรรศนะของข้าพเจ้า ว่าจะต้องเป็นคนที่มีธรรมหลายประการ ควรจะต้องมีศีลธรรม มนุษยธรรม วัฒนธรรม ยุติธรรม และแถมสุดท้ายด้วย กตเวทิตาธรรม อันเปี่ยมไปด้วยความภักดีต่อเจ้านายของตนในเมื่อมีวิกฤตกาลเกิดขึ้น

ท่านที่มีธรรมเหล่านี้ในกมลสันดาน เท่าที่ข้าพเจ้าได้พบปะมาในระหว่างเพื่อนฝูงผู้หนึ่งก็คือ เจ้ากาวิละวงศ์ ณ เชียงใหม่ ข้าพเจ้ารู้จักท่านมานานหลายสิบปีแล้ว เพราะว่าเราเคยอยู่ในความปกครองของสถานอัครราชทูตไทยในกรุงปารีสมาด้วยกัน

เมื่อได้กลับมาประเทศไทยแล้ว เราก็ได้รับราชการในกระทรวงเดียวกัน ในสมัยเมื่อบ้านเมืองยังเป็นสมบูรณาญาสิทธิราชย์อยู่ เราทำราชการในกระทรวงคมนาคมด้วยกัน อันมีกรมทาง กรมรถไฟและกรมไปรษณีย์โทรเลข แต่เรารับราชการอยู่คนละกรม ในสมัยนั้น เมื่อกรมใดขาดนายช่าง กระทรวงก็ให้นายช่างของกรมหนึ่งไปแทนอีกกรมหนึ่งได้

ครั้นต่อมา ได้เกิดมีการเปลี่ยนแปลงการปกครองขึ้นเป็นประชาธิปไตย ถัดการเปลี่ยนแปลงการปกครองมาไม่นาน ก็เกิดเหตุการณ์วุ่นวายโดยบ้านเมืองได้ก้าวเข้าสู่สมัย "ทุรยุค" ขณะนั้นพระบาทสมเด็จพระปกเกล้าเจ้าอยู่หัวเสด็จแปรพระราชฐานประทับอยู่ ณ พระราชวังไกลกังวล หัวหิน

เมื่อพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว ได้ทรงทราบเหตุการณ์อันน่าหวาดเสียวนี้ ก็ทรงหวาดวิตกไปว่า จะประทับ ณ ที่ใกล้สมรภูมิสงครามเช่นนี้หาปลอดภัยไม่ จึงทรงพระราชดำริว่า จะทรงย้ายไปประทับ ณ จังหวัดสงขลา อันอยู่ชายพระราชอาณาเขต

ขณะนั้นการที่จะยกขบวนเสด็จพระราชดำเนินลงไปสงขลานั้นหาสะดวกไม่ เพราะมีรถไฟแต่ขบวนเดียว จะพากันลงไปหมดในคราวเดียวมิได้ จึงได้มีการแบ่งขบวนเสด็จออกเป็นสองขบวน ขบวนหนึ่งทางทะเลโดยเรือศรวรุณ อันมีพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว สมเด็จพระบรมราชินีและพระประยูรญาติอีกหลายพระองค์ (โปรดดูรายละเอียดในหนังสือ "ละครการเมือง) อีกขบวนหนึ่งโดยรถไฟซึ่งเจ้ากาวิละวงศ์ ณ เชียงใหม่ เป็นผู้ขับฉลองพระเดชพระคุณ การไปทางรถไฟแสนจะฉุกละหุกลำบากยิ่งนัก เพราะพวกพนักงานรถไฟไม่ยอมปฏิบัติหน้าที่เลยสักคนเดียว นี่หากว่าพระบารมีปกเกล้า ฯ อยู่บังเอิญมีนายช่างเจ้ากาวิละวงศ์ ณ เชียงใหม่ อยู่ในขบวนด้วยผู้หนึ่ง

ฝ่ายขบวนเสด็จทางเรือนั้น ก็ปลอดภัยโดยบังเอิญ มีเรือรบหลวงควบคุมโดยผู้บัญชาการทหารเรือ ผู้ซึ่งออกมาทำการลาดตระเวนได้ทูลเกล้า ฯ ถวายการอารักขาไปจนถึงจังหวัดสงขลา

เนื่องจากเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นนี้ เราคงเห็นเป็นพยานว่า ยังมีชาวไทยเราที่ยังมีความจงรักภักดีในองค์พระมหากษัตริย์อีกมากอยู่

สำหรับตัวข้าพเจ้าเอง มีความอาลัยเสียดายในตัวท่านเจ้ากาวิละวงศ์ ณ เชียงใหม่ เป็นอย่างยิ่ง เพราะนอกจากจะเป็นคนดีใน

ทรรศนะของข้าพเจ้าแล้ว ท่านยังได้มีบุญคุณแก่ข้าพเจ้าเป็นอันมาก ในเมื่อข้าพเจ้าพ้นเคราะห์จากภัยแห่งสมัยทุรยุค มาเป็นนายช่างในใต้บังคับบัญชาของท่าน ดังนั้น ไม่ว่าวิญญาณของท่านจะสถิตอยู่ ณ แห่งหนตำบลใด ข้าพเจ้าขออุทิศส่วนกุศลผลบุญอันข้าพเจ้าได้ทำแล้วในชาตินี้ จงเป็นปัจจัยนำความสุขสำเร็จผลแก่ เจ้ากาวิละวงศ์ ณ เชียงใหม่ ชั่วกาลนานเถิด.

ว. ชยางกูร

(หม่อมเจ้าวิเศษศักดิ์ ชยางกูร)

๑๗ ตุลาคม ๒๕๑๐

ข้าเก่าในรัชกาลที่ ๗ (โดยหม่อมเจ้าการวิก จักรพันธุ์)

ข้าเก่ารุ่นสุดท้าย ของพระบาทสมเด็จพระปกเกล้าเจ้าอยู่หัว รัชกาลที่ ๗ ได้ยินชื่อเจ้ากาวิละวงศ์ ณ เชียงใหม่ อยู่เสมอ พระเจ้าอยู่หัวรัชกาลที่ ๗ รับสั่งถึง "ตากา ฯ" ให้เด็ก ๆ รุ่นเล็กฟังบ่อย ๆ เริ่มตั้งแต่ "เจ้ากา ฯ" ยังเป็นเด็ก ๑๐ ขวบ วิ่งซนอยู่ที่กรุงปารีส เมื่อเป็นหนุ่ม "เจ้ากา ฯ" เป็นนักมวยหมัดมฤตยู (เด็ก ๆ นับถือลือกันว่าต่อยฝรั่งหมอบไปหลายคน) และเรียนเก่ง สำเร็จจากมหาวิทยาลัยทางหลวงของฝรั่งเศส (ECOLE DES PONTS ET CHAUSSÉES) พอได้เห็นตัวจริงตอนกลับจากนอกยิ่งนับถือมากขึ้นอีก นอกจากจะเก่งทั้งวิชาทั้งกีฬาแล้วยังรูปหล่อมากเสียด้วย หน้ายาวขาวสะอาดยิ้มแย้ม แต่ล่ำเกือบจะเป็นมะขามข้อเดียว ที่นับถือมากที่สุดคือต้นคอใหญ่เท่ากับใบหน้า เรื่องนี้เด็ก ๆ เห็นโก้มาก ถ้าท่านสงสัยว่าเกินความจริงแล้วอาจขอดูรูปในสมุดรีวิวขึ้นพระราชวังไกลกังวลได้ ต่อมา "เจ้ากา ฯ" ขึ้นเรือบินออกสำรวจอย่างเก่งกล้าเพื่อสร้างทางหลวง เครื่องบินตกในป่า แขนขาหักก็ยังผ่าอันตรายกลับมารับราชการได้อีก นี่คือภาพของ "เจ้ากา ฯ" ที่ฝังอยู่ในสมองของข้าพเจ้า เมื่อเด็ก ๆ เป็นยักษ์ใหญ่ใจดีที่น่ายึดเป็นตัวอย่าง รู้สึกพระเจ้าอยู่หัวรัชกาลที่ ๗ ทรงเอ็นดูและโปรดปรานมาก

เมื่อข้าพเจ้าโตขึ้นก็ได้ใกล้ชิดกับ "เจ้ากา ฯ" ในการรับใช้ฉลองพระเดชพระคุณสมเด็จพระนางเจ้ารำไพพรรณีด้านหนึ่ง และ

งานขึ้นพระตำหนักเบี่ยมสุข วังไกลกังวล หัวหิน พ.ศ. ๒๔๗๒
เจ้ากาวิละวงศ์ ณ เชียงใหม่ แถวหลัง ริมขวา

ช่วยกันทำงานให้สมาคมถ่ายภาพแห่งประเทศไทยอีกด้านหนึ่ง ("เจ้ากาฯ" ถ่ายรูปเก่ง) ตั้งแต่สมเด็จพระนางเจ้ารำไพพรรณีเสด็จกลับมาประเทศไทย "เจ้ากาฯ" ก็ได้ทำงานถวายอย่างสุดกำลังจนวาระสุดท้าย ได้รับใช้โดยไม่คิดถึงความเหน็ดเหนื่อย เมื่อสมเด็จฯ มีพระราชประสงค์สร้างที่ประทับที่จันทบุรี "เจ้ากาฯ" ก็เป็นหัวเรี่ยวหัวแรงคนหนึ่งในการริเริ่มสร้างพระราชฐาน "สวนบ้านแก้ว" ขึ้นจนสำเร็จเป็นอย่างดี ถึงแม้ "เจ้ากาฯ" จะเจ็บป่วยและอ่อนแอสักเท่าไรก็ยังมาเฝ้าสมเด็จอยู่จนวาระสุดท้าย

คุณสมบัติอันดีเด่นและน่าสรรเสริญที่สุดของเจ้ากาวิละ คือ ความจงรักภักดี ซึ่งเป็นที่ขึ้นชื่อลือนามอยู่ทั่วไป โดยเฉพาะระหว่างข้าเก่าของพระบาทสมเด็จพระปกเกล้าฯ ด้วยกัน ความกตัญญูกตเวทีและความจงรักภักดีนี้ จะคงอยู่เป็นอนุสรณ์อันถาวรยิ่งของเจ้ากาวิละวงศ์ ณ เชียงใหม่ ถึงแม้ "เจ้ากาฯ" จะจากเราไปเสียแล้ว "เจ้ากาฯ" ก็ยังอยู่เป็นเยี่ยงอย่างในจิตใจของเราและลูกหลานของเราต่อๆ กันไป.

คำไว้อาลัย

ของ

พลตรี เจ้าราชบุตร

คุณถนิมมาปรารภว่า เมื่อถึงคราวพระราชทานเพลิงศพเจ้ากาวิละวงศ์ ณ เชียงใหม่ คิดจะพิมพ์หนังสือเพื่อเป็นอนุสรณ์ ในการพระราชทานเพลิงสักเรื่องหนึ่ง และขอให้ข้าพเจ้าเขียนข้อความไว้อาลัย และประวัติย่อของเจ้ากาวิละวงศ์เท่าที่รู้ในฐานะญาติผู้ใหญ่ในตระกูล

เจ้ากาวิละวงศ์ ณ เชียงใหม่ เกิดในตระกูล ณ เชียงใหม่ ทั้งทางฝ่ายบิดาและมารดา ดังแจ้งในการลำดับสกุลนี้แล้ว ฝ่ายบิดาและมารดาของเจ้ากาวิละวงศ์ มีศักดิ์เป็นหลานของพระราชชายาเจ้าดารารัศมี ในรัชกาลที่ ๕ เพราะมารดาเจ้ากาวิละวงศ์เป็นธิดาของแม่เจ้าอุบลวรรณาผู้เป็นน้องของแม่เจ้าทิพเกษร ซึ่งเป็นพระมารดาของพระราชชายาเจ้าดารารัศมี เนื่องจากเจ้ากาวิละวงศ์กำพร้ามารดาตั้งแต่อายุเพียง ๓ ปี พระราชชายาเจ้าดารารัศมีจึงได้มีลายพระหัตถ์ไปถึงเจ้าราชวงศ์ (ชมชื่น ณ เชียงใหม่) ผู้เป็นบิดา ขอให้จัดการส่งเจ้ากาวิละวงศ์พร้อมทั้งเจ้าเรณุวรรณาพี่สาวลงมากรุงเทพ ฯ และได้อยู่ในความอุปการะของท่านพระราชชายาเจ้าดารารัศมี ตั้งแต่บัดนั้นเป็นต้นมา เมื่ออายุได้ ๘ ปี จึงได้จัดส่งเจ้ากาวิละวงศ์ไปศึกษายังประเทศอังกฤษ พร้อมกับเจ้าลัดดาคำ ซึ่งเป็นธิดาของเจ้าราชวงศ์ (เลาแก้ว ณ เชียงใหม่) ได้ทรงฝากฝังให้เดินทางไปพร้อมกับ พระ

วรวงศ์เธอ พระองค์เจ้าจรูญศักดิ์กฤดากร ต่อมาภายหลัง ได้ย้ายไปศึกษาต่อยังประเทศฝรั่งเศส เมื่อพระวรวงศ์เธอ พระองค์เจ้าบวรเดช ทรงเป็นราชทูตอยู่ ณ กรุงปารีสขณะนั้น จนสำเร็จวิชาวิศวกรรม และเดินทางกลับมาประเทศไทย ในปี พ.ศ. ๒๔๖๖ แล้วเข้ารับราชการในกรมรถไฟ ในขณะที่พระเจ้าบรมวงศ์เธอ กรมพระกำแพงเพ็ชร์อัครโยธิน ทรงเป็นผู้บัญชาการกรมรถไฟ ต่อมาได้ย้ายจากกรมรถไฟมาอยู่กรมทางหลวงแผ่นดิน

เมื่อพระบาทสมเด็จพระปกเกล้าเจ้าอยู่หัว รัชกาลที่ ๗ และสมเด็จพระนางเจ้ารำไพพรรณีพระบรมราชินี ได้เสด็จพระราชดำเนินเลียบมณฑลภาคเหนือ เมื่อ พ.ศ. ๒๔๖๙ ในการรับเสด็จครั้งนั้น พระบาทสมเด็จพระปกเกล้าเจ้าอยู่หัว และสมเด็จพระบรมราชินี ได้ทรงช้างพระที่นั่งแห่เข้าเมือง โดยมีเจ้ากาวิละวงศ์เป็นควาญท้ายช้างพระที่นั่งสมเด็จพระนางเจ้ารำไพพรรณีพระบรมราชินี ในพระราชพิธีทูลพระขวัญ เจ้ากาวิละวงศ์ก็ได้ร่วมกับเจ้านายผู้ชายฝ่ายเหนือในการฟ้อนนำกระบวนบายศรี และเมื่อพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวภูมิพลอดุลยเดช รัชกาลที่ ๙ และสมเด็จพระนางเจ้า ฯ พระบรมราชินีนาถ เสด็จเยี่ยมราษฎรภาคเหนือ ก็ได้ร่วมกับเจ้านายผู้ชายในขบวนบายศรีพิธีทูลพระขวัญคราวนั้นด้วย

เจ้ากาวิละวงศ์ ได้สมรสครั้งแรกกับน้องสาวของข้าพเจ้า คือ เจ้าศิริประกาย มีบุตรและธิดา ด้วยกัน ๓ คน คือ

๑. เป็นชาย ชื่อ พงศ์กาวิล (ถึงแก่กรรม)

๒. เป็นหญิง ชื่อ ศิริกาวิล

๓. เป็นหญิง ชื่อ กอแก้ว ประกายกาวิล

เมื่อเจ้าศิริประกาย ได้ถึงแก่กรรมแล้ว เจ้ากาวิละวงศ์ก็ได้สมรสกับคุณถนิม นาวานุเคราะห์

การ เกิด แก่ เจ็บ ตาย เป็นกฎธรรมชาติ ซึ่งไม่มีผู้ใดรอดพ้นไปได้ เจ้ากาวิละวงศ์ได้บำเพ็ญประโยชน์แก่สังคมและญาติมิตรเสมอ ซึ่งควรแก่การสรรเสริญแก่คุณความดีที่เคยมีในขณะมีชีวิตอยู่ เมื่อถึงวาระจากไป ก็นับว่าจากไปด้วยดี ในที่สุดนี้ข้าพเจ้าขอน้อมจิตอธิษฐานอาราธนาคุณพระศรีรัตนตรัย จงดลบันดาลให้วิญญาณของเจ้ากาวิละวงศ์ จงไปสู่ความสุขในสัมปรายภพชั่วกาลนาน.

พล ต. เจ้าราชบุตร

(พล ต. เจ้าราชบุตร)

คุ้มเจ้าราชบุตร ๒๔๑ เจริญราษฎร์ เชียงใหม่.

คำไว้อาลัย

ของ

เจ้าพงศ์อินทร ณ เชียงใหม่

อาลัยเจ้ากาวิละวงศ์ญาติที่รักสนิทยิ่ง

คุ้มหลวง รินแก้ว
แก่งหัวริน เชียงใหม่

วันที่ ๒๑ ตุลาคม พ.ศ. ๒๕๑๐

เจ้ากาวิละวงศ์ ณ เชียงใหม่ เป็นญาติผู้ใหญ่ที่สนิทและมีความรักใคร่ชอบพอเป็นส่วนตัวมากผู้หนึ่ง เป็นผู้ที่มีนิสัยใจคอโอบอ้อมอารีต่อญาติมิตรสหาย มิได้ถือตัวเกินฐานะ นับว่าเป็นผู้วางตนโดยชอบ สมดังพระพุทธภาษิตในมงคลสูตรว่า อตฺตสมฺมาปนิธิ เป็นผู้มีภูมิธรรมและภูมิวิทยา นับว่าเป็นผู้ควรแก่การเคารพนับถือในวงศ์ตระกูลญาติมิตรสหาย ไม่ถือตัวว่าเป็นเจ้านายในตระกูลที่สูงศักดิ์ เข้าสังคมได้กับคนทุกชั้น เป็นที่นับถือชอบพอแก่คนทั่วไปที่ได้รู้จัก

พฤติการณ์ทั้งหลายตลอดชีวิตของเจ้ากาวิละวงศ์ ณ เชียงใหม่ ผู้มีภูมิธรรมสูงอันควรอย่างยิ่ง ที่บุคคลทุกคนในตระกูล ณ เชียงใหม่ ของเราจักถือปฏิบัติเป็นเยี่ยงอย่างอันดียิ่งของผู้เป็นลูกหลานต่อไป

เดชะกุศลกรรมซึ่งเจ้ากาวิละวงศ์ ณ เชียงใหม่ ได้บำเพ็ญมาด้วยดีตลอดอายุขัย ขอจงดลบันดาลให้วิญญาณเจ้ากาวิละวงศ์ ณ เชียงใหม่ จงไปสู่สุคติในสัมปรายภพตามคตินิยมทุกเมื่อเทอญ.

พงศ์อินทร ณ เชียงใหม่

(เจ้าพงศ์อินทร ณ เชียงใหม่)

คำไว้อาลัย

ของ

นายศรีเสนา สมบัติศิริ

ในการพระราชทานเพลิงศพเจ้ากาวิละวงศ์ ณ เชียงใหม่ เจ้าภาพจะได้จัดพิมพ์หนังสือแจกเป็นอนุสรณ์แก่ผู้ที่ล่วงลับไปแล้ว และได้ขอให้ข้าพเจ้าเขียนคำไว้อาลัยสักเล็กน้อย เพื่อลงพิมพ์ในหนังสือ ข้าพเจ้าจึงสนองคำขอนี้ด้วยความเต็มใจ เพราะนอกจากจะรู้จักคุ้นเคยกันกับเจ้ากาวิละวงศ์ ยังปรากฏว่าเจ้ากาวิละวงศ์เป็นผู้มีกตัญญูกตเวทิตาธรรม ซื่อสัตย์ ยึดมั่นในความจงรักภักดีต่อพระมหากษัตริย์นับแต่รัชกาลที่ ๕ ตลอดมาจนรัชกาลปัจจุบัน

ในทางราชการได้เพียรพยายามปฏิบัติหน้าที่การงานเป็นอย่างดี มีนิสัยโอบอ้อมอารีต่อเพื่อนและผู้น้อยเสมอมา เมื่อถึงคราวออกจากราชการแล้ว ในบั้นปลายของชีวิตก็ยังได้รับหน้าที่เกี่ยวข้องแก่คณะกรรมการพิจารณาโครงการลุ่มแม่น้ำโขง ของสหประชาชาติด้วย ตลอดชีวิตจึงได้มีโอกาสคบหาสมาคมกับผู้คนทั้งชาวไทยและชาวต่างประเทศหลายชาติหลายภาษา มีเพื่อนฝูงรักและนับถืออยู่ไม่น้อย

ในด้านส่วนตัว นับได้ว่าเจ้ากาวิละวงศ์เป็นสามีและบิดาที่ดี ญาติและมิตรที่ดี และเป็นผู้นำเกียรติคุณ ชื่อเสียงสู่วงศ์ตระกูลได้ดีอีกด้วย

ส่วนทางพระศาสนานั้น ก็ได้ทำบุญสุนทรทานตามโอกาสที่ทำได้อยู่เสมอ เมื่อสองวันก่อนถึงแก่กรรมก็ได้ถวายสังฆทานตามประเพณีนิยม การที่เจ้ากาวิละวงศ์ถึงแก่กรรมไปนั้น เป็นการสูญเสียคนดีในสังคมไปด้วย จึงยังความเศร้าโศกเสียใจแก่บุตรภรรยา ญาติและมิตรที่สนิทชิดชอบทั่วกัน ขอผลบุญกุศลที่ได้บำเพ็ญแล้วแต่หนหลัง จงดลบันดาลให้วิญญาณของเจ้ากาวิละวงศ์ ณ เชียงใหม่ ประสบแต่ความสุขในสัมปรายภพโดยควรแก่คติวิสัยทุกกาล.

เจ้ากาวิละวงศ์ ณ เชียงใหม่

เจ้ากาวิละวงศ์ ณ เชียงใหม่ ได้พบกับข้าพเจ้าเป็นครั้งแรกที่ประเทศอังกฤษ เมื่อปี ค.ศ. ๑๙๐๘ เวลานั้นต่างคนกำลังเรียนในโรงเรียน Preparatory School เจ้ากาวิละวงศ์เรียนที่ Warren Hill ข้าพเจ้าเรียนที่ St. Andrews และได้พบปะกันเป็นครั้งคราวไม่สู้บ่อยนัก ต่อมาข้าพเจ้าย้ายไปเรียนวิชาทหารต่อที่ประเทศฝรั่งเศส เจ้ากาวิละวงศ์ก็ย้ายไปเรียนต่อที่ฝรั่งเศสเหมือนกัน แต่เรียนทางพลเรือน ข้าพเจ้าจำได้ว่าที่ประเทศฝรั่งเศสนี้ได้พบกันครั้งแรกที่กรุงปารีส หลังจากนั้นก็พบกันและบางทีก็อยู่ด้วยกันอีกหลายต่อหลายครั้งที่สถานทูตไทยบ้าง ที่บ้านครูผู้ดูแลนักเรียนตามที่ทางสถานทูตไทยจัดให้พักในระหว่างโรงเรียนปิดภาคบ้าง จึงคุ้นเคยชอบพอกันเป็นเพื่อนสนิท เมื่อเกิดสงครามโลกครั้งที่ ๑ ขึ้น ก็เข้าเป็นทหารอาสาด้วยกัน เจ้ากาวิละวงศ์ประจำอยู่กองบิน ข้าพเจ้าอยู่กองรถยนต์ ข้าพเจ้าเรียนสำเร็จและกลับเข้ามารับราชการก่อน เจ้ากาวิละวงศ์กลับมาภายหลังและเข้ารับราชการในกรมทาง เนื่องด้วยทำราชการกันคนละด้าน เจ้ากาวิละวงศ์จึงไม่ค่อยได้พบปะกับข้าพเจ้าบ่อยนัก คงพบกันเป็นครั้งคราว เช่น ในงานสมาคมต่าง ๆ แต่โดยความรู้สึกแล้วข้าพเจ้ายังรักใคร่นับถือเจ้ากาวิละวงศ์อย่างสนิทเสมอตลอดมา เพราะเจ้ากาวิละวงศ์

เป็นผู้สมบูรณ์ด้วยอัธยาศัย เป็นมิตรที่ดีผู้มีความเอื้อเฟื้อและนับถือมิตรเสมอต้นเสมอปลาย ข้าพเจ้าจึงยินดีมากที่มีโอกาสได้แสดงความนิยมยกย่อง และความอาลัยเจ้ากาวิละวงศ์ด้วยจริงใจในวาระที่สุดนี้ด้วย.

พลเอก หลวงสุรณรงค์

๓๑ ตุลาคม ๒๕๑๐

คำไว้อาลัย

เจ้ากาวิละวงศ์ ณ เชียงใหม่

พฤษภกาสร อีกกุญชร อันปลดปลง
โททนต์เสน่งคง สำคัญหมาย ในกายมี
นรชาติวางวาย มลายสิ้น ทั้งอินทรีย์
สถิตทั่วแต่ชั่วดี ประดับไว้ ในโลกา

จาก กฤษณาสอนน้อง คำฉันท์.

ข่าวมรณกรรมของท่านเจ้ากาวิละวงศ์ ณ เชียงใหม่ เมื่อวันที่ ๓๐ พฤษภาคม พ.ศ. ๒๕๑๐ ก่อให้มิตรสหายและสมาชิกทุกคนในสมาคมถ่ายภาพแห่งประเทศไทย ในพระบรมราชูปถัมภ์ บังเกิดความเศร้าสลดและอาลัยในตัวท่านเป็นที่สุด ในฐานะที่ท่านเจ้า ฯ เป็นสุภาพบุรุษผู้ทรงด้วยคุณวุฒิ ชาติวุฒิ และวัยวุฒิ พวกเราจึงมีความเคารพรักท่านเป็นอย่างยิ่ง ส่วนท่านก็มีน้ำใจไมตรีสนองแผ่ความเมตตาปรานีต่อผู้ที่คุ้นเคยจนถ้วนทั่ว การพลัดพรากจากไปอย่างไม่มีวันกลับนี้ เสมือนหนึ่งได้ฉุดเอาความอบอุ่นไปจากหัวใจของพวกเราเสียฉะนั้น

ท่านเจ้าฯ เป็นผู้รักในศิลปของการถ่ายภาพ และสนใจในงานอดิเรกชนิดนี้มาตั้งแต่เยาว์วัยจนกระทั่งบั้นปลายของชีวิต เมื่อเริ่มก่อตั้งสมาคมถ่ายภาพแห่งประเทศไทยขึ้นในปี พ.ศ. ๒๕๐๒ ท่านก็

ได้รับเชิญให้เข้าร่วมปรึกษา และเป็นหัวแรงสำคัญในการสถาปนาสมาคม ฯ ขึ้นมาเป็นปึกแผ่นจนกระทั่งปัจจุบันนี้ ท่านได้ช่วยปฏิบัติงานเพื่อความเจริญก้าวหน้าของสมาคม ฯ อย่างเข้มแข็งตลอดมา จนถึงสมัยหนึ่งที่ท่านดำรงตำแหน่งเป็นนายกสมาคม ฯ ท่านได้พยายามบากบั่นนำความขึ้นกราบบังคมทูลพระมหากรุณาพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว เพื่อขอพระราชทาน ทรงรับสมาคม ฯ เข้าไว้ในพระบรมราชูปถัมภ์ ทั้งนี้นับเป็นพระมหากรุณาธิคุณแก่สมาคมถ่ายภาพแห่งประเทศไทย อย่างล้นพ้น

ท่านเจ้ากาวิละวงศ์ ณ เชียงใหม่ เป็นนักถ่ายภาพผู้สร้างสรรค์ผลงานไว้เป็นอันมากผู้หนึ่งของประเทศไทย ส่วนมากเป็นงานแสดงชีวิตความเป็นอยู่ของชาวไทย ตลอดจนภูมิภาพอันงดงามภายในประเทศ ซึ่งเป็นผลดีในการส่งเสริมการท่องเที่ยวและความเข้าใจอันดีระหว่างประเทศ เหมาะกับสมัยหนึ่งที่ท่านเคยร่วมมือกับองค์การส่งเสริมการท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย หลังจากที่ได้ครบเกษียณอายุราชการในกรมทางหลวงแล้ว ผลงานดีเด่นในการถ่ายภาพของท่านนั้น เคยได้รับรางวัลทั้งภายในประเทศและต่างประเทศมามากหลาย และท่านได้เคยจัดแสดงภาพถ่ายแบบ One man show ขึ้นที่ศาลาสันติธรรมเมื่อไม่กี่ปีมานี้เอง อันเป็นผลในการแนะนำให้นานาชาติรู้จักและซาบซึ้งในชีวิตกับสภาพบ้านเมืองของเราดีขึ้น สืบเนื่องจากความสามารถในการถ่ายภาพและ ในการช่วยเหลือเกื้อกูลส่งเสริมศิลปการถ่ายภาพของประเทศไทยให้เจริญงอกงามขึ้นดังนี้ ทาง The Inter-

national Federation of Photographic Art ซึ่งเป็นสหพันธ์ใหญ่ในยุโรป จึงได้มอบเกียรตินิยมชั้นสูง E. FIAP ให้ นับว่าเป็นเกียรติแก่นักถ่ายภาพชาวไทยเป็นอย่างยิ่ง ท่านเจ้าฯ ได้ดำรงตำแหน่งเป็นนายกสมาคมฯ และหน้าที่อื่นๆ อยู่หลายสมัย จนกระทั่งในปี พ.ศ. ๒๕๐๙ ขณะที่ท่านเป็นที่ปรึกษาของสมาคมฯ อยู่ ท่านก็ได้รับยกย่องให้เป็น สมาชิกกิตติมศักดิ์ของ สมาคมถ่ายภาพแห่งประเทศไทยในพระบรมราชูปถัมภ์ (Hon. P.S.T.) ซึ่งเป็นเกียรติอย่างสูงสุดสำหรับสมาชิกของสมาคมฯ จะพึงได้รับ

บัดนี้ ท่านเจ้าฯ ได้อำลาจากพวกเราไปเสียแล้วอย่างไม่มีวันกลับ คงเหลือแต่ความดีนานัปประการ เป็นเครื่องประทับใจไว้ให้แก่ผู้อยู่เบื้องหลังได้รำลึกถึงท่านตลอดชั่วนิรันดร ขอกุศลจิตอันบริสุทธิ์และความเสียสละที่ได้ประกอบกรรมดีมาตลอดอายุขัยของท่านจงเป็นผลบุญสนองให้ ท่านเจ้ากาวิละวงศ์ ณ เชียงใหม่ จงได้รับแต่ความสันติสุขในสัมปรายภพนั้น เทอญ.

สมาคมถ่ายภาพแห่งประเทศไทย
ในพระบรมราชูปถัมภ์

นายดาบ เจ้ากาวิละวงศ์ ณ เชียงใหม่
สงครามโลกครั้งที่ ๑ พ.ศ. ๒๔๖๑

คำไว้อาลัย

ด้วยคุณถนิม ณะ เชียงใหม่ ผู้เป็นเจ้าภาพศพจ้าวกาวิละวงศ์ ณะ เชียงใหม่ แสดงความประสงค์ว่าณะวันที่ ๒๘ พฤศจิกายน พ.ศ. ๒๕๑๐ จะทำการรับพระราชทานเพลิงศพจ้าวกาวิละวงศ์ ณะ เชียงใหม่ ผู้เป็นสามี แลโดยที่ผู้มรณะเป็นทหารอาสาสงครามโลกครั้งที่ ๑ จึงใคร่ขอให้ข้าพเจ้าผู้เป็นนายกสมาคมสหายสงครามโลก เขียนคำไว้อาลัยเนื่องในการพิมพ์หนังสือแจกเป็นธรรมะบรรณาการแก่ท่านผู้ให้เกียรติมาร่วมในงานพระราชทานเพลิงศพจ้าวกาวิละวงศ์ ณะ เชียงใหม่ ในคราวนี้ด้วย ซึ่งข้าพเจ้ายินดีที่จะได้มีโอกาศสนองความเป็นมิตร์ ซึ่งเคยมีต่อกันมาแต่อดีต

จ้าวกาวิละวงศ์ ณะ เชียงใหม่ เป็นทหารอาสาสงครามโลกครั้งที่ ๑ พ.ศ. ๒๔๖๐–๖๒ ซึ่งในขณะนั้นจ้าวกาวิละวงศ์ ณะ เชียงใหม่ กำลังรับการศึกษาอยู่ที่ประเทศฝรั่งเศส เมื่อเข้ามารับราชการเป็นทหารอาสา ก็ได้รับยศเป็นนายสิบโท แลโดยผลคุณงามความดีที่ได้ตั้งใจปฏิบัติให้เป็นคุณประโยชน์แก่ประเทศชาติ จึงได้รับบำเหน็จเลื่อนยศมาโดยลำดับจนถึงได้เป็นจ่านายสิบ แลยศทหารครั้งสุดท้ายก็ได้เลื่อนเป็นนายดาบ (ประจำถิ่น) ครั้นเมื่อเสร็จการเรียนแลการรับราชการทหารอาสาแล้ว จึงได้กลับบ้านเมืองเข้ารับราชการทางฝ่ายพลเรือนจนถึงได้มีถานะเป็นข้าราชการชั้นพิเศษ ในกรมทางหลวงแผ่นดิน จนเกษียณอายุก็ได้ออกรับพระราชทานบำนาญ

จ้าวกาวิละวงศ์ ฯ เป็นจ้าวนายฝ่ายเหนืออันสูงศักดิ์ แต่เธอก็มิได้แสดงว่าเป็นผู้ถือตัวแต่อย่างใด คลุกคลีกับเพื่อนทหารอาสาได้เป็นอย่างดี ปฏิบัติหน้าที่ราชการในสงครามอย่างสมบูรณ์ ไม่มีข้อบกพร่องแม้แต่น้อย ซึ่งข้าพเจ้าผู้เขียนคำสดุดีนี้ได้เคยพบเห็นความเป็นอยู่ แลความขยันขันแข็งต่อหน้าที่ของจ้าวกาวิละวงศ์ ฯ ในสนามรบมาด้วยตาตนเอง ตลอดเวลาที่รับราชการร่วมกัน ซึ่งถือว่าเธอเป็นผู้มีคุณงามความดีต่อประเทศชาติมาตลอดอายุรับราชการของเธอทั้งฝ่ายทหารแลฝ่ายพลเรือน จ้าวกาวิละวงศ์ ฯ เป็นที่สนิทเสน่หาของบรรดาผู้บังคับบัญชาแลเพื่อนฝูงร่วมสนามรบ เมื่อมาถึงแก่กรรมลงอย่างที่มิได้มีโอกาศที่จะได้กลับมาพบปะกันอีกเช่นนี้ ก็ยิ่งทำให้เพื่อนฝูงพากันสลดใจแลอาลัยถึงเป็นอย่างยิ่ง

อันโค, กระบือ, ช้าง, ม้า, เวลางานตามหน้าที่เช่นการทำไร่ทำนา ก็เหน็จเหนื่อยรับใช้ผู้เป็นเจ้าของไม่ว่าอากาศจะร้อนหรือเย็นฝนจะตกแดดจะออกจะเหน็จเหนื่อยสักเพียงใด ก็พยายามทำจนท่านเจ้าของได้ข้าวได้ไม้มาเข้ายุ้งเข้าฉาง แล้วแลขายได้กำไรพอควรแก่ถานะการงาน ครั้นเวลาตายหรือล้ม ก็ยังทิ้งกระดูกแลเขี้ยวงาไว้ให้เจ้าของได้ใช้ทำวัสดุใช้สรอย ซึ่งถึงมันจะเป็นสัตว์เดรัจฉาน แต่ก็ควรถือว่ามันยังดีที่ทำประโยชน์ให้แก่โลกได้มากกว่าทรชนคนชั่ว ซึ่งแม้แต่จะเป็นมนุษย์ แต่ก็ไม่ทำคุณประโยชน์อันใดให้แก่เพื่อนมนุษย์เลย

ซ้ำร้ายมีแต่จะให้โทษอยู่ตลอดกาล อย่างนี้หน้าจะถือว่าสัตว์พาหนะเหล่านั้นมีคุณค่ากว่าทรชนคนชั่วร้ายมากฉันใด แต่จ้าวกาวิละวงศ์ ฯ เป็นคนที่เกิดมาก็ทำตนแต่ที่จะให้เป็นคุณประโยชน์แก่บ้านเมือง ถึงยอมสละชีพเพื่อชาติ จนเมื่อเสร็จสงครามโลกครั้งที่ ๑ แล้ว ชาติไทยของเราได้รับประโยชน์ใหญ่หลวง เช่นได้อำนาจทางศาล อำนาจทางภาษีอากรโดยสมบูรณ์เยี่ยงประเทศเอกราชที่เจริญทั้งหลาย ทำให้ชาติไทยมีฐานะเสมอบ่าเสมอไหล่กับบรรดาอารยะประเทศที่เจริญ มีรายได้ดีขึ้นกว่าแต่กาลก่อน เพราะการเข้าร่วมสงครามทำให้เลิกสัญญาที่ถูกนา ๆ ประเทศผูกมัดบีบขมับเรามาตั้งรอบสตวรรดิ์ ซ้ำเมื่อเสร็จสงครามแล้ว จ้าวกาวิละวงศ์ ณะเชียงใหม่ก็ยังได้นำวิชาความรู้ที่ได้เล่าเรียนมาช่วยสร้างความเจริญความก้าวหน้าให้แก่ชาติบ้านเมืองอีกเป็นอันมาก ซึ่งเมื่อได้หวลรฤกถึงคุณงามความดีของจ้าวกาวิละวงศ์ ณะเชียงใหม่ ตั้งแต่ถือกำเหนิดมาจนถึงจุดจบแล้ว ก็เห็นว่าท่านเป็นชายชาตรีผู้ทำคุณประโยชน์ให้แก่ประเทศชาติ อันเป็นที่รักยิ่งของพวกเราโดยแท้ ได้ชื่อว่าเป็นบุรุษย์อาชานัยที่ควรรับนับถือ และซึ่งชาติไทยเราเป็นลูกหนี้บุญคุณแก่ท่านผู้นี้อยู่ไม่น้อย อันจะลืมเลือนเสียมิได้เลย

ข้าพเจ้าในนามของทหารอาสาสงครามโลกครั้งที่ ๑ อันมีจำนวนทั้งสิ้น ๑,๒๘๔ คน แลกำลังยังมีชีวิตร์อยู่ในขณะนี้อีกเพียง ๓๗๐ คน ซึ่งล้วนเป็นมิตร์ร่วมตายของจ้าวกาวิละวงศ์ ณะ เชียงใหม่ จึงขอ

พร้อมกันส่งกำลังใจไปช่วย ให้วิญญาณอันขาวบริสุทธิของจ้าวกาวิละ-วงศ์ ณะ เชียงใหม่ ผู้เป็นเพื่อนรักร่วมสนามรบไปสู่สุขคะติภพ แลได้เป็นเพื่อนร่วมตายร่วมสมรภูมิ์กันในชาติหน้าอีกหากคำอธิฐานนี้สามารถจะดลบรรดาลให้ได้

พันโท [signature]

(หลวงยุทธสารประสิทธิ์)

นายกสมาคมสหายสงครามในพระบรมราชูปถัมภ์

เลขที่ ๒๖๕ ถนนข้าวสาร บางลำภู

พระนคร

วันที่ ๒๘ พฤศจิกายน ๒๕๑๐

จดหมายเหตุ
เสด็จเลียบมณฑลฝ่ายเหนือและมณฑลพายัพ
เมื่อปีขาล พ.ศ. ๒๔๖๙

พระราชปรารภ

พระบาทสมเด็จพระปรมินทรมหาประชาธิปก พระปกเกล้าเจ้าอยู่หัว ทรงพระราชดำริว่า

หัวเมืองมณฑลฝ่ายเหนือเป็นเมืองที่ตั้งมาแต่โบราณกาล บางเมืองบางสมัยถึงได้ใช้เป็นราชธานีในสยามประเทศนี้ ทั้งประกอบด้วยเป็นเมืองที่มีนักปราชญ์ชั้นเอกเลื่องลือนาม ผู้ทรงไว้ซึ่งความรู้ความสามารถในศิลปวิทยาการต่าง ๆ จะเห็นได้จากหลักฐานคือโบราณวัตถุที่ได้ประดิษฐ์ คิดสร้างขึ้นด้วยฝีมืออันประณีตบรรจงของนายช่างผู้เชี่ยวชาญสมัยโบราณ ซึ่งยังมีเป็นพยานอยู่ในบัดนี้ตามที่ปรากฏแล้วและที่ค้นพบใหม่อยู่เนือง ๆ ทั้งหัวเมืองในมณฑลพายัพ นับว่ายังไม่มีสมเด็จพระเจ้าแผ่นดินในกรุงรัตนโกสินทร์พระองค์ใดได้เคยเสด็จพระราชดำเนินไปเลย จริงอยู่พระบาทสมเด็จพระพุทธยอดฟ้าจุฬาโลก (บางทีพระบาทสมเด็จพระพุทธเลิศหล้านภาลัยด้วย) และพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว ได้เสด็จไปแล้ว แต่เสด็จไปเมื่อยังมิได้ราชาภิเษกเป็นพระมหากษัตราธิราช เพราะฉะนั้นหากครั้งนี้ได้เสด็จพระราชดำเนินขึ้นไปยังมณฑลพายัพ ก็ต้องนับว่าพระองค์เป็นสมเด็จ

พระเจ้าแผ่นดินในกรุงรัตนโกสินทร์พระองค์แรก ที่ได้เสด็จพระราชดำเนินขึ้นไปยังมณฑลนั้น

อีกประการหนึ่งการเสด็จพระราชดำเนินเลียบหัวเมืองมณฑลน้อยใหญ่ ยังเป็นโอกาสให้ได้ทอดพระเนตรภูมิประเทศถิ่นฐานบ้านเมือง ทรงทราบความเป็นไปอันเนื่องด้วยสุขด้วยทุกข์ตลอดถึงการทำมาหาเลี้ยงชีพ ของข้าขอบขัณฑสีมาอาณาจักรทั่วไป ได้ทรงพบเห็นสิ่งต่าง ๆ มากอย่าง สำหรับจะได้นำมาเป็นเครื่องทรงพระราชดำริดัดแปลงแก้ไขสิ่งที่พ้นสมัย ผดุงสิ่งที่ดีอยู่แล้วให้คงดีตลอดไป และพยายามให้ดียิ่งๆ ขึ้น สมกับที่ทรงดำรงตำแหน่งเป็นประมุขของชาติ พระราชจรรยาเช่นนี้ พระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว พระบรมชนกาธิราช ได้ทรงกระทำเป็นเยี่ยงอย่างอันดีมาแล้ว ต่อมาในรัชกาลของพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว พระบรมเชษฐาธิราช ก็ได้ทรงพระราชนิยมในการเสด็จพระราชดำเนินตามหัวเมืองมณฑลเช่นเดียวกัน ผลของการเสด็จพระราชดำเนินปรากฏว่า มีแต่กระทำให้ราชการบ้านเมืองทวีความเจริญในทางก้าวหน้า เมื่อดังนี้จึงเป็นการสมควรยิ่งที่จะทรงอนุวัตรตามพระราชจรรยา ดังเช่นสมเด็จพระบรมชนกาธิราช และสมเด็จพระบรมเชษฐาธิราชได้ทรงประพฤติเป็นทิฏฐานุคติมาก่อนแล้วนั้น ทั้งเป็นการทรงแสดงความเคารพต่อสมเด็จพระบรมชนกาธิราช และสมเด็จพระบรมเชษฐาธิราชด้วยอีกส่วนหนึ่ง

เนื่องด้วยพระราชปรารภดังกล่าวแล้วนี้ จึงได้ทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ ให้กำหนดวันที่ ๖ มกราคม พระพุทธศักราช ๒๔๖๙ เป็นวันพระฤกษ์ ที่จะเสด็จพระราชดำเนินโดยทางรถไฟขึ้นไปยังมณฑลพายัพ มีกำหนดเวลาประมาณเดือนเศษ จึงจะเสด็จกลับสู่กรุงเทพ-พระมหานคร

เตรียมการก่อนเสด็จ

โดยที่ได้ทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ ให้กำหนดวันเสด็จพระราชดำเนินเป็นการแน่นอนดังนี้ สมุหเทศาภิบาลมณฑลพิษณุโลกและมณฑลพายัพ จึงได้บันทึกรับสั่งของนายพลเอก สมเด็จพระเจ้าพี่ยาเธอ เจ้าฟ้ากรมหลวงลพบุรีราเมศวร์ เสนาบดีกระทรวงมหาดไทย ซึ่งทรงพระดำริในการที่จะจัดการรับรองให้ถูกต้องตามพระราชประเพ-ณี ส่งไปให้ผู้ว่าราชการจังหวัด ในมณฑลสำหรับใช้เป็นหลักคิดอ่านจัดการรับรองสนองพระเดชพระคุณ

ความมุ่งหมายอันเป็นส่วนใหญ่ในบันทึกนั้น ประมวลใจความกล่าวได้เป็น ๔ ประการ คือ ว่าด้วยทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ ให้ตระเตรียมการเนื่องในการเสด็จบางอย่างประการ ๑ กรมและกระทรวงต่างๆ แบ่งหน้าที่กันจัดการรับเสด็จประการ ๑ วางระเบียบการรับเสด็จของจังหวัดไหนจะต้องจัดการรับเสด็จอย่างไรเพื่อให้ต้องพระราชประสงค์ประการ ๑ กำหนดเวลาระยะทางเสด็จพระราชดำเนินประพาสทอดพระเนตรสถานที่ จัดที่ประทับร้อน ประทับแรม และพระราช-พิธีพระราชทานพระแสงราชศัสตราสำหรับเมืองประการ ๑ ใน ๔

ประการนี้ สำหรับประการสุดท้ายจักงดไม่กล่าวในที่นี้ เพราะจักมีปรากฏในตอนเสด็จพระราชดำเนินข้างหน้า จักนำมากล่าวเฉพาะ ๓ ประการข้างต้นดังนี้

โปรดเกล้า ฯ ให้เตรียมการเสด็จบางอย่าง

การบางอย่างที่ทรงพระกรุณาโปรดเกล้า ฯ ให้ตระเตรียมให้เสร็จก่อนเสด็จพระราชดำเนินนั้น คือ

๑. กระบวนที่ไปจากกรุงเทพ ฯ ให้แบ่งเป็น ๒ กระบวน คือ กระบวนหลวง และกระบวนพนักงาน

กระบวนพนักงานไปล่วงหน้าบ้าง ตามกระบวนหลวงบ้าง สุดแต่หน้าที่ราชการ

กระบวนหลวงนั้น กำหนดจำนวนคนเป็น ๒ กระบวน คือ

(๑) กระบวนใหญ่ รวมทั้งสิ้นที่จะโดยเสด็จทางรถไฟ

(๒) กระบวนน้อย ที่จะโดยเสด็จทางอันจำต้องไปแต่ด้วยกระบวนรถยนต์ จำนวนคนต้องไปแต่น้อย

๒. เสนาบดีที่กำหนดให้ โดยเสด็จพระราชดำเนินนั้น ชั้นต้นตกลงว่าสมเด็จพระเจ้าพี่ยาเธอ เจ้าฟ้ากรมหลวงลพบุรีราเมศวร์ เสนาบดีกระทรวงมหาดไทย กับ พระเจ้าพี่ยาเธอ กรมหลวงกำแพงเพ็ชร์อัครโยธิน เสนาบดีกระทรวงพาณิชย์และคมนาคม แต่ครั้นจวนเวลาเสด็จพระราชดำเนินเข้า สมเด็จพระเจ้าพี่ยาเธอ เจ้าฟ้ากรมหลวงลพบุรีราเมศวร์ ทรงพระประชวร นายแพทย์แนะนำให้ทรงพักและ

ห้ามขาดมิให้ทรงตรากตรำพระองค์ดังนี้ จึงทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ ให้พระเจ้าพี่ยาเธอ กรมหลวงกำแพงเพ็ชร์อัครโยธิน ตามเสด็จพระราชดำเนินในกระบวนหลวงแต่พระองค์เดียว กระทรวงอื่น ๆ เป็นแต่แต่งข้าราชการไปโดยเสด็จตามหน้าที่

๓. จำนวนผู้โดยเสด็จให้อนุโลมตามลักษณะการแบ่งกระบวนดังกล่าวแล้วออกเป็น ๒ พวก คือพวก ๑ โดยเสด็จในกระบวนหลวง อีกพวก ๑ ไปล่วงหน้า มีรายพระนามและนามโดยละเอียดดังต่อไปนี้

ขบวนหลวง

พระบรมวงศานุวงศ์

๑ กรมพระดำรงราชานุภาพ
๒ กรมหลวงกำแพงเพ็ชร์อัครโยธิน
๓ กรมหมื่นอนุวัตน์จาตุรนต์
๔ หม่อมเจ้าอมรทัต
๕ หม่อมเจ้าถาวรมงคลวงศ์
๖ หม่อมเจ้าพีรพงศ์

ฝ่ายใน

๑ ท้าวสมศักดิ์
๒ นางสนองพระโอษฐ์ (หม่อมหลวงคลอง)
๓ นางพระกำนัล (ม.ร.ว. พันธุ์ทิพย์ เทวกุล)
๔ นางจ่ายวด

๕ นางรองกวด

๖ นางรองชิต

๗ นางสาวทองคำ

มหาดเล็กห้องพระบรรทม

๑ นายเสน่ห์หุ้มแพร

๒ นายรองสุจินดา

มหาดเล็กกองตั้งเครื่อง

๑ นายจ่าเรศ

๒ นายชิตหุ้มแพร

๓ นายสนิธหุ้มแพร

๔ นายรองพินิจราชการ

๕ ร.ส.ต. สมสวาสดิ์ โชติกเสถียร

๖ ว่าที่ ร.ส.ต. เพื่อง จันทนดิลก

๗ ว่าที่ ร.ส.ต. เพ็ง รัตนผัสสะ

แผนกซักฟอก

๑ นายเติม เนียมผลิผล

๒ จีนเบี้ยว

แผนกวรภาชน์

๑ นายจ่ายวด

๒ หลวงยงเยียงครู

๓ ว่าที่ ร.ส.ต. ไข่ จันทรวัต

๔ ว่าที่ ร.ส.ต. ชาย บุรุษหงส์

๕ ว่าที่ ร.ส.ต. จ้าย กองสาร

๖ ว่าที่ ร.ส.ต. อุ่น ฉายุณหะ

๗ พันเด็กชาโท ชิต เปรมสุวรรณ

แผนกครัวพระเครื่องต้นฝรั่ง

๑ นายอาม้ว

๒ นายบังเหลียง

๓ นายวุ้น

๔ นายตัน บุญเกิด

กองพระราชพิธีมหาดเล็ก

๑ พระอุดมภัณฑาภิรักษ์

๒ ขุนวิโรจน์ประภา

๓ ว่าที่ ร.ส.ต. ริด กรมสุต

๔ พันจ่าเด็กชา ชม สีเรือง

๕ พันจ่าเด็กชา พัด พัชรจามร

กรมมหาดเล็กเวรสิทธิ์

๑ พระยาไพชยนตเทพ

๒ พระพิบูลย์พิริยภาพ

๓ หลวงธรินทรภักดี

๔ นายวัน สุวรรณทัต

กรมราชเลขาธิการ

๑ พระบริรักษ์กฤษฎีกา

๒ หลวงพิจิตรราชสาส์น

๓ เสมียน

กรมราชเลขานุการในพระองค์

๑ พระสมัครราชกิจ

กรมพระตำรวจหลวง

๑ พระยามหาเทพ

๒ พระอินทรเทพ

๓ พระราชวรินทร์

๔ พระพรหมบริรักษ์

กรมวัง

๑ พระยาเทวาธิราช

๒ พระสกลพิมาน

๓ หลวงคชศักดิ์

๔ นายเง็ก น้อยประสาน

กรมภูษามาลา

๑ พระยาวงศาภรณ์ภูษิต

๒ หลวงทิพภักดี

๓ ขุนพิพัฒน์ภูษิต

๔ ขุนเทพภูษิต

แผนกพระแสงต้น

๑ พระยาอัคนีสราภัย

๒ หลวงสนิธอาวุธ

๓ ขุนทิพมงคล

แพทย์

๑ นายร้อยเอก ทอง กาญจนปาน

๒ นายสิบเสนารักษ์

๓ พลเสนารักษ์

กรมราชองครักษ์

๑ พระพิชัยชาญณรงค์

๒ หลวงพิชัยศรแผลง

๓ นายเรือเอก สวัสดิ์ นีละนิธิ

ขบวนล่วงหน้า

กรมบัญชาการกระทรวงวัง

๑ พระยาอิศรพัลลภ

๒ หลวงพิจิตร์วรการ

๓ หลวงศรีนัจวิสัย

กองบังคับการมหาดเล็กเวรศักดิ์

๑ พระยาบริหารราชมานพ

๒ นายฉลองนัยนาถ

๓ ว่าที่รองเสวกตรี ตั้ง ทรรพวสุ

มหาดเล็กห้องพระบรรทม

๑ นายรองชิต

มหาดเล็กกองตั้งเครื่อง

๑ หลวงศักดิ์ นายเวร

๒ ม.ร.ว. ประมวลศรี โศภางค์

แผนกวรภาชน์

๑ หลวงประโมทกระยานุกิจ

๒ พันจ่าเด็กชา มา อดิสุคนธ์

แผนกครัวพระเครื่องต้นฝรั่ง

๑ หลวงวรเดชพิสิษฐ์

๒ นายกงเจียง

๓ นายฮง

แผนกห้องพระเครื่องต้นไทย

สายที่ ๑.๑ พระนมสาย

๒ นางเยื้อน

๓ นางสาย

๔ นายหงิม

๕ นางสนิธ (หรั่ง ยอดบุตร)

๖ นางจิ้มลิ้ม

๗ นางแสง

๘ ขุนสุภัตรการกำหนด

สายที่ ๒.๑ หม่อมแก้ว

๒ นายฮวย

๓ นายไป

๔ นายแปลก

๕ นางย้อย

๖ นายเส็ง

๗ นางสาวปลื้ม

๘ นายเสงี่ยม

กรมมหาดเล็กเวรสิทธิ์

เจ้าหน้าที่ตรวจสถานที่และพลับพลา

๑ พระยาพิพิธไอสูรย์

๒ พระยาราชพัสดุอภิมัณฑ์

๓ นายสวัสดิ์ อมรบุรานนท์

๔ นายเย็น พุ่มพวง

คนแต่งพลับพลาที่ ๑

๑ พระอภิรักษ์อัมพรสถาน

๒ ว่าที่ ร.ส.ต. เชย เวณุนันท์

๓ พันเด็กชาโท อบ เฉยเคารพ

๔ เด็กชา สว่าง บัวสาย

๕ เด็กชา สงวน พูลทวีธรรม

พลับพลาที่ ๒

๑ พระกันภยุบาทว์

๒ พันจ่าเด็กชา กาพย์ เกศกาวะยะ

๓ รองเสวกตรี สร้อย สุกรเกยูร

๔ พันเด็กชาเอก บุ่น นุชผ่องใส

๕ พันเด็กชาเอก ไล้ ชูศรีเพลิศ

พลับพลาที่ ๓

๑ พระราชเสวก

๒ ว่าที่ ร.ส.ต. สาตร์ วาสิกบุตร

๓ พันเด็กชาเอก จันทร์ มานิชยกุล

๔ เด็กชา สี เงินรูปงาม

๕ เด็กชา เหมือน ม่วงอยู่

แผนกคลังพิมานอากาศ

พลับพลาที่ ๑

๑ ขุนราชบรรยง

๒ ว่าที่ ร.ส.ต. ปุย เริกสำราญ

๓ พันเด็กชาเอก ฉัน มงคลกนก

พลับพลาที่ ๒

๑ พระรัตนาศน์พิทักษ์

๒ พันเด็กชาเอก ใจ คงอุสาหะ

๓ พันเด็กชาโท เสริม เทศถิ่นค้า

กรมพระราชพิธีกระทรวงวัง

แผนกกระบวน

๑ พระรามเภรี

๒ นายเตี้ย รอดรื้อผิด

๓ นายนิล วิวัฒนานนท์

๔ นายม่วง แสงเอก

๕ นายวาด (สำรอง)

กรมสนมพลเรือน

๑ พระยาประสานพิธีกร

๒ พระจันทราทิตย์

๓ ขุนบำเรอวรภาร

๔ นายสวัสดิ์ภักดี

๕ ว่าที่ ร.ส.ต. นายมีใจภักดิ์

๖ ว่าที่ ร.ส.ต. ขุนพรหมสุรศักดิ์

๗ พันทนายโท ปริก วงศ์สนม

๘ พันทนายโท วอน เกิดลำเจียก

๙ พันทนายโท เฉื่อย ฉ่ำแฉล้ม

๑๐ พันทนายโท ชื่น พุ่มเกตุ

๑๑ พันทนายตรี ย้อย เศวตสูตร์

แผนกพระราชกุศล

๑ พระศุภรัตกาษายานุกิจ

๒ รองเสวกตรี บาง กัณหานนท์

๓ นายหยัด

๔ นายบน

๕ นายชม

แผนกพราหมณ์พิธี

๑ หลวงราชมุนี

๒ หลวงญาณสยมภูวิ์

๓ พราหมณ์ผล เศตพราหมณ์

๔ พราหมณ์เผือน พุกพันธุ์

แผนกพราหมณ์พฤฒิบาศ

๑ หลวงเทพาจารย์

๒ พราหมณ์ฟุ้ง สิริพราหมณกุล

กรมภูษามาลา

๑ ขุนอภัยภูษา

๒ พันทนายโท แม้น มายุสิริ

กรมรองงาน

เมืองเชียงราย

๑ ขุนสนิธใจรักษ์

๒ นายรุน ห้อยหิรัญ

๓ นายแสวง แก้วประกาย

๔ นายภู จันทร์เรืองรอง

๕ นายบุญ พร่ำสอนง่าย

เมืองเชียงใหม่

๑ ขุนชื่นใจจิตร์

๒ นายบุญ เสมาใหญ่

๓ นายแป๊ะ สร้อยสุวรรณ

๔ นายตุย สุปภาษ

๕ นายแจ่ม

กรมสังฆการี

๑ พระยาวุฒิการบดี

๒ หลวงศิริเดชธรรม

๓ รองอำมาตย์ตรี ฮะ เมฆอรุณ

๔ รองอำมาตย์ตรี อ่อน

๕ นายสง่า สุกกะสิกร

๖ นายอ่อน มิลินทากาศ

๔. เครื่องแต่งตัวผู้ที่โดยเสด็จ เพื่อจะมิให้ต้องขนเครื่องแต่งตัวไปมากและอากาศอาจหนาว ฝ่ายทหารใช้เครื่องแบบสนาม ติดเครื่องราชอิสริยาภรณ์แทนครึ่งยศ เต็มยศ ฝ่ายพลเรือนใช้เครื่องแบบสีกากีแทนเสื้อขาวกางเกงดำแถบทอง

กรมและกระทรวงต่างๆ แบ่งหน้าที่กันจัดการรับเสด็จ

เนื่องจากที่ได้ทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ ให้ตระเตรียมการเกี่ยวกับการเสด็จบางอย่างดังกล่าวแล้ว เจ้าหน้าที่ซึ่งเป็นหัวหน้ากรมและกระทรวงต่างๆ จึงได้ทำความตกลงแบ่งสรรปันหน้าที่จัดการรับเสด็จดังนี้

๑ กระทรวงมหาดไทย เป็นพนักงานจัดการรับเสด็จในท้องที่ จัดที่ประทับ จัดที่พัก และเลี้ยงราชบริพาร จัดการอนามัย

๒ กระทรวงพาณิชย์และคมนาคม เป็นพนักงานจัดพาหนะสำหรับกระบวนเสด็จ และพาหนะรับส่งพนักงานที่ไปจากกรุงเทพฯ กับตรวจตราแต่งทาง และเลี้ยงในรถไฟ ถ่ายรูปและส่งข่าวบอกหนังสือพิมพ์ในการเสด็จ

๓ กระทรวงกลาโหม เป็นพนักงานจัดล้อมวงที่ประทับทุกแห่ง และจัดที่ประทับเฉพาะที่เมืองลำปางแห่ง ๑ นอกจากนั้น จัดรับเสด็จประพาสโรงทหาร

๔ กระทรวงพระคลังฯ จ่ายเงินและตรวจบัญชี

๕ กระทรวงธรรมการ จัดพระสงฆ์

๖ กรมราชเลขาธิการ เตรียมเครื่องราชอิสริยาภรณ์ สัญญาบัตร และพนักงานแต่งข่าวลงราชกิจจานุเบกษา

๗ กรมมหาดเล็ก เป็นพนักงานแต่งห้องที่ประทับ กับจัดพระเครื่องต้น และคุมเงินท้ายที่นั่ง และของพระราชทาน

๘ ราชบัณฑิตยสภา แต่งและพิมพ์หนังสือนำทางเฉพาะซึ่งกรมรถไฟยังไม่ได้พิมพ์

อนึ่งการเสด็จพระราชดำเนินเลียบมณฑลคราวนี้ มีนัยต่างกันอยู่ กล่าวคือ มณฑลพิษณุโลกเป็นมณฑลชั้นใน การจัดรับเสด็จก็จัดตามระเบียบ และประเพณีอย่างมณฑลชั้นใน ส่วนมณฑลพายัพเป็นเมืองประเทศราชมาแต่ก่อน การรับเสด็จเจ้านาย เวลาเสด็จขึ้นไปใกล้จะถึงเมืองเขามีพิธีแห่เข้าเมืองอย่าง ๑ เมื่อเสด็จถึงเมืองแล้ว มีพิธีทูลพระขวัญอีกอย่าง ๑ แต่ในการเสด็จเลียบมณฑลพายัพครั้งนี้พิธีทั้ง ๒ อย่างดังกล่าวแล้ว ทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ ให้ไปรวมทำที่จังหวัดเชียงใหม่แห่งเดียว ส่วนการรับเสด็จของจังหวัดอื่นในมณฑลพายัพคงให้จัดอย่างมณฑลชั้นใน

โดยอาศัยบันทึกรับสั่ง ของสมเด็จพระเจ้าพี่ยาเธอ เจ้าฟ้ากรมหลวงลพบุรีราเมศวร์ ได้ประทานพระมติในการที่จะจัดการรับรองสนองพระเดชพระคุณเป็นหลักอยู่แล้วนั้น เพื่อที่จะให้การรับเสด็จสำเร็จลุล่วงไปอย่างดีที่สุดที่สามารถจะกระทำได้ จังหวัดต่างๆในมณฑลพิษณุโลก และมณฑลพายัพจึงต่างตระเตรียมการโดยแบ่งสรรปันหน้าที่กันจัดการรับเสด็จ

จังหวัดเชียงใหม่เตรียมการรับเสด็จ

สมุหเทศาภิบาล และปลัดมณฑลประจำจังหวัดเชียงใหม่ต้องตรวจตราการงานรับเสด็จทั่วไป ในส่วนราชการประจำหน้าที่มณฑล

ได้เรียกมหาอำมาตย์ตรี พระยาวรวิไชยวุฒิกร ปลัดมณฑลประจำจังหวัดน่านไปทำการแทนสมุหเทศาภิบาล และเป็นหัวหน้าประจำกองบัญชาการรับเสด็จด้วย ได้แบ่งหน้าที่การงานรับเสด็จที่จะพึงจัดทำออกเป็นแผนกหน้าที่ดังต่อไปนี้

การตกแต่งเมืองเชียงใหม่ ในการรับเสด็จพระราชดำเนินเป็นหน้าที่ของกองสุขาภิบาลอำนวยการ พร้อมด้วยพ่อค้านายห้างได้ช่วยเหลือ

เริ่มต้นแต่สถานีรถไฟเชียงใหม่ จัดตั้งอาสนะสำหรับพระสงฆ์สมณศักดิ์ ๒๐ รูปเจริญชัยปริตรเวลาเสด็จถึงและเวลาเสด็จกลับ ให้มีกองเกียรติยศทหารบกราบที่ ๘ พร้อมด้วยแตรวงธงประจำกองฝ่าย ๑ อีกฝ่าย ๑ นั้น จัดให้ข้าราชการและชาวต่างประเทศรับเสด็จเป็นตอน ๆ ถึงตอนที่สุดหน้าห้องพักสถานี ณ ที่นี้เจ้านายเชียงใหม่ฝ่ายหญิงกับภรรยาข้าราชการคอยเฝ้ารับเสด็จ

จัดที่พัก (โฮเต็ล) ของรถไฟผูกม่านทองตั้งพระราชอาสน์เป็นที่ประทับทอดพระเนตรกระบวนแห่เข้าเมือง และทำเกยสำหรับเสด็จขึ้นทรงช้างพระที่นั่งไว้พร้อม

ตอนแต่มุมที่พักของกรมรถไฟที่ใช้เป็นพลับพลา จัดแต่งทางสำหรับเสด็จกระบวนพยุหยาตราโดยขนาด ตั้งซุ้มประตูชัยเรียงลำดับเป็นระยะไปจนถึงซุ้มที่ ๙ และที่ ๑๐ เป็นซุ้มประตูวังประกอบไฟฟ้าตั้งที่หน้าศาลารัฐบาลมณฑล ซึ่งจัดเป็นที่ประทับแรมทั้งด้านเหนือและด้านใต้

สองข้างมรรคาระวางซุ้มนั้น ตั้งราชวัติไม้จริง ทาสีดินแดงประกอบลายทองสำหรับราชวัติ ๒ ผืนติดกัน ปักเสาฉัตร ๓ เสา เสากลางสูง ๑๐ ศอก บุผ้าแดงปิดกระดาษทองอังกฤษเป็นลายดอกไม้ร่วง มีกรวยเชิงปูมที่สุดข้างบนและล่าง ยอดเสาทำเป็นรูปช้างจตุรทิศ ไม่ว่าจะดูทางไหนจะเห็นเป็นไอราพตทุกด้าน ที่งวงขมวดเกี่ยวเครือพู่ชัยพฤกษ์ หลังช้างปักฉัตร ๕ ชั้น ขลิบทองเรียงสลับตามสีกำลังวันแห่งเทพยดานพเคราะห์ มุมราชวัติสองข้างปักฉัตร ๕ ชั้นขาวขลิบทองสูง ๔ ศอกคืบ

ประตูชัยทั้ง ๑๐ นั้น ทำเป็นรูปต่าง ๆ กัน และมีคาถาถวายพระพร ซุ้มละบาทแห่งพระคาถาโดยไม่ซ้ำ เรียงตามลำดับดังนี้

ซุ้มประตูชัยที่ ๑ ตรงทางแยกริมที่พักของกรมรถไฟ สุขาภิบาลเป็นเจ้าของ ทำเป็นรูปโขลนทวาร หุ้มด้วยผ้าแดงประกอบลายทองเป็นดาวกระจาย มีกรวยเชิงที่สุดข้างบนและข้างล่าง มีตัวอักษรผูกเป็นคาถาว่า "สฺวาคตนฺเต มหาราช" (สมเด็จพระมหาราชเจ้า พระองค์เสด็จมาดีแล้ว)

ซุ้มประตูชัยที่ ๒ บริษัทบอมเบเบอร์ม่าเป็นเจ้าของ ทำที่กลางทางระวางซุ้มที่ ๑ กับสะพานนวรัฐ เป็นรูปทรงพม่า มีตัวอักษรผูกเป็นคาถาว่า "อโถ เต อทุราคตํ" (มิได้เสด็จมาร้ายเลย)

ซุ้มประตูชัยที่ ๓ บริษัทบอเนียวเป็นเจ้าของ ทำที่เชิงสะพานนวรัฐฝั่งตะวันออก ทำนองเป็นคอนกรีตประกอบข้างที่เสาซุ้มมีตัวอักษรผูกเป็นคาถาว่า "นวปุรํ ปโชเตสิ" (ทรงยังเมืองเชียงใหม่ให้รุ่งเรือง)

ซุ้มประตูชัยที่ ๔ บริษัทพัฒนากรเป็นเจ้าของ ทำที่ถัด ๔ แยกวัดอุปคุต เป็นซุ้มไฟฟ้าส่งแรงไฟจากโรงภาพยนตร์ มีตัวอักษรผูกเป็นคาถาว่า "ชเนสิ ปีติปามุทํ" (ทรงยังความปลาบปลื้มบันเทิงใจให้เกิดแก่ชาวเชียงใหม่)

ซุ้มประตูชัยที่ ๕ บริษัทอิชเอเชียติ๊กฝรั่งเศสเป็นเจ้าของ ทำที่ถนนท่าแพ เป็นประตูข้างบนโค้งกลม มีตัวอักษรผูกเป็นคาถาว่า "สุคโต โหหิ สพฺพตฺถ" (ขอพระองค์จงเสด็จไปด้วยดีในสถานที่ทั้งปวง)

ซุ้มประตูชัยที่ ๖ เป็นของคนในบังคับอังกฤษทุกชาติทุกภาษา ทำที่ประตูท่าแพ อย่างประตูเมืองขอมโบราณ มีตัวอักษรผูกเป็นคาถาว่า "สุขี ภว สราชินี" (ขอจงทรงพระสำราญพร้อมด้วยสมเด็จพระบรมราชินี)

ซุ้มประตูชัยที่ ๗ เป็นของคณะพ่อค้าจีนเชียงใหม่ ทำที่สี่แยกถนนราชภาคิไนยต่อถนนท่าแพ เป็นรูปทรงจั่วปราสาท มีตัวอักษรผูกเป็นคาถาว่า "จีรญฺชีว มหาราช" (ข้าแต่พระมหาราชเจ้าขอพระองค์จงทรงพระชนมายุยืนนาน)

ซุ้มประตูชัยที่ ๘ บริษัทอิชเอเชียติ๊กเดนมารคเป็นเจ้าของ ทำที่สี่แยกกลางเวียง เป็นประตูยอดประกอบบ้อม มีตัวอักษรผูกเป็นคาถาว่า "รชฺเช ติฏฺฐาหิ โสตฺถินา" (ขอจงทรงประดิษฐานในราชัยโดยสวัสดิ์)

ซุ้มประตูชัยที่ ๙ และที่ ๑๐ ทำที่แนวกำแพงหน้าศาลารัฐบาล เป็นรูปประตูโค้ง ของบริษัทหลุย ตีลิโนเวนซ์ ลำปาง ซุ้ม ๑ เป็นของบริษัทแองโกลสยาม ลำปาง ซุ้ม ๑ ทั้ง ๒ ซุ้มนี้ประดับไฟฟ้าอย่างเดียวกัน ซุ้มที่ ๙ มีตัวอักษรผูกเป็นคาถาว่า "สพฺเพ เวรี วินสฺสนฺตุ" (ขอสรรพไพรีจงพินาศ) ซุ้มที่ ๑๐ ว่า "สทา อตฺถุ ชโย ชโย" (ขอชัยชำนะจงมีทุกเมื่อเทอญ)

คาถาทั้งหลายนี้ บาทที่ ๑ ที่ ๒ เป็นของเก่า นอกจากนั้น พระมหาเมฆ เปรียญเอก ๙ ประโยค วัดกันมาตุยาราม กรุงเทพ ฯ เป็นผู้ผูก

ตามถนนทางเสด็จพระราชดำเนินนั้น ได้ปลูกปะรำเป็นระยะ ๆ สำหรับพ่อค้าคฤหบดีเฝ้ารับเสด็จ โดยลำดับดังนี้

ที่หน้าวัดสันป่าข่อย สำหรับภรรยาข้าราชการที่ไปรับเสด็จที่สถานีรถไฟ เมื่อรับเสด็จแล้วจะได้มาคอยเฝ้าดูแห่ที่ปะรำนี้ เป็นปะรำที่ ๑ ปะรำที่ ๒ ปลูกที่เชิงสะพานนวรัฐฝั่งตะวันตก สำหรับชาวยุโรปชาวอเมริกันเฝ้า ปะรำที่ ๓ ปลูกที่เยื้องหน้าวัดสันขวาง สำหรับพ่อค้าคฤหบดีชาวสยามเฝ้า ปะรำที่ ๔ ที่ ๕ ปลูกที่ข้างซุ้มประตูท่าแพสำหรับคนในบังคับอังกฤษทุกชาติทุกภาษาเฝ้า ปะรำที่ ๖ ปลูกที่ข้างเจดีย์ควันในเวียง สำหรับพ่อค้าจีนเฝ้า ปะรำที่ ๗ ปลูกที่ใกล้กับซุ้มที่ ๙ ข้างศาลารัฐบาลสำหรับคฤหบดีชาวสยามเฝ้า การปลูกปะรำเป็นหน้าที่ของหลวงประดิษฐ์อุดมการ นายอำเภอสันทราย นอกจากหน้าที่ปลูก

ประรำ หลวงประดิษฐ์ฯ มีหน้าที่อำนวยการแต่งทางในเวียงนอกเขตสุขาภิบาลโดยตลอดไป

ที่หน้าศาลารัฐบาลปลูกพลับพลาทองอันประณีตบรรจงสำหรับเสด็จออกในงานพิธีต่าง ๆ หน้าที่เจ้าราชวงศ์ทำ

กำแพงด้านหน้าศาลารัฐบาล เป็นที่กีดกั้นทำให้สนามหน้าพลับพลาแคบไป จึงให้รื้อลงและปราบพื้นที่แปลงหน้าศาลารัฐบาลคนละฝั่งถนนราบเรียบ ปลูกโรงช้างช่อฟ้าเป็นโรงสมโภชช้างพลายสำคัญ เจ้าราชบุตรเป็นนายงาน

ย้ายศาลารัฐบาลไปปลูกใหม่ที่หน้าเรือนจำ เป็นที่ทำงานชั่วคราว ส่วนศาลารัฐบาลเก่าซ่อมแซมทาสีใหม่ทั้งหมด ใช้จัดเป็นที่ประทับ พระประสารพันธุกิจ เกษตรมณฑล เป็นหัวหน้า พระระวังเวียงพิงค์ หลวงเกษตรประชากร หลวงสุรัตราชกิจ ขุนศรีวรานุรักษ์เป็นผู้ช่วย

ส่วนที่พักเจ้านายข้าราชการกระบวนเสด็จ นอกจากบริเวณศาลารัฐบาล ได้ใช้บ้านอัยการจังหวัดหลังศาลารัฐบาลเป็นห้องเครื่องไทย ห้องเครื่องฝรั่งปลูกเติมขึ้นอีกหลัง ๑ เจาะกำแพงศาลารัฐบาลด้านหลังเป็นประตูเข้าออก เช่าบ้านน้อยตุ้ยที่อยู่หน้าบ้านอัยการจังหวัด จัดให้กองภูษามาลาและกองช้างต้นอยู่ กับยืมบ้านพระยาบริหารราชอาณาเขตต์ เป็นที่พักของกองพระราชพิธี เรือน ๗ ห้องริมวัดดวงดี จัดเป็นที่พักตำรวจหลวงและนายทหารมหาดเล็กยืมบ้านพระยาสวัสดิ์วรวิถี ถนนช้างม่อยจัดให้พราหมณ์พิธีอยู่ ยืมบ้าน

นายโปไล้ ถนนช้างม่อย จัดให้ข้าราชการกระทรวงธรรมการอยู่ กองรักษาการทหารมหาดเล็ก และกองรักษาการทหารกองพลที่ ๘ ใช้เต๊นทิมพลบั๊กที่สนามข้างศาลารัฐบาลด้านเหนือ มีแผงทาปูนบังเป็นที่อยู่ พระเจ้าบรมวงศ์เธอ กรมพระดำรงราชานุภาพ จัดให้ประทับที่คุ้มหลวง พระเจ้าพี่ยาเธอ กรมหลวงกำแพงเพ็ชร์อัครโยธิน ประทับที่ตำหนักพระราชชายา

ที่สนามหน้าเรือนจำ ปลูกโรงเลี้ยง โรงครัว ที่พักพวกทำครัว โรงตั้งเครื่องไฟฟ้า ที่พักโทรเลข เป็นหน้าที่พระทัณฑเขตต์-ประชานุการ เป็นผู้ปลูกสร้าง

ที่สนามหน้าโรงเรียนตัวอย่างมณฑล (ยุพราชวิทยาลัย) ปลูกพลับพลายก ๑ หลัง ทำด้วยเครื่องไม้จริง สำหรับพระราชทานธงลูกเสือ รอบสนามโรงเรียนตัวอย่างปลูกปะรำเป็นที่ไว้รถกระบวนแห่ทูลพระขวัญ และเป็นที่แสดงหัตถกรรมพื้นเมืองทั้งของรับประทานต่าง ๆ เช่นงานฤดูหนาวในกรุงเทพ ฯ การปลูกสร้างพลับพลายกและปะรำรอบบริเวณที่ว่านี้ เจ้าบุรีรัตน์เป็นนายงานทำ เจ้าราชภาคิไนยเป็นผู้ตกแต่ง

วัดพระสิงห์ ปลูกปะรำใหญ่ข้างวิหารด้านเหนือ เป็นที่รับครัวทานและตักบาตร เพื่อเสด็จทอดพระเนตร หน้าวิหารปลูกปะรำสำหรับข้าราชการนั่งเฝ้า ภายในวิหารหลวงยกอาสน์พระสงฆ์นั่งได้ ๒๐๐ รูป อำเภอเมืองกับกองสุขาภิบาลเป็นผู้ทำ

วัดต่างๆ ที่จะเสด็จประพาส และกำแพงเมืองซึ่งรกเรื้ออยู่นั้น ให้แผ้วถางเป็นที่เรียบร้อยทั่วไป แบ่งหน้าที่กันดังนี้

การถางกำแพงเมืองกับวัดสวนดอก และการเลี้ยงเครื่องดื่มที่พลับพลา ขุนเกษมประศาสน์ นายอำเภอหางดง กับหลวงพิศาลอักษรกิจ นายอำเภอช่างเคิ่ง เป็นเจ้าหน้าที่

ทำถนนไปวัดเจดีย์เจ็ดยอด วัดกู่เต้า ถากถางข่วงสิงห์ ข่วงช้างเผือก ตลอดจนแต่งทางห้วยแก้ว เจ้าราชสัมพันธ์ นายอำเภอบ้านแม กับนายสนิท เจตนานนท์ เป็นเจ้าหน้าที่

ทำถนนแยกจากถนนลำพูนไปโรงพยาบาลโรคเรื้อน นายอั๋นเขียนอาภรณ์ ปลัดอำเภอ รักษาราชการแทนนายอำเภอสารภี เป็นผู้ทำ

การแต่งพื้นที่บริเวณศาลารัฐบาล บริเวณโรงช้าง บริเวณโรงเรียนตัวอย่าง นายแดง ลิลิต นายอำเภอสะเมิง เป็นผู้ทำ

การแต่งทาง ตั้งแต่เชิงดอยสุเทพถึงปุย เป็นหน้าที่หลวงบริพันธ์ธุระราช นายอำเภอสันมหาพน เป็นหัวหน้า กับนายมอญสุตันตานนท์ ปลัดอำเภอ เป็นผู้ช่วย

การตกแต่งที่ประทับบนดอย เป็นหน้าที่เจ้าผู้ครองนคร มีเจ้าประพันธพงศ์เป็นผู้ช่วย การปลูกที่พักเพิ่มเติมบนดอย คือห้องเครื่อง ที่พักตำรวจ มหาดเล็ก ที่พักกองบัญชาการ โรงเลี้ยง และการเบ็ดเตล็ดบนดอยสุเทพ หลวงทวีประศาสน์ นายอำเภอแม่ริมเป็นผู้ทำ

การเลี้ยงกระบวนเสด็จ ตั้งแต่เชียงราย เชียงแสนและที่เชียงใหม่นี้ พระยาอนุกูลนิธยากร สรรพากรมณฑล กับข้าราชการในแผนกสรรพากร แผนกสุรา แผนกฝิ่น เป็นเจ้าหน้าที่ในความอำนวยการของคุณหญิงราชนกูล เว้นแต่อำเภอพะเยา หลวงศรีนรานุกูล กับนางคำตุ้ยภรรยา และขุนพิสิษฐ์กัยกร รับเลี้ยงสนองพระเดชพระคุณเป็นส่วนตัว

การเลี้ยงราชบริพารบนดอยสุเทพ พระราชชายาทรงรับเลี้ยงทั่วไป

การตกแต่งบริเวณศาลารัฐบาลกับบริเวณโรงช้าง แต่งริมถนนแต่ศาลารัฐบาลถึงประตูช้างเผือก ริมถนนแต่สี่แยกกลางเวียงไปวัดพระสิงห์ จากสี่แยกกลางเวียงไปประตูเชียงใหม่ แต่สถานีรถไฟถึงซุ้มที่ ๑ ริมถนนเหล่านี้ทั้งสองข้างแต่งด้วยเสาธงมีอักษรพระบรมนามาภิไธยย่อ ป.ป.ร. และ ร.พ. เป็นหน้าที่หลวงอรรถภาณี อัยการมณฑล และข้าราชการกองอัยการ

บริเวณที่ประทับตลอดถึงโรงเรียนตัวอย่าง ที่มีปะรำแสดงหัตถกรรมพื้นเมือง ตลอดจนที่ประทับบนดอยสุเทพใช้ไฟฟ้า บริษัทพัฒนากรเป็นผู้รับเหมานำไฟฟ้ามาตั้ง ส่วนตามถนนหนทางในบริเวณเหล่านี้ หรือที่ใดที่ไฟฟ้าสว่างไม่พอ ใช้โคมสว่างจุดเพิ่มเติม เป็นหน้าที่ของนายพันโทพระพิพิธณรงค์ กับข้าราชการกองสัสดี

การจัดตั้งโต๊ะเก้าอี้และเครื่องปูลาดที่พลับพลาทอง พลับพลายก และตามที่เสด็จประพาสต่าง ๆ เป็นหน้าที่ของขุนศรีวรานุรักษ์ เสมียนตรามณฑล และข้าราชการผู้น้อยในแผนกมหาดไทย

หน้าที่ตรวจตราการใช้เงินในการเสด็จตลอดจนตรวจใบสำคัญ เป็นหน้าที่ของพระยาประสารสัชฌุกร คลังภาคและคลังจังหวัด

หน้าที่ฝึกหัดลูกเสือ และอำนวยการฝึกซ้อมนักเรียนขับร้องฟ้อนรำถวายทอดพระเนตร หน้าที่เกี่ยวด้วยวัดพระสงฆ์ เป็นหน้าที่ของพระวิสณฑ์ดรุณการ ธรรมการมณฑล และข้าราชการในกองธรรมการ

นายพันตำรวจเอก พระพิทักษ์ทวยหาญ เป็นหน้าที่จัดสร้างราวพระแสงราชศัสตราสำหรับทุกจังหวัดในมณฑลพายัพ กับรักษาเหตุการณ์ทั่วไป มีนายพัน นายร้อย ตำรวจภูธรตามกองต่าง ๆ เป็นผู้ช่วย

การเลี้ยงน้ำเครื่องดื่มเวลาเสด็จประพาสที่ต่าง ๆ เป็นหน้าที่อำมาตย์เอก พระยากฤษณราชอำนวยศิลป์ อธิบดีผู้พิพากษากับผู้พิพากษา

การให้แบบอย่าง และตรวจตราการตกแต่งประดับประดาทั้งปวงตลอดจนอำนวยการทำรถแห่ โดยเลือกตามลัทธิหรือความเป็นอยู่ของชนชาติต่างๆในมณฑลพายัพ เป็นหน้าที่ของพระยาอนุศาสตร์-จิตรกร ข้าราชการเบี้ยบำนาญกรมมหาดเล็ก ซึ่งได้ขึ้นไปช่วยสมุห-เทศาภิบาล

หน้าที่จัดกระบวนแห่เข้าเมือง นายพลโท หม่อมเจ้าอลงกฏเป็นนายก เจ้าแก้วนวรัฐ เจ้าผู้ครองนคร กับพระยาเพ็ชร์พิไสย-ศรีสวัสดิ์ ปลัดมณฑลประจำจังหวัด เป็นกรรมการ เครื่องกระบวน

แห่ต่าง ๆ ทำที่คุ้มหลวงแห่ง ๑ กับพระราชชายาทรงรับช่วยทำเสื้อผ้ากระบวนแห่ด้วยอีกแห่ง ๑ จำนวนช้างเข้ากระบวนได้จำนวนดังนี้ :—

ช้างเจ้าผู้ครองเชียงใหม่	พลาย ๙ พัง ๕	รวม ๑๔
ช้างพระราชชายา	พลาย ๒ พัง ๒	รวม ๔
ช้างบริษัทบอมเบ	พลาย ๑๙ พัง ๑๐	รวม ๒๙
ช้างบริษัทบอเนียว	พลาย ๘ สีดอ ๒ พัง ๑	รวม ๑๑
ช้างบริษัทอิชเอเชียติ๊ก ฝรั่งเศส พลาย	. . .	๔
ช้างของหลวง สีดอ ๑ พัง ๓		รวม ๔
ช้างพญาเด็กชาย	พลาย	๒
ช้างกงสุลอังกฤษ	พัง	๔
ช้างเจ้าผู้ครองลำพูน	พลาย ๙ พัง ๓	รวม ๑๒
		รวมทั้งสิ้น ๘๔ ช้าง

มีการซ้อมกระบวนใหญ่ ๒ วัน คือวันที่ ๑๙ และวันที่ ๒๐ มกราคม เติมกระบวนทหารออกหน้าแล้วถึงเสือป่า แล้วถึงกระบวนช้าง ตั้งแต่ช้างตัวต้นจนตัวท้ายที่เจ้านายพื้นเมืองขี่นำเสด็จ มีกำนันผู้ใหญ่บ้านเดินเรียง ๒ แซงไปทั้งสองฟากทาง และมีพลเดินเท้าถืออาวุธแซงสายในระวางช้างเจ้านายพื้นเมืองที่นำเสด็จด้วย แล้วถึงกระบวนเสด็จ มีกองชุมเดินนำหน้าสายกลาง แล้วถึงช้างพังนำเสด็จช้างพระที่นั่งและช้างสมเด็จพระบรมราชินี ระวางตั้งแต่ช้างพังนำถึงช้างพระที่นั่งสมเด็จพระบรมราชินี มีข้าราชการฝ่ายทหารพลเรือนเดินเรียง ๒ แซงทั้งสองข้าง ต่อจากข้าราชการถึงกำนันผู้ใหญ่บ้านแซงต่อไปอีกจนตลอดกระบวนช้าง

การจัดรถแห่ครัวทานในการสมโภชพระสิงห์ ซึ่งถูกผู้ร้ายทำอันตรายชำรุด และพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัวทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ ให้รับลงไปบูรณะที่กรมศิลปากร พอดีการนั้นสำเร็จโปรดให้เชิญกลับขึ้นมาเชียงใหม่ และให้มีมหกรรมการฉลองพ้องในเวลาเสด็จพระราชดำเนินคราวนี้ด้วย พระราชชายาทรงอำนวยการจัดสมโภชเป็นการใหญ่ มีการแห่ครัวทานเป็นต้น

กิจการทั้งหลายนอกจากที่กล่าวมานี้ก็ดี และการบัญชางานแก่เจ้าหน้าที่ต่าง ๆ ที่จะให้ประสานงานกันมิให้บกพร่องขาดเหลือก็ดี ตกเป็นหน้าที่สมุหเทศาภิบาลอำนวยการทั้งสิ้น

รายการในเวลาเสด็จ

เสด็จจากกรุงเทพ ฯ

ครั้นถึงวันที่ ๖ มกราคม พุทธศักราช ๒๔๖๙ ซึ่งเป็นวันกำหนดที่จะเสด็จพระราชดำเนิน เวลาเช้าเจ้าพนักงานได้ตั้งโต๊ะหมู่ทองที่สถานีจิตรลดา เชิญพระชัยวัฒน์ประจำรัชกาลปัจจุบันประดิษ-ฐาน ตั้งเครื่องสักการบูชา ทอดเครื่องนมัสการพระแท่นทรงกราบ ๒ พระที่ ตั้งอาสน์สงฆ์นิมนต์พระสงฆ์มานั่งยังอาสนะ ๑๐ รูป มีสมเด็จพระวันรัตน์วัดเบญจมบพิตรเป็นประธาน เวลา ๘ นาฬิกาเป็นประถมฤกษ์ พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว ทรงเครื่องสนามทหารบกประดับเครื่องราชอิสริยาภรณ์ เสด็จพระราชดำเนินโดยรถยนต์พระที่นั่งพร้อมด้วยสมเด็จพระบรมราชินีจากพระราชวังดุสิต ไปประทับยังสถานีจิตรลดา ทรงเครื่องนมัสการพระชัยวัฒน์ประจำรัชกาลปัจจุบันพร้อมด้วยสมเด็จพระบรมราชินีแล้ว มีพระราชดำรัสด้วยพระบรม-วงศานุวงศ์ และข้าราชการที่ได้เฝ้าทูลละอองธุลีพระบาทส่งเสด็จพอสมควรแล้ว เสด็จขึ้นประทับรถไฟพระที่นั่งพิเศษพร้อมด้วยข้าราช-บริพารตามเสด็จ เวลา ๘.๑๐ นาฬิกา รถไฟใช้จักรออกจากสถานีจิตรลดา พระสงฆ์สวดถวายชัยมงคลคาถา ทหารกองเกียรติยศกระทำวันทยาวุธ แตรวงบรรเลงเพลงสรรเสริญพระบารมี

นครเชียงใหม่จัดกระบวนแห่รับเสด็จเข้าเมือง

ส่วนทางนครเชียงใหม่ในวันนี้เจ้าหน้าที่ได้เตรียมตกแต่งถนนหนทางจากสถานีถึงที่ประทับ ทั้งราษฎรชาวบ้านก็ประดับปะดาบ้านเรือนโรงร้านสองข้างทางเสด็จด้วยธงชาติและผ้าขาวผ้าแดง แต่งตั้งเครื่องบูชามีพระสงฆ์สวดชัยมงคลคาถาตามปะรำหน้าวัด และประพรมน้ำพระพุทธมนต์เวลาเสด็จผ่าน พอเวลาเที่ยงวันแล้วสองข้างทางหลังราชวัติ เต็มไปด้วยประชาชนคอยเฝ้าคอยดูกระบวนแห่เสด็จ ตำรวจภูธรและกองลูกเสือได้เริ่มรายทางตั้งแต่สถานีรถไฟตลอดจนถึงที่ประทับ นักเรียนโรงเรียนต่าง ๆ ทั้งชายหญิง ครูกำกับตั้งแถวเฝ้าข้างถนนเป็นระยะไป ที่สถานีรถไฟมีอาสน์พระสงฆ์สวดถวายชัยมงคลคาถา ๒๐ รูป มีพระเทพมุนีเป็นประธาน ต่อจากพระสงฆ์มีแถวทหารราบที่ ๘ เป็นกองเกียรติยศ และกองเสือป่ารักษาดินแดนพายัพพร้อมด้วยศาสตราวุธประจำกองตั้งต่อกองเกียรติยศของทหาร เจ้านายข้าราชการฝ่ายทหารพลเรือน กงสุลชาวต่างประเทศเฉพาะที่เป็นหัวหน้าคณะและบริษัทพร้อมด้วยภรรยายืนเฝ้าตามลำดับดังนี้ เจ้านายพื้นเมืองฝ่ายชาย กงสุล และชาวต่างประเทศกับภรรยา แล้วถึงข้าราชการฝ่ายทหาร พลเรือน ต่อนั้นเจ้านายผู้หญิงพื้นเมืองกับหญิงบรรดาศักดิ์ และภรรยาข้าราชการ ชาวต่างประเทศ นอกจากที่เป็นหัวหน้าคอยเฝ้าที่ปะรำหน้าบ้านอธิบดีผู้พิพากษา พ่อค้าคฤหบดีชาวสยามเฝ้าที่ปะรำข้างวัดสันขวางและปะรำข้างศาลารัฐบาล คนใน

บังคับอังกฤษเฝ้าที่ปะรำประตูท่าแพ พ่อค้าจีนเฝ้าที่ปะรำข้างเจดีย์ควัน พระราชชายากับข้าราชการพร้อมด้วยบุตรภรรยาที่มิต้องไปเฝ้าที่สถานีและไม่เกี่ยวกับกระบวนแห่ คอยเฝ้าที่พลับพลาทองหน้าที่ประทับ ที่หน้ามุขโฮเต็ลของรถไฟ ยกแท่นตั้งพระเก้าอี้ทอง สำหรับประทับทอดพระเนตรกระบวนแห่ห้องกลางจัดเป็นห้องประทับเปลื้องเครื่อง ช้างกระบวนเสด็จผูกที่คุ้มหลวงแล้วไปคอยอยู่ที่ข้างโฮเต็ลรถไฟด้านใต้ ช้างกระบวนหน้าและช้างกระบวนหลังผูกที่กรมทหาร เมื่อผูกเสร็จแล้ว ช้างกระบวนหน้าไปคอยที่ทุ่งนาริมถนนแม่ออนเหนือโรงสีช้างกระบวนหลังคอยที่สนามหญ้าหลังโฮเต็ลรถไฟ เจ้าหน้าที่กรมภูษามาลาเชิญพระชัยเงินหลังช้างไปขึ้นที่เกยช้างกองหน้า เจ้าหน้าที่กรมพระแสงทอดพระแสงหอกดาบง้าวที่ข้างกูบช้างพระที่นั่ง พระแสงปืนสั้นทอดที่ข้างขวาที่ประทับพร้อมเสร็จ

พอเวลา ๑๔.๕๐ นาฬิกา กระบวนรถไฟพระที่นั่งถึงสถานีเชียงใหม่ พระสงฆ์สวดชัยมงคลคาถา เจ้านายข้าราชการในมณฑลและในกระบวนที่มาคอยเฝ้ารับเสด็จแต่งเต็มยศใหญ่ถวายคำนับ แตรวงบรรเลงเพลงสรรเสริญพระบารมี พอสุดเสียงแตรแล้วสมุหเทศาภิบาลกราบบังคมทูลเบิก มหาอำมาตย์โท เจ้าแก้วนวรัฐ เจ้าผู้ครองนครเชียงใหม่ นำธูปเทียนและเครื่องบูชาใหญ่ยิ่ง ๕ อย่างเชิญเสด็จเข้าเมือง พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวทรงเครื่องเต็มยศ ทหารมหาดเล็ก จ.ป.ร. ประดับเครื่องราชอิสริยาภรณ์สอดสายสะพายมหาจักรีบรมราชวงศ์ พร้อมด้วยสมเด็จพระบรมราชินี เสด็จพระราชดำเนิน

โดยทางลาดพระบาท มีพระตำรวจหลวงนำเสด็จผ่านแถวพวกที่คอยเฝ้า พระเจ้าพี่ยาเธอ กรมหลวงกำแพงเพ็ชร์อัครโยธิน กราบบังคมทูลเบิกมิสเตอร์ ดับลิว.เอ.อาร์.วูด กงสุลเยเนอราลอังกฤษกับภรรยา มองสิเออร์ น๊อตตอง กงสุลฝรั่งเศสกับรภรรยา เฝ้าทูลละอองธุลีพระบาท พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวและสมเด็จพระบรมราชินี พร้อมด้วยราชบริพาร เสด็จจากสถานีขึ้นรถยนต์พระที่นั่งไปประทับที่โฮเต็ลรถไฟ

เมื่อเสด็จประทับพระเก้าอี้ที่หน้ามุขทั้งสองพระองค์แล้ว นายพลโท หม่อมเจ้าอลงกฎ แม่ทัพกองทัพน้อยที่ ๒ ซึ่งเป็นนายกจัดกระบวนแห่เบิกกระบวนหน้าเริ่มเดินถวายตัว ลำดับริ้วกระบวนดังนี้

๑ กรมบัญชาการกองพล

๒ กองบังคับการกรมทหารบกม้าพิษณุโลก

๓ กรมทหารบกม้าพิษณุโลก ๒ กองร้อย เดินตอนเรียงพวก

๔ กองบังคับการกรมทหารปืนใหญ่ที่ ๘

๕ กรมทหารปืนใหญ่ที่ ๘ พร้อมด้วยพาหนะเดินเป็นตอนเรียงพวก

๖ แตรวงกรมทหารมหาดเล็ก

๗ กองบังคับการกรมทหารบกราบที่ ๘

๘ กรมทหารบกราบที่ ๘ เดินเป็นกองร้อยตอนเรียงหมู่

๙ กองทหารสมภาระเดินเป็นตอนเรียงหมู่

๑๐ กองเสนารักษ์ เดินเป็นตอนเรียงหมู่

๑๑ กองเสือป่ารักษาดินแดนพายัพ เดินเป็นตอนเรียงหมู่

๑๒ ช้างกลองนำ ผูกเครื่องเงินของเจ้าผู้ครองนครเชียงใหม่ มีปกตะพองหน้าและห้อยข้างซองหาง ผ้าปูหลังลายทองห้อยหูพู่จามรี คนขี่คอเป่าเขาควาย คนกลางตีกลอง คนท้ายตีฆ้อง แต่งเสื้อกางเกงหมวกแดงขลิบเหลือง

๑๓ ช้างพระชัย ผูกเครื่องเงินมีปกตะพองห้อยข้างซองหางห้อยหูพู่จามรี กูบทองของเจ้าผู้ครองนครลำพูน ควานหัว เจ้าน้อยสาย ณ ลำพูน นุ่งเกี้ยวสวมเสื้อเยียระบับคาดสำรดใส่หมวกยอดในกูบประดิษฐานพระชัยเงินหลังช้าง มีเจ้าพนักงานภูษามาลานั่งประคองไปที่คอช้าง ควานท้ายแต่งเสื้อกางเกงหมวกแดงขลิบเหลือง

๑๔ ช้างดั้ง ผูกเครื่องหุ้มผ้าแดง มีสายพานหน้าซองหางและรัดประคนผ้าปูหลังสีน้ำเงินขลิบแดง ควานหัวควานท้ายใส่เสื้อกางเกงหมวกแดงขลิบเหลือง คนกลางสวมเสื้อกางเกงเขียวหมวกแดง เขียนยันต์สะพายกระบี่ถือหอก

๑๕ ช้างเขน ผูกเครื่องหุ้มผ้าแดงมีสายพานหน้าซองหางและรัดประคน ผูกกูบหวายลงรักแต่งเครื่องอาวุธหอกดาบง้าวทวนโล่ปั๊กธงรูปสัตว์ กลางช้างแต่งเครื่องอย่างเดียวกับช้างดั้งถือแพนหางนกยูง ๒ มือ

๑๖ ช้างเจ้านายพื้นเมืองนำเสด็จ แต่งเครื่องหุ้มผ้าแดงมีสายพานหน้าซองหางและรัดประคน ปกตะพองหน้าผ้าแดงลายทอง

ห้อยหูพู่จามรี ผ้าปูหลังพื้นแดงลายทอง เจ้านายที่ขี่คอแต่งเครื่องเต็มยศ ควานท้ายสวมเสื้อกางเกงหมวกแดงขลิบเหลือง ช้างเจ้าผู้ครองนครเชียงใหม่ ลำพูน ผ้าปูหลังเยียระบับ นำเสด็จเรียงตามลำดับดังนี้

(๑) เจ้าวงศ์เกษม ณ ลำปาง บุตรเจ้าราชบุตร ผู้รั้งเจ้าผู้ครองนครลำปาง

(๒) รองอำมาตย์ตรี เจ้าอุตรการโกศล (ลำปาง)

(๓) รองอำมาตย์โท เจ้าชัยสงคราม (ลำปาง)

(๔) รองอำมาตย์เอก เจ้าราชสัมพันธวงศ์ (ลำปาง)

(๕) รองอำมาตย์เอก เจ้าราชสัมพันธวงศ์ (ลำพูน)

(๖) รองอำมาตย์เอก เจ้าสุริยวงศ์ (ลำพูน)

(๗) รองอำมาตย์เอก เจ้าราชบุตร์ (เชียงใหม่)

(๘) นายพันตำรวจตรี เจ้าชัยวรเชฐ (เชียงใหม่)

(๙) อำมาตย์ตรี เจ้าราชภาคินัย (เชียงใหม่)

(๑๐) อำมาตย์ตรี เจ้าบุรีรัตน์ (เชียงใหม่)

(๑๑) นายพลตำรวจตรี เจ้าราชวงศ์ (ลำปาง)

(๑๒) นายพลตรี เจ้าจักร์คำขจรศักดิ์ เจ้าผู้ครองนครลำพูน

(๑๓) นายพลตรี เจ้าแก้วนวรัฐ เจ้าผู้ครองนครเชียงใหม่

ตั้งแต่ช้างตัวต้นถึงช้างเจ้านายนำเสด็จตัวท้าย มีกำนันผู้ใหญ่บ้านจังหวัดเชียงใหม่ แต่งตัวสวมเสื้อกากี นุ่งผ้าสีน้ำเงิน เดินเรียง ๒ แซงทั้งสองข้างทาง และระวางช้างเจ้านายนำเสด็จแต่ตัวต้นถึงตัว

ท้าย มีพลเดินเท้าแต่งตัวสวมเสื้อขาวนุ่งผ้าสีน้ำเงิน ถืออาวุธหอกดาบง้าวทวน เดินแซงสองข้างทางในแถวกำนันผู้ใหญ่บ้านเป็น ๔ สาย

เมื่อกระบวนหน้าเดินผ่านถวายตัว ทหารเสือป่ากระทำเคารพ ควานช้างที่เป็นควานหัวพนมขอแสดงความเคารพ พอถึงช้างเจ้าผู้ครองนครเชียงใหม่เดินพ้นหน้าพระที่นั่งแล้วให้สัญญาณกระบวนหยุด พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวและสมเด็จบรมราชินี เสด็จขึ้นเกยทรงช้างพระที่นั่ง หมอช้างถวายบังคม ๓ ครั้ง พอประทับเรียบร้อยถวายบังคมอีก ๓ ครั้ง เจ้าชัยสงครามซึ่งเป็นหมอช้างพระที่นั่งพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวกราบบังคมทูล ในการที่เจ้าพนักงานทอดพระแสงปืนสั้นไว้ข้างขวาที่ประทับ เมื่อช้างพระที่นั่งจะเริ่มเดินจากเกย หมอช้างกราบบังคมทูลอีกครั้งหนึ่ง หมอช้างพนมขอตลอดเวลา ท้ายช้างถวายเครื่องสูง กระบวนหลวงมีดังนี้

๑๗ กลองชุม ๑๖ คน เดินเป็นแถวหน้ากระดานเรียง ๒ แต่งตัวสวมเสื้อกางเกงหมวกแดงขลิบเหลือง สะพายกลองและฆ้อง

๑๘ ช้างพังนำ ซึ่งเป็นช้างนำช้างพระที่นั่งผูกเครื่องหุ้มผ้าแดง มีสายพานหน้ารัดประคนซองหางมีตะกรุด ห้อยหูพู่จามรี ผ้าปูหลังผ้าตาด ปกตะพองผ้าแดงลายทอง ควานหัว น้อยบุญวงศ์ ณ เชียงใหม่ ควานท้าย น้อยสุริยวงศ์ ณ เชียงใหม่ แต่งตัวนุ่งผ้าเกี้ยวสวมเสื้อเยียระบับ คาดสำรดหมวกทรงประพาสกำมะหยี่ดำขลิบทอง

๑๙ ช้างพระที่นั่งทรง ผูกเครื่องทองของเจ้าผู้ครองนครเชียงใหม่ มีปกตะพองห้อยหูพู่จามรีห้อยข้างซองหาง ผูกกูบทองโถง

ควานหัว นายพันตำรวจเอก เจ้าชัยสงคราม ท้ายช้างรองอำมาตย์เอก เจ้าประพันธพงศ์ แต่งตัวนุ่งเกี้ยวสวมเสื้อเยียระบับ คาดสำรด หมวกทรงประพาส

๒๐ ช้างสมเด็จพระบรมราชินี ผูกเครื่องทองของเจ้าผู้ครองนครลำพูน มีปกตะพองห้อยหูพู่จามรีห้อยข้างซองหาง ผูกกูบจำลองทอง ควานหัว เจ้าน้อยพรหม ณ เชียงใหม่ ควานท้าย รองอำมาตย์เอก เจ้ากาวิลวงศ์ ณ เชียงใหม่ แต่งตัวอย่างเดียวกับช้างพระที่นั่งทรง

ตั้งแต่ช้างพังนำถึงช้างพระที่นั่งสมเด็จพระบรมราชินี ข้าราชการ ทหารพลเรือนแต่งตัวเต็มยศเดินเรียง ๒ แซงสองข้างทางแทนกำนันผู้ใหญ่บ้าน ตั้งแต่ช้างพระที่นั่งทรงถึงช้างสมเด็จพระบรมราชินี มีทหารมหาดเล็กเดินแซงสายในทั้งสองข้างทางเป็น ๔ สาย แวงจตุรงคบาท คือ สมุหราชองครักษ์ แม่ทัพกองทัพน้อยที่ ๒ ราชองครักษ์ พระตำรวจหลวง มหาอำมาตย์ตรี พระยาวรวิไชยวุฒิกร เดินนำหน้าช้างพระที่นั่งทรง มหาอำมาตย์ตรี พระยาเพ็ชร์พิไสยศรีสวัสดิ์ ปลัดมณฑลประจำจังหวัด เดินนำหน้าช้างพระที่นั่งสมเด็จพระบรมราชินี

๒๑ ช้างเครื่อง มหาดเล็กเชิญเครื่อง ๒ คน ผูกเครื่องหุ้มผ้าแดงกูบโถง

๒๒ ช้างท้าวสมศักดิ์ ผูกเครื่องหุ้มผ้าแดงใส่กูบประทุน

๒๓ ช้างหม่อมหลวงคลอง ชัยยันต์ ณ อยุธยา นางสนองพระโอษฐ์ ผูกเครื่องหุ้มผ้าแดงใส่กูบประทุน

๒๔ ช้างหม่อมราชวงศ์ พันธุ์ทิพย์ เทวกุล ณ อยุธยา นางพระกำนัล ผูกเครื่องหุ้มผ้าแดงใส่กูบประทุน

๒๕ ช้างดั้งหลัง ๒ เชือก ผูกเครื่องและคนขี่อย่างเดียวกับช้างดั้งหน้า

๒๖ ช้างพระเจ้าบรมวงศ์เธอ กรมพระดำรงราชานุภาพ ผูกเครื่องพานหน้าซองหางเงิน มีปกตะพองห้อยหูพู่จามรี ใส่กูบทองโถง

๒๗ ช้างพระเจ้าพี่ยาเธอ กรมหลวงกำแพงเพ็ชร์อัครโยธิน ผูกเครื่องพานหน้าซองหางเงิน มีปกตะพองห้อยหูพู่จามรี ใส่กูบทองโถง

๒๘ ช้างหม่อมเจ้าพีรพงศ์ ในสมเด็จพระราชบิตุลาบรมพงศาภิมุข ผูกเครื่องหุ้มผ้าแดงกูบโถงทาแดง

๒๙ ช้างหม่อมเจ้าฉัตรมงคล ผูกเครื่องหุ้มผ้าแดงกูบโถงไม้ลาย

๓๐ ช้างหม่อมเจ้าถาวรมงคลวงศ์ ผกเครื่องหุ้มผ้าแดงกูบโถงไม้ลาย

๓๑ ช้างเจ้าส่วนบุญ ภรรยาเจ้าจักร์คำขจรศักดิ์ ผูกเครื่องพานหน้าซองหางทองเหลือง กูบประทุน

๓๒ ช้างเจ้าเรณุวรรณา ภรรยาเจ้าบุรีรัตน์ เชียงใหม่ ผูกเครื่องทองเหลืองกูบประทุน

๓๓ ช้างเจ้าหล้า ภรรยาเจ้าราชสัมพันธวงศ์ ลำพูน ผูกเครื่องทองเหลืองกูบประทุน

๓๔ ช้างเจ้าบัวทิพย์ ภรรยาเจ้าราชภาคินัย เชียงใหม่ ผูกเครื่องทองเหลืองกูบประทุน

๓๕ ช้างเจ้าเรือนแก้ว ภรรยาเจ้าราชภาติกวงศ์ เชียงใหม่ ผูกเครื่องทองเหลืองกูบประทุน

๓๖ ช้างเจ้าจันทนา ภรรยาเจ้าประพันธ์พงศ์ เชียงใหม่ ผูกเครื่องทองเหลืองกูบประทุน

๓๗ ช้างเจ้าศิริประกาย ภรรยาเจ้ากาวิลวงศ์ ณ เชียงใหม่ ผูกเครื่องทองเหลืองกูบประทุน

๓๘ ช้างเจ้าวรรณรา ณ ลำพูน บุตรีเจ้าจักร์คำขจรศักดิ์ ผูกเครื่องทองเหลืองกูบประทุน

๓๙ ช้างพระยาบริหารราชมานพ ผูกเครื่องทองเหลืองกูบโถงไม้ทาดำ

๔๐ ช้างพระยาอิศรพัลลภ ผูกเครื่องทองเหลืองกูบโถง

๔๑ ช้างพระยาไพชยนต์เทพ ผูกเครื่องทองเหลืองกูบโถง

๔๒ ช้างพระยาอัคนีสราภัย ผูกเครื่องทองเหลืองกูบโถง

๔๓ ช้างหลวงสิทธิ์ นายเวร ผูกเครื่องทองเหลืองกูบโถง

๔๔ ช้างพระสถลพิมาน ผูกเครื่องทองเหลืองกูบโถง

๔๕ ช้างนายจ่ายวด ผูกเครื่องทองเหลืองกูบโถง

๔๖ ช้างนายจ่าเรศ ผูกเครื่องทองเหลืองกูบโถง

๔๗ ช้างนายชิด หุ้มแพร ผูกเครื่องทองเหลืองกูบโถง

ตั้งแต่ช้างมหาดเล็กเชิญเครื่องถึงช้างตัวท้าย มีกำนันผู้ใหญ่บ้านเดินเรียง ๒ แซงสองข้างทางต่อจากข้าราชการอีกตอนหนึ่ง รวมกำนันผู้ใหญ่บ้านทั้งสิ้น ๘๐๐ คน

อนึ่ง ควาญหัวตั้งแต่ช้างเครื่องถึงช้างสุดท้าย แต่งตัวสวมเสื้อกางเกงหมวกแดงขลิบเหลือง

๔๘ แถวตำรวจภูธร เดินปิดกระบวนทางหลัง คอยกันผู้คนเพื่อความเรียบร้อย

พอกระบวนแห่ถึงพลับพลาทองหน้าที่ประทับ กระบวนทหารม้า ทหารปืนใหญ่ ทหารราบ เลี้ยวถนนช้างม่อยข้างซุ้มที่ ๑๐ พลปลายกระบวนถึงแนวซุ้มทำกลับหลังหัน กองเกียรติยศทหารและเสือป่าตั้งแถวตรงหน้าพลับพลา ช้างกระบวนหน้าเลยตรงไปออกประตูช้างเผือก เว้นแต่ช้างพระชัยเข้าเกยที่ข้างศาลารัฐบาลด้านเหนือ เจ้าพนักงานเชิญพระชัยลงจากช้างนำไปที่พัก ช้างเจ้านายพื้นเมืองที่นำเสด็จแวะเข้าเกยข้างศาลารัฐบาลด้านเหนือ เจ้านายลงจากคอช้างมาคอยเฝ้าหน้าพลับพลา

กระบวนหลวงตั้งแต่กลองชุมและแถวแซงเสด็จ ช้างพังนำช้างพระที่นั่งเลี้ยวเข้าประตูศาลารัฐบาลด้านใต้ เดินผ่านหน้าพลับพลา กองเกียรติยศกระทำเคารพ เจ้านายข้าราชการเฝ้าที่พลับพลาถวายคำนับ ช้างพระที่นั่งเข้าเทียบเกยท้ายพลับพลาด้านเหนือ หมอช้างพระที่นั่งถวายบังคม ๓ ครั้ง พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวและสมเด็จพระบรมราชินีเสด็จลงจากช้างพระที่นั่ง หมอช้างพระที่นั่งถวายบังคม

อีก ๓ ครั้ง เสด็จจากเกยขึ้นสู่พลับพลาทอง มีเจ้าผู้หญิงโปรยข้าวตอกดอกไม้นำเสด็จ เพื่อความสวัสดิมงคล คือ หม่อมเจ้าหญิงฉัตรสุดา ในพระเจ้าพี่ยาเธอ กรมหลวงกำแพงเพ็ชร์อัครโยธิน กับ เจ้าบุษบง ณ ลำปาง บุตรีเจ้าบุญวาทวงศ์มานิต โปรยนำเสด็จพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว เจ้าวงศ์จันทร์ ณ เชียงใหม่ บุตรีเจ้าราชบุตร กับ เจ้าแววดาว บุตรีเจ้าราชวงศ์ โปรยนำเสด็จสมเด็จพระบรมราชินี พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวและสมเด็จพระบรมราชินี ประทับพระเก้าอี้บนพลับพลาทองทอดพระเนตรกระบวนแห่ ช้างกระบวนหลังเริ่มเดินผ่านถวายตัว เมื่อเดินผ่านหน้าพลับพลาแล้วไปเลี้ยวเข้าเกยข้างศาลารัฐบาลด้านเหนือ เจ้านายข้าราชการลงจากช้างมาเฝ้าที่หน้าพลับพลา พอสุดกระบวนแล้ว โปรดพระราชทานเครื่องราชสักการะ มอบข้าราชการ ๕ นายเชิญไปบูชาปูชนียสถาน ตามพระอารามต่าง ๆ ที่มีนามเป็นมงคลตามประเพณีโบราณของเมืองเชียงใหม่ รวม ๕ แห่ง คือ วัดเชียงมั่น วัดเชียงยืน วัดชัยมงคล วัดศรีเกิด วัดศรีบุญเรือง เสร็จแล้ว เสด็จขึ้นประทับบนศาลารัฐบาลมณฑลซึ่งจัดเป็นที่ประทับแรม

พิธีพระขวัญและพระราชทานพระแสงราชศัสตรา นครเชียงใหม่

วันที่ ๒๓ มกราคม พ.ศ. ๒๔๖๙ ซึ่งกำหนดเป็นวันพิธีทูลพระขวัญ พอเวลา ๑๐.๓๐ นาฬิกา พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว ทรง

เครื่องเต็มยศราชการสนาม ประดับเครื่องราชอิสริยาภรณ์ ทรงสอดสายสะพายนพรัตนราชวราภรณ์ พร้อมด้วยสมเด็จพระบรมราชินีเสด็จพระราชดำเนินโดยทางลาดพระบาทขึ้นประทับพลับพลาทองหน้าศาลารัฐบาล พระบรมวงศานุวงศ์ฝ่ายในฝ่ายหน้า และพระราชชายาเจ้าดารารัศมี เจ้านายในมณฑลพายัพ ตลอดจนอาณาประชาชน เฝ้าทูลละอองธุลีพระบาท พระยาราชนกูลสมุหเทศาภิบาล กราบบังคมทูลเบิกกระบวนแห่พิธีทูลพระขวัญเดินผ่านถวายตัว มีลำดับกระบวนดังนี้

๑ กระบวนลูกเสือ เดินแถวเรียง ๔ มีแตรวงนำ แบ่งเป็น ๒ กองพัน

๒ กระบวนนักเรียนสามัญ ถือธงไตรรงค์มีจำนวน ๒๙๖ คน

๓ กระบวนนักเรียนหญิง เดินเป็นโรงเรียน มีจำนวน ๓๒๕ คน

๔ กระบวนโยนก ประเทศลานนาไทย ราษฎรชายหญิง ๑๖ อำเภอ ประมาณ ๒,๐๐๐ คน มีปลัดอำเภอกำกับเป็นอำเภอ ๆ

๕ กระบวนชาติจีน มีเล่าโก๊ สิงห์โต มังกร และชนชาติจีน

๖ กระบวนชนชาติฮ่อ รถภาพทำเป็นรูปนกยูงอยู่บนเขา มีพระแขกอ่านคัมภีร์โกหร่าน แล้วถึงพวกฮ่อชายหญิงและม้าต่าง ๆ

๗ กระบวนชนชาติละวะ (ละว้า) รถภาพทำเป็นรูปพวกละวะกำลังไหว้ผี ราษฎรชายหญิงละวะเดินตาม

๘ กระบวนยาง รถภาพทำเป็นรูปยางแบกข้องผี ราษฎรชายหญิงพวกยางขาวและยางแดงเดินตาม

๙ กระบวนแม้ว รถภาพทำเป็นรูปแม้วชายและหญิงแต่งตัวเครื่องแต่งงาน ราษฎรชายหญิงแม้วเดินตาม

๑๐ กระบวนเย้า รถภาพทำเป็นรูปเย้ากำลังเสี่ยงทาย ราษฎรชายหญิงเย้าเดินตาม

๑๑ กระบวนมูเซอร์ รถภาพทำเป็นรูปมูเซอร์กำลังไหว้ผีฟ้า ราษฎรชายหญิงมูเซอร์เดินตาม

๑๒ กระบวนขมุ รถภาพทำเป็นรูปขมุกำลังตีฆ้องกบ ราษฎรชายหญิงขมุเดินตาม

๑๓ กระบวนพม่า รถภาพทำเป็นรูปนกยูงอยู่บนเขา ราษฎรชายหญิงพม่าเดินตาม

๑๔ กระบวนเงี้ยว รถภาพทำเป็นรูปสิงห์โต และมีนางนกรำไปหน้า ราษฎรชายหญิงเงี้ยวเดินตาม

๑๕ กระบวนแขกซิก รถภาพทำเป็นรูปรามา พวกแขกซิกเดินตาม

๑๖ กระบวนแขกอิสลาม รถภาพทำเป็นรูปคัมภีร์โกหร่าน ราษฎรชายหญิงแขกเดินตาม

๑๗ กระบวนของบริษัทบอมเบ รถภาพทำเป็นรูปแสดงการป่าไม้ของบริษัท มีช้างลากไม้ ช้างงัดไม้ คนงานบริษัทเดินตาม

๑๘ กระบวนของบริษัทบอเนียว รถภาพทำเป็นรูปที่พักปางไม้ มีต้นสัก มีช้างตัวใหญ่ขมุขี่คอ คนงานบริษัทเดินตาม

๑๙ กระบวนของโรงพยาบาลแม็คคอมมิก รถภาพทำเป็นรูปโรงพยาบาล มีเตียงคนไข้ นางพยาบาลคณะโรงพยาบาลเดินตาม

๒๐ กระบวนของโรงพยาบาลโรคเรื้อน รถภาพแสดงสถานที่โรงพยาบาล มีแบบเรือนคนไข้ คณะโรงพยาบาลเดินตาม

ทุก ๆ กระบวนตั้งแต่กระบวนนักเรียนจนถึงกระบวนท้าย ข้างหน้ากระบวนมีคนถือป้ายบอกนามโรงเรียน, ชาติ, คณะ, ๑ คน ถือพานดอกไม้ธูปเทียน๑คน ถ้าชาติใดนิยมเครื่องดนตรีชนิดใด ก็มีดนตรีนำหน้ารถกระบวนไปด้วย พอถึงหน้าพลับพลาคนที่ถือป้ายกับพานดอกไม้เลี้ยวเข้าไปถวายคำนับ จนกระบวนหมู่คณะของตนผ่านพลับพลาไปหมดแล้วจึงเดินกลับไปประจำที่ตามเดิม กระบวนต่าง ๆ ที่กล่าวแล้ว เมื่อผ่านหน้าพลับพลาแล้วเลี้ยววงไปตั้งซ้อนกันอยู่ในสนามหน้าโรงช้างตรงข้ามกับพลับพลา

๒๑ กระบวนเครื่องพระขวัญ ของพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว มีเจ้านายพื้นเมืองพ้อนนำหน้า ดังนี้

คู่ที่ ๑ เจ้าแก้วนวรัฐ เจ้าผู้ครองนครเชียงใหม่ กับ
เจ้ามหาพรหมสุรธาดา เจ้าผู้ครองนครน่าน

คู่ที่ ๒ เจ้าจักร์คำขจรศักดิ์ เจ้าผู้ครองนครลำพูน กับ
เจ้าราชวงศ์ ลำปาง

คู่ที่ ๓ เจ้าบุรีรัตน์ เชียงใหม่ กับ
เจ้าชัยสงคราม เชียงใหม่

คู่ที่ ๔ เจ้าราชภาคินัย เชียงใหม่ กับ
เจ้าราชสัมพันธวงศ์ ลำพูน

คู่ที่ ๕ เจ้าชัยวรเชฐ เชียงใหม่ กับ
เจ้าราชสัมพันธวงศ์ เชียงใหม่

คู่ที่ ๖ เจ้าประพันธพงศ์ เชียงใหม่ กับ
เจ้าชัยสงคราม ลำปาง

คู่ที่ ๗ เจ้ากาวิลวงศ์ ณ เชียงใหม่ กับ
เจ้าวงศ์เกษม ณ ลำปาง

การแต่งกายของเจ้านายเวลาฟ้อน นุ่งเกี้ยวสวมเสื้อเยียระบับ คาดสำรดประดับเครื่องราชอิสริยาภรณ์

ต่อจากเจ้านายผู้ชายฟ้อน มีมหรทึกคู่ ๑ กับกลองแอว แล้วถึงพานพระขวัญและบายศรี ๙ ชั้นสำหรับพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว มีเครื่องเสวยคาวหวานและหัวหมู ใส่โต๊ะเงินบี่ดฝาชีหุ้มผ้าตาดผูกผ้าขาววางบนคานหาม พวกเจ้านายผู้ชาย ณ เชียงใหม่แต่งตัวนุ่งผ้าน้ำเงินสวมเสื้อเยียระบับเดินกำกับ

๒๒ กระบวนเครื่องพระขวัญของสมเด็จพระบรมราชินี มีเจ้านายผู้หญิงพื้นเมืองฟ้อนไปหน้า ดังนี้

คู่ที่ ๑ เจ้าทิพยวรรณ กฤดากร ณ อยุธยา ในหม่อมเจ้าบวรเดช กับ
เจ้าส่วนบุญ ภรรยาเจ้าจักร์คำขจรศักดิ์ ลำพูน

คู่ที่ ๒ เจ้าบัวทิพย์ บุตรีเจ้าแก้วนวรัฐ ซึ่งเป็นภรรยาเจ้าราชภาคินัย กับ
เจ้ารำเจียก บุตรีเจ้าจักร์คำขจรศักดิ์

คู่ที่ ๓ เจ้าศิริประกาย บุตรีเจ้าแก้วนวรัฐ ซึ่งเป็นภรรยาเจ้ากาวิลวงศ์ กับ
เจ้าวรรณรา บุตรีเจ้าจักร์คำขจรศักดิ์

คู่ที่ ๔ เจ้าเรณูวรรณา ภรรยาเจ้าบุรีรัตน์ กับ
เจ้าทิพวาร ภรรยาเจ้าหมื่นแก้ว

คู่ที่ ๕ เจ้าเรือนแก้วภรรยาเจ้าราชภาติกวงศ์ เชียงใหม่ กับ
เจ้าจันทนา ภรรยาเจ้าประพันธพงศ์ เชียงใหม่

คู่ที่ ๖ เจ้าวงศ์จันทร์ บุตรีเจ้าราชบุตร เชียงใหม่ กับ
เจ้ารวงคำ บุตรีเจ้าราชสัมพันธวงศ์ ลำพูน

คู่ที่ ๗ เจ้าประกายคำ บุตรีเจ้าจักร์คำขจรศักดิ์ กับ
เจ้าบุษบง บุตรีเจ้าบุญวาทวงศ์มานิต

เจ้านายผู้หญิงแต่งตัว นุ่งซิ่นยกทอง สวมเสื้อแพรรูปกระบอก ห่มผ้าแพร ที่มวยผมปั๊กช่อดอกไม้ทอง

ต่อจากเจ้านายผู้หญิงฟ้อน ถึงกลองแอวแล้วถึงพานพระขวัญและบายศรี ๗ ชั้นสำหรับสมเด็จพระบรมราชินี มีเครื่องเสวยคาวหวานและหัวหมู ใส่โต๊ะเงินบี่ดฝาชี หุ้มผ้าตาดผูกผ้าขาววางบนคานหาม มีเจ้าผู้ชายพวก ณ เชียงใหม่เดินกำกับอย่างเดียวกับของพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว

๒๓ กระบวนเจ้านายผู้หญิงพื้นเมือง กับบุตรภรรยาข้าราชการ และบุตรภรรยาคฤหบดี

๒๔ เจ้านายผู้ชายพื้นเมืองกับข้าราชการคฤหบดีฝ่ายชาย

๒๕ กำนันผู้ใหญ่บ้าน ๑๖ อำเภอ ถือดอกไม้ธูปเทียน มี ปลัดอำเภอกำกับประมาณ ๘๐๐ คน

พอกระบวนเครื่องทูลพระขวัญผ่านหน้าพลับพลา เลี้ยวเข้า ประตูศาลารัฐบาลด้านเหนือ ฝ่ายพวกฟ้อนสำหรับต้อนรับของหลวง ซึ่งจัดไว้ ๔ คน ก็ออกฟ้อนรับที่หน้าพลับพลา ฟ้อนชุดนี้ คือ

หม่อมเจ้าหญิงฉัตร์สุดา ในพระเจ้าพี่ยาเธอ กรมหลวงกำแพง-เพ็ชร์อัครโยธิน ๑

เด็กหญิงอรอวน บุตรีพระยาเพ็ชร์พิไสยศรีสวัสดิ์ ๑

เจ้าแววดาว บุตรีเจ้าราชวงศ์ ๑

เจ้าอุบลวรรณา บุตรีเจ้าบุรีรัตน์ ๑

เจ้านายชายหญิงเมื่อฟ้อนมาถึงหน้าพลับพลาแล้วก็นั่งลงถวาย บังคม เจ้านายผู้ชายเดินขึ้นนั่งบนพลับพลาที่พื้นลดทางด้านขวา เจ้า นายผู้หญิงเดินขึ้นนั่งบนพลับพลาที่พื้นลดทางด้านซ้าย เจ้าแก้วนวรัฐ นำพานทองพระขวัญขึ้นทูลเกล้า ฯ ถวายพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว เจ้าจามรี ภรรยาเจ้าแก้วนวรัฐนำพานทองพระขวัญทูลเกล้า ฯ ถวาย สมเด็จพระบรมราชินี บายศรีและโต๊ะเงินเครื่องเสวย เจ้านายผู้ชาย ณ เชียงใหม่ยกขึ้นไปตั้งหน้าพระเก้าอี้ที่ประทับทั้งสองพระองค์ พระ ราชชายา เจ้าจามรี เจ้ามหาพรหมสุรธาดา เจ้าแก้วนวรัฐ เจ้าจักร์คำ-

ขจรศักดิ์ ซึ่งเป็นผู้ทำพิธีทูลพระขวัญขึ้นบนพลับพลานั่งหน้าพระที่นั่งตามลำดับ แล้วเจ้ามหาพรหมสุรธาดา เจ้าผู้ครองนครน่าน ซึ่งเป็นผู้มีอาวุโสอ่านคำกราบบังคมทูลเชิญพระขวัญดังนี้

คำเชิญพระขวัญ

"สรวมชีพข้าพระพุทธเจ้า น้อมเกล้านมัสการ ขอพระราชทานพระบรมราชวโรกาส กราบบังคมทูลพระกรุณา แทนบรรดาเจ้านายข้าราชการน้อยใหญ่ คฤหบดีไขว้ทุกเวียงแคว้นแดนสถานลานนา ทั้งพาณิชาพ่อค้าในมณฑลพายัพถ้วนหน้าเสียงทั้งผอง ซึ่งพร้อมกันเข้ามาสู่ในที่เฝ้าทูลละอองธุลีพระบาท เพื่อจะขอพระราชทานพระบรมราชานุญาตทำการพิธีทูลพระขวัญ อันเป็นมงคลกิจพิธีที่สำคัญตามประเพณีบ้านเมืองสืบมาแต่โบราณ เพื่อให้ขจัดการอุปั่ทวภัย มิให้พ้องพานในใต้ฝ่าละอองพระบาทยุคล และประสิทธิสิริสวัสดิพิพัฒนศุภผลในใต้ฝ่าละอองธุลีพระบาท สมเด็จบรมนาถบพิตร พระปรมินทรมหาประชาธิปก มหันตเดชนดิลกรามาธิบดี พระปกเกล้าเจ้าอยู่หัว กับทั้งวรบัวบาท สมเด็จพระนางนาถเจ้ารำไพพรรณี บรมราชินี ทั้งสองพระองค์ ซึ่งทรงพระอุตสาหะ เสด็จโดยทูรมรรคามาโปรดเกล้าฯ แด่พวกข้าพระพุทธเจ้าชาวมณฑลพายัพ เสด็จมาถึงที่ประทับ ณ เชียงใหม่แก้วอันเป็นโบราณราชธานี และเป็นที่ปกครองมณฑลในปัจจุบันนี้นับเป็นศรีสวัสดิมิ่งมงคลแก่บ้านเมือง อันยังมิเคยรุ่งเรืองมาแต่กาลก่อน ปางออน ข้าพระพุทธเจ้าทั้งหลาย ตลอดถึงไพร่ฟ้าประชากร

ราษฎรในมณฑลทั่วทุกจังหวัด มีความชื่นชมโสมนัสเป็นล้นเกล้า ฯ ทั้งนี้เล่าก็เพราะเหตุอันสมควร บริบูรณ์มีอยู่หลายประการ เป็นต้น ว่ามีคำโบราณแต่ชั้นบรรพบุรุษบอกเล่าแต่ก่อนเก่าสืบกันมา ว่าเดิม ประชาชนชาติไทยทั้งหลาย หมายเขตสถานลานนาห้าสิบเจ็ดเมือง อันนับเนื่องเป็นมณฑลพายัพในปัจจุบัน ได้ตกอยู่ในอำนาจพม่า รามัญมาช้านาน หากได้อาศัยเดชาภินิหาร แห่งสมเด็จพระภูบาลอยู่ เกล้า ปฐมกษัตริย์องค์เป็นเก๊าเหง้าซึ่งทรงประดิษฐานพระบรมราช- จักรีวงศ์ ทั้งองค์สมเด็จพระอนุชาธิราช ทรงพยายามรบปราบต่อสู้ หมู่ปัจจามิตรอริราชไพริน จนได้แผ่นดินลานนาคืนมาเป็นสิทธิ์ขาด อยู่ในอำนาจของไทย บ้านเมืองไกลไทยเหนือ เจื้อลงมาถึงฝ่ายใต้ จึงได้รวมกันมั่นคง ยืนยงอยู่ในพระราชอาณาเขต สยามประเทศสืบ สายมา ถ้านับเวลากาลสมัย ก็เกือบได้ร้อยห้าสิบปีปลาย มิได้มีศัตรู หมู่ร้ายสามารถเข้ามากระทำย่ำยี ก็เพราะได้พึ่งพระบารมีโพธิสมภาร อยู่เกล้า ในพระบรมราชวงศ์เจ้าทรงปกครองป้องกันสรรพอุปัท- วันตราย ประชาชนทั้งหลายได้อยู่ร่มเย็นเป็นสุขสืบสายมาจนถึงกาล บัดนี้ไซร้ เป็นเหตุให้บังเกิดความโสมนัสชื่นชมบุญ โดยรำลึกถึง พระเดชพระคุณ แต่ชั้นมูลเบื้องต้นหนหลังประการหนึ่ง

อีกประการหนึ่ง พระมหากรุณาธิคุณของสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว ทุกพระองค์ ซึ่งได้ทรงบำรุงอุปถัมภ์นิกรชนมณฑลนี้แต่ปฐมรัชกาล สืบมาก็เหลือล้นพ้นที่จะพรรณนาให้สิ้นสุดได้ เป็นต้นแต่ธิราชไท้ได้ ทรงยกย่องวงศ์ตระกูล ประยูรญาติของเจ้านาย อันเป็นเชื้อสายนี้ไว้

ให้มียศถาบรรดาศักดิ์ใหญ่สืบกันมา และทรงพระมหากรุณาชุบเลี้ยงทำนุบำรุงให้ได้มีโอกาสรับราชการสนองพระเดชพระคุณ และทรงเกื้อกูลตั้งแต่งให้มีฐานันดรา ตามคุณานุรูปก็มีเป็นอเนก ถึงพระราชทานเกียรติยศพิเศษอย่างสูง ทำนุบำรุงให้อยู่ในบ้านเมืองและในพระราชสำนักก็มีดีหลี ทั้งนี้ก็โดยทรงพระเมตตาปราณีแก่เจ้านาย มีมากปวงหลวงหลายในมณฑลพายัพ นับแต่บรรพบุรุษสืบสายมา แม้ถึงเหล่าท้าวพระยาประชาชน จะเป็นชาวมณฑลนี้เองก็ดี เป็นชนต่างด้าวชาวต่างประเทศ ที่เข้ามาพึ่งพระเดชพระบรมราชสมภารประกอบการอาชีพในมณฑลพายัพนี้ก็ดี ที่ได้มีความเจริญสุขีสืบกันมาก็เพราะพระบุญญาบารมีพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว ทรงทำนุบำรุงอุปถัมภ์ ให้ได้รับความยุติธรรมด้วยพระราชกำหนดกฎหมาย ให้ได้รับประโยชน์อุปการกิจทั้งหลายต่าง ๆ โดยตามทางวิถีรัฏฐาภิบาลซึ่งทรงวิจารณ์ปกครองพระราชอาณาจักร โดยทรงพระกรุณารักไพร่ฟ้าข้าแผ่นดิน ทั่วธรณีมณฑลพายัพ เป็นเหตุให้ได้รับความชื่นชมนิยมยินดี เพราะรำลึกถึงพระบารมีกรุณาธิคุณสถานหนึ่ง ยังพระเดชพระคุณอันอุฬารอีกสถานหนึ่งเล่า ซึ่งสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวได้ทรงทำนุบำรุงผดุงภูมิสถานบ้านเมือง ให้มณฑลพายัพเจริญรุ่งเรืองยิ่งขึ้นครึกครื้นเป็นลำดับมา เป็นเหตุให้สมบูรณ์พูนสวัสดิ์ และเจริญสมบัติวัฒนา ในปัจจุบันนี้จะหาสมัยใดอื่นเทียบทันนั้นหามิได้ ทั้งนี้ใช่รักก็โดยพระมหากรุณาธิคุณทรงอุปถัมภ์บำรุงมาเป็นนิรันดร จึงชักจูงใจ

ไพร่ฟ้าประชากรให้มั่นคง ดำรงความสามิภักดิ์ในใต้ฝ่าละอองธุลีพระบาท แต่ว่าประชาชนชาวมณฑลนี้แต่ก่อนมามีน้อยคนหนักหนา ซึ่งจะได้พบโอกาสอันโสภาเฝ้าแหนเห็นพระเจ้าอยู่หัวของตน เพราะเหตุที่ทางคมนาคมยังขัดสนกันดาร ปานว่าอยู่ไกลเพียงสุดหล้าฟ้าเขียว แต่ด้วยอำนาจพระปรีชาญาณอันฉับเฉลียว แห่งสมเด็จพระบรมชนกนาถ พระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวซึ่งได้ทรงพระราชดำริเริ่มสร้างทางรถไฟ จนสามารถไปมากับพระมหานครได้โดยสะดวก กับทั้งอำนาจพระเมตตากรุณาในใต้ฝ่าละอองธุลีพระบาท ซึ่งทรงพระราชอุตสาหะเสด็จขึ้นมาในคราวกาละบัดนี้ เป็นคราวแรกซึ่งชาวมณฑลพายัพจะได้รับโอกาส กราบถวายบังคมเบื้องพระบาทยุคล แห่งสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวของตนทั่วกัน จึงเห็นเป็นบุญลาภสำคัญอันมหาประเสรฐ ซึ่งบรรพบุรุษที่เกิดก่อนบห่อนได้ประสบพบมาแต่กาละก่อนกี้ เพราะเหตุนี้จำเดิมแต่ได้ทราบข่าวว่าจะได้รับเสด็จพระเจ้าอยู่หัวของตน ชนทั้งหลายในมณฑลพายัพนั้น ทั่วทุกชาติทุกชั้นบรรดาศักดิ์ ก็พากันชื่นชมโสมนัสยินดีเต็มใจ ช่วยกันจัดการเป็นภารธุระในการเตรียมรับเสด็จโดยเต็มกำลังด้วยรู้สึกในภวังค์ว่า จะได้ประจวบพบสบสมัยอันมิได้เคยมีมาแต่ปางก่อนกี้ ความรู้สึกเช่นนี้ยังมีเหตุการณ์ปรากฏในภูมิสถาน กระทำให้เป็นบุญญาธิสมภารยิ่งขึ้นเป็นอันดับมา เป็นต้นว่าเมื่อต้นปีฝนแล้ง จนหฤทัยเหี่ยวแห้งหวาดหวั่นเกรงต่อทุภิขภัย ก็หายกลายไปเป็นอันอุดมสมบูรณ์ด้วยข้าวปลาธัญญาหารทั่วทั้งมณฑล แล้วยังบังเกิดมงคลคชสาร มาสู่พระบรมราชสมภารในระวางเวลา

เตรียมการรับเสด็จธิราชไท้ เหตุดังนี้จึงเห็นได้ว่าเป็นด้วยพระบารมีบุญญาภินิหารบรมราชสมภาร แห่งใต้ฝ่าละอองธุลีพระบาท ซึ่งเสด็จขึ้นมาประพาสโปรดนิกรชนในมณฑลพายัพ โดยทรงพระมหากรุณาในคราครั้งนี้เป็นมหัศจรรย์ เปรียบเหมือนพระบารมีแห่งองค์พระอรหันตสัมมาสัมพุทธเจ้า อันกล่าวสรรเสริญเข้าไว้ในพระบาลีว่า

มหาการุณิโก นาโถ หิตาย สพฺพปาณินํ
ปูเรตฺวา ปารมี สพฺพา ปตฺโต สมฺโพธิมุตฺตมํ

ว่าเป็นที่ตั้งที่พึ่งของสัตว์ ประกอบแล้วด้วยพระมหากรุณายังพระบารมีทั้งหลายทั้งปวงให้บริบูรณ์อ้วนเต็ม เพื่อประโยชน์แก่สรรพสัตว์ทั้งหลาย ดังนี้

เอเตน สจฺจวชฺเชน โหตุ เต ชยมงฺคลํ

ขออำนาจสัจจวาจาภาษิตซึ่งพรรณนามาทั้งนี้ ทั้งอานุภาพคุณพระมุนีศรีรัตนตรัย และเทพไท้ผู้มีไมตรีจิต ซึ่งทรงมหิทธิฤทธิ์รุ่ง-เรืองพรรณ จงคุ้มครองป้องกันพระขวัญล้นเกล้าฯ ให้สถิตเที่ยงเท้าสถาพรในพระวรกายแห่งพระมหากษัตราธิราช กับทั้งสมเด็จพระนางนาถ อัครราชมเหษี เพิ่มพูนพระบารมีบุญญาภินิหาร ให้ทรงเจริญพระชนมสุขทุกประการ ยั่งยืนนานในสิริราชสมบัติ สมบูรณ์ด้วยพระสิริสวัสดิพิพัฒนมงคล สรรพศุภผลสถาพร ดุจดวงสุริยันและจันทรประจำโลกวิสัย อนึ่งขอให้ทรงสวัสดีมีชัยแก่อริราชปัจจามิตรเป็นนิจกาล ทรงปกครองพระราชอาณาเขต พิเศษไพศาลด้วย

เกียรติยศเกียรติคุณวิบุลยธรรมสุนทร เป็นที่พึ่งแก่ไพร่ฟ้าประชากร ร่มเย็นเป็นสุขทุกนครทั่วพระราชอาณาเขตประเทศสยามรัฐสีมามณฑล ขอพระพรชัยมงคลทั้งนี้จงประสิทธิ์แด่ใต้ฝ่าละอองธุลีพระบาท ทั้งสอง พระองค์จงทุกเมื่อมื้อทิวาราตรี จงทรงสุขสวัสดีทุกประการแด่เต้อ

ชยตุ ภวํ ชยมงฺคลํ

ขอเดชะ."

ในระวางที่กำลังอ่านคำกราบบังคมทูลเชิญพระขวัญ ผู้ซึ่งนั่งอยู่ในปะรำพลับพลายืนขึ้นพร้อมกัน พออ่านจบแล้วพร้อมกันเปล่งเสียงไชโย พระสงฆ์สวดชยันโต แตรวงบรรเลงเพลงสรรเสริญพระบารมี พอสุดเสียงแตรแล้วเจ้านายชั้นผู้ใหญ่มีพระราชชายา เจ้าดารารัศมี เจ้าจามรี เจ้ามหาพรหมสุรธาดา เจ้าแก้วนวรัฐ เจ้าจักรคำ-ขจรศักดิ์ รับสมมตเป็นผู้ผูกพระกรและพระบาทแห่งพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวและสมเด็จพระบรมราชินีถวายพระพรแล้ว พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวมีพระราชดำรัสตอบดังนี้

พระราชดำรัสตอบ
สำหรับจังหวัดเชียงใหม่

"ทั้งตัวเราและสมเด็จพระราชินีขอขอบใจท่านทั้งหลายที่พร้อมกันมาทำพิธีเชิญขวัญ เพื่ออวยชัยให้พรแก่เราทั้งสองในวันนี้ เรารู้สึกว่าเป็นสิริมงคลและความยินดี ด้วยเป็นพรของคนทั้งหลายทุกชาติ

ทุกชั้นบรรดาศักดิ์ ทั่วทั้งมณฑลพายัพพร้อมกันมาอำนวยด้วยความภักดีไมตรีจิตต่อตัวเรา และถ้อยคำของท่านซึ่งกล่าวในคำเชิญขวัญนั้นก็จับใจด้วยล้วนเป็นความจริงอันกอปรด้วยคติ เป็นต้นว่าเมื่อครั้งชนชาติไทย ในสยามประเทศนี้ยังแยกกันอยู่เป็นต่างพวกต่างอาณาเขตกันและกัน มิพวกนั้นก็พวกนี้มักต้องตกอยู่ในอำนาจชาวประเทศอื่น เพราะมีกำลังน้อย ครั้นเมื่อรวมเป็นประเทศอันเดียวกันได้ ไทยเราก็ได้เป็นอิสระแก่ตนแต่นั้นมา มิได้มีพวกอื่นสามารถมาย่ำยีบีฑาได้อีก

การที่ไทยในสยามประเทศสามารถรวมกันได้ เพราะอาศัยพระบรมเดชานุภาพของพระบาทสมเด็จพระพุทธยอดฟ้าจุฬาโลก และสมเด็จพระบวรราชเจ้ามหาสุรสิงหนาทราชอนุชา เป็นต้นเค้าก็เป็นความจริง แต่สมควรจะยกย่องผู้เป็นหัวหน้าของชาวมณฑลพายัพในสมัยนั้นด้วย คือ เจ้าเจ็ดตนอันเป็นต้นตระกูลวงศ์ของเจ้านายเมืองเชียงใหม่ เมืองนครลำปางและเมืองลำพูน กับทั้งเจ้าเมืองน่าน อันเป็นบรรพบุรุษของเจ้านายในเมืองนั้น ที่ได้สามิภักดิ์แล้วช่วยรบพุ่งข้าศึกเป็นกำลังอย่างสำคัญของสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวทั้งสองพระองค์มาแต่เดิม เมื่อมาถึงชั้นบุตรหลานก็ มีความซื่อตรงจงรักภักดีต่อสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวในพระบรมราชวงศ์ทุกรัชกาลสืบมา จึงทรงพระกรุณาโปรดยกย่องวงศ์สกุลเจ้าเจ็ดตนและสกุลเจ้าเมืองน่านให้มียศเป็นเจ้าสืบกันมา ด้วยเป็นสกุลคู่พระบารมีของพระบรมราชจักรีวงศ์มาตั้งแต่ปฐมรัชกาล อันเป็นการสมควรยิ่งนัก ถึงตัวเราก็ตั้งใจว่าจะบำรุงรักษาสืบไปมิให้เสื่อม

ศูนย์ แต่ประเพณีที่นิยมกันในปัจจุบันนี้ถือว่ายศศักดิ์อันมีโดยสกุลเป็นส่วนหนึ่ง ต่างกันกับตำแหน่งและอำนาจ แม้เจ้านายในพระราชวงศ์ของเรา ที่มียศศักดิ์ในราชสกุล ถ้าไม่มีความสามารถเสมอผู้อื่น ก็มิได้รับตำแหน่งหรืออำนาจในราชการบ้านเมือง เราจึงขอตักเตือนท่านทั้งหลายอันเป็นเชื้อสาย สมควรจะมียศสืบสกุลวงศ์ต่อไปภายหน้า จงเอาใจใส่แสวงหาคุณวิเศษให้มีความสามารถตามสมควร ถ้าได้เช่นนั้นก็เหมือนกับช่วยกำลังเรา ทั้งในส่วนราชการบ้านเมืองและที่ประสงค์จะทำนุบำรุงวงศ์สกุลของเจ้าเจ็ดตน และเจ้าเมืองน่านให้รุ่ง-เรืองถาวรสืบไป

ท่านทั้งหลายได้ยกย่องเกียรติยศในคำเชิญขวัญ ว่าตัวเราเป็นพระเจ้าแผ่นดินในพระบรมราชจักรีวงศ์พระองค์แรก ซึ่งได้เสด็จมายังมณฑลพายัพเมื่อราชาภิเษกแล้ว ให้ราษฎรได้โอกาสพบเห็นพระเจ้าอยู่หัวของตน ข้อนี้เราก็มีความยินดีที่ได้โอกาสมาพบปะคุ้นเคยกับเหล่าพสกนิกรถึงถิ่นสถานในมณฑลพายัพครั้งนี้ อันความคิดใคร่จะมายังมณฑลพายัพได้เกิดขึ้นแก่เราตั้งแต่แรกได้รับราชสมบัติ ด้วยประสงค์จะทำนุบำรุงประเทศสยามตามหน้าที่ของพระเจ้าแผ่นดิน โดยเต็มกำลังและความสามารถของเรา เห็นว่ามณฑลพายัพแต่เดิมมาก็เป็นมณฑลสำคัญอันหนึ่งในพระราชอาณาเขต ครั้นเกิดทางรถไฟไปมากับกรุงเทพ ฯ ได้สะดวก ก็ปรากฏมีความเจริญรวดเร็ว แต่ตามธรรมดาความเจริญที่เกิดขึ้นนั้นจะเป็นไปในมณฑลพายัพนี้ก็ตาม หรือมณฑลอื่นก็ตาม ย่อมนำมาทั้งฝ่ายที่เป็นคุณและเป็นโทษแก่บ้านเมือง

จึงต้องอาศัยวิธีการปกครองบ้านเมืองเป็นสำคัญขึ้นกว่าแต่ก่อน เพราะทุกวันนี้การไปมาค้าขายและสมาคมเกี่ยวข้องกันในระวางนานาประเทศมีมากขึ้นทุกที ประเทศใดปกครองบ้านเมืองเป็นระเบียบเรียบร้อยมั่นคงดีก็เป็นที่เคารพนับถือของประเทศอื่น ประเทศใดการปกครองแยกย้ายเป็นพวกเป็นเหล่าในประเทศอันเดียวกัน ก็มักเกิดวิบัติขัดข้องต่างๆ แม้ถึงเกิดภยันตรายก็มี ข้อนี้มีตัวอย่างซึ่งจะพึงเห็นได้ในเหล่าประเทศใกล้เคียงที่เคยเป็นมิตรหรือเคยเป็นศัตรูคู่รบกับเรามาแต่ก่อนซึ่งต้องศูนย์สิ้นอิสรภาพไป ก็เพราะไม่จัดการปกครองบ้านเมืองให้สมควรแก่การดำเนินของโลกวิสัย ส่วนประเทศของเรานี้ไซร้ ได้อาศัยพระปรีชาญาณแห่งสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว คือสมเด็จพระบรมอัยกาธิราชและสมเด็จพระบรมชนกนาถของเราเป็นต้น ทรงพระราชอุตสาหะจัดการบ้านเมืองให้สมควรแก่กาลสมัยมาโดยลำดับ ประเทศสยามจึงมั่นคงและมีความเจริญรุ่งเรืองเห็นปานฉะนี้ เราก็ตั้งใจว่าจะดำเนินตามรอยพระบาทต่อไป จึงอุตส่าห์ขึ้นมาถึงมณฑลพายัพครั้งนี้ เพื่อประสงค์จะมาตรวจตราให้เห็นภูมิลำเนา และรู้กิจการในมณฑลด้วยตนเอง

ตั้งแต่เราเข้ามาในเขตมณฑล ก็เกิดชื่นชมโสมนัสด้วยได้เห็นภูมิลำเนาตั้งแต่เมืองแพร่ เมืองนครลำปาง เมืองเชียงราย ตลอดจนเมืองเชียงแสน ซึ่งเราได้ไปจนถึงสุดแดนพระราชอาณาเขต แล้วผ่านเมืองลำพูนมาถึงเมืองเชียงใหม่นี้ ล้วนเป็นที่อุดมด้วยไร่นาป่าไม้อันมีค่า ผู้คนพลเมืองที่ได้พบปะมาก็ล้วนมีสัมมาคารวะต้อนรับเรา

ด้วยความนิยมยินดี เห็นประจักษ์แก่ตา มาจนได้เห็นการที่จัดรบรอง ณเมืองเชียงใหม่นี้เป็นการใหญ่โตครึกครื้น สมกับเมืองอันเป็นโบราณราชธานี และเป็นที่บังคับการมณฑลในปัจจุบัน ก็ยิ่งพูนเพิ่มความโสมนัสทั้งตัวเราและสมเด็จพระราชินี ด้วยเห็นความจงรักภักดีไมตรีจิตของท่านทั้งหลาย ทั้งเจ้านายชายหญิง ข้าราชการผู้ใหญ่ผู้น้อยตลอดจนสมณคณาจารย์คฤหบดีพ่อค้าประชาชนทุกชาติทุกภาษา ขอจงได้รับความขอบใจของเราทั้งสองอย่างยิ่งให้ทั่วกัน

เมื่อสมเด็จพระบรมชนกนาถของเราโปรดให้สร้างทางรถไฟมาเมืองเชียงใหม่ ได้แสดงพระราชประสงค์ไว้ในครั้งนั้นว่า ถ้าทางรถไฟสร้างสำเร็จแล้วเมื่อใด จะเสด็จขึ้นมาประทับสำราญพระราชอิริยาบถ ณเมืองเชียงใหม่ให้เนือง ๆ อย่างเป็นราชธานีทางฝ่ายเหนือ เมื่อเราได้มาเห็นบ้านเมืองและมาคุ้นเคยกับผู้คนในมณฑลพายัพครั้งนี้ เห็นว่ากระแสพระราชดำรินั้นสมควรยิ่งนัก ด้วยเมืองเชียงใหม่ใหญ่โตเคยเป็นราชธานีแห่งหนึ่งในพงศาวดารของไทย ทั้งเป็นที่มีความผาสุกในฤดูหนาว สมควรเป็นที่ประทับของพระเจ้าแผ่นดินได้ตามฤดูกาล แต่ครั้งนี้เรามาในทางราชการ แม้ท่านทั้งหลายจัดการรับรองด้วยความเต็มใจ ก็เป็นการใหญ่โตต้องเหน็ดเหนื่อยและสิ้นเปลืองมากนัก เราหวังว่าในวันหน้าถ้ามีโอกาสเมื่อใด จะมายังเมืองเชียงใหม่อีก แต่จะมาเหมือนแปรราชสำนักเป็นปกติ ให้ท่านทั้งหลายรับรองเพียงอย่างต้อนรับผู้เป็นมิตรสหาย จะได้ทำความคุ้นเคยต่อกันให้สนิทยิ่งขึ้น

เพื่อเป็นเครื่องหมายที่เราได้มาถึงเมืองเชียงใหม่ครั้งแรก เราจะมอบพระแสงราชศัสตราชั้นสูงสำหรับมณฑล ให้ไว้เป็นเกียรติยศเมืองเชียงใหม่องค์หนึ่ง อันพระแสงราชศัสตรานี้ สมเด็จพระบรมชนกนาถของเรา ได้ทรงพระราชดำริสร้างขึ้นพระราชทานหัวเมืองสำคัญซึ่งเสด็จไปถึงให้รักษาไว้สำหรับชุบทำน้ำพระพิพัฒน์สัตยา และเป็นที่สักการะต่างพระองค์พระเจ้าแผ่นดิน ท่านทั้งหลายจงรับพระแสงราชศัสตราไว้พร้อมด้วยพรของเรา ขอให้ท่านทั้งหลายทั้งปวงจงเจริญสุขสวัสดิพิพัฒนมงคลชนมายุสถาพรทั่วทั้งจังหวัดเชียงใหม่ และขอให้เมืองเชียงใหม่จงเจริญรุ่งเรืองทั้งความสุข และสมบัติวัฒนาการเป็นนิจนิรันดร เทอญ."

เมื่อทรงมีพระราชดำรัสตอบแล้ว พระราชทานพระแสงราชศัสตราแก่เจ้าแก้วนวรัฐ พระสงฆ์สวดชยันโต เจ้าแก้วนวรัฐกราบบังคมทูลพระกรุณาแสดงความสวามิภักดิ์แล้ว พระราชาคณะถวายอติเรก ทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ พระราชทานเครื่องราชอิสริยาภรณ์แก่เจ้านายข้าราชการดังต่อไปนี้

(ฝ่ายใน) มหาวชิรมงกุฎ

เจ้าดารารัศมี พระราชชายา

ทุติยจุลจอมเกล้า

เจ้าจามรีวงศ์ ภรรยาเจ้าแก้วนวรัฐ

เหรียญรัตนาภรณ์ชั้นที่ ๔

เจ้าทิพยวรรณ กฤดากร ณ อยุธยา ในนายพลโท หม่อมเจ้าบวรเดช

(ฝ่ายหน้า) ปฐมจุลจอมเกล้า

มหาอำมาตย์โท เจ้าแก้วนวรัฐ เจ้าผู้ครองนครเชียงใหม่

มหาปรมาภรณ์

มหาอำมาตย์โท เจ้ามหาพรหมสุรธาดา เจ้าผู้ครองนครน่าน

เหรียญรัตนาภรณ์ชั้นที่ ๓

มหาอำมาตย์โท พระยาราชนกูล สมุหเทศาภิบาล สำเร็จราชการมณฑลพายัพ

ทวีติยาภรณ์มงกุฎสยาม

มหาอำมาตย์ตรี พระยาวรวิไชยวุฒิกร ปลัดมณฑลประจำจังหวัดน่าน

มหาอำมาตย์ตรี พระยาเพ็ชร์พิไสยศรีสวัสดิ์ ปลัดมณฑลประจำจังหวัดเชียงใหม่

ครั้นพระราชทานเครื่องราชอิสริยาภรณ์เสร็จแล้ว เสด็จขึ้นรถภาพกระบวนแห่ต่าง ๆ นำไปตั้งให้ประชาชนได้ทัศนาในปะรำด้านใต้ของบริเวณโรงเรียนยุพราชวิทยาลัย

พระราชทานธงแก่กองลูกเสือมณฑลพายัพ

เวลา ๑๖.๐๐ นาฬิกา พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว พร้อมด้วยสมเด็จพระบรมราชินี ทรงเครื่องยศปกติทรงรถยนต์พระที่นั่ง

ออกจากที่ประทับ มีรถนายตำรวจภูธรนำเสด็จ เข้าโรงเรียนยุพราช-วิทยาลัยทางประตูด้านเหนือ เสด็จขึ้นพลับพลายกที่หน้าโรงเรียน เจ้านายข้าราชการเฝ้าตามตำแหน่ง กองลูกเสือมณฑลพายัพตั้งโอบหน้าพลับพลารูปพระจันทร์ครึ่งซีก กองเกียรติยศทหารบกราบที่ ๘ ตั้งท้ายพลับพลาด้านใต้ พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวพระราชทานพระบรมราโชวาทแก่กองลูกเสือดังนี้

พระบรมราโชวาท

ในการพระราชทานธงแก่กองลูกเสือมณฑลพายัพ

"ในการที่ข้าได้มามณฑลพายัพครั้งนี้ ได้ตั้งใจเตรียมธงมาสำหรับจะให้แก่ลูกเสือมณฑลพายัพ เพื่อเป็นเครื่องหมายของหมู่คณะและเพื่อเป็นที่เคารพนับถือ ธงนี้เป็นสีเหล่าลูกเสือมณฑลพายัพและมีรูปช้างอยู่ในซุ้ม ซึ่งเป็นตราของเก่าของนครเชียงใหม่ อันเป็นโบราณราชธานีของลานนาไทย

แต่เดิมมาชนชาติไทยได้ลงมาจากทางเหนือ มาตั้งภูมิลำเนาอยู่ในลานนาไทยนี้ก่อน แล้วจึงได้ลงไปทางใต้ต่อ ๆ ไป ในครั้งโบราณนั้นการคมนาคมย่อมเป็นการลำบากหนทางกันดาร พวกไทยเราที่มาตั้งภูมิลำเนาอยู่จึงแยกกันเป็นพวกเล็กๆ น้อยๆ เป็นอาณาจักรต่าง ๆ เป็นอิสรภาพแก่กัน เป็นการแบ่งกำลัง โดยเหตุที่ชาติไทยเรามาตั้งอยู่เป็นหย่อม ๆ และแบ่งกำลังนั้น จึงทำให้ส่วนต่าง ๆ ของชาติไทยเหล่านั้นต้องถูกข้าศึกมาเบียดเบียนอยู่เป็นเวลาช้านาน ต้อง

ตกไปอยู่ในอำนาจของชนต่างชาติก็มีเป็นส่วน ๆ ไป ทั้งนี้ด้วยยังไม่สามารถรวบรวมกำลังกันให้เป็นปึกแผ่นได้ ครั้นต่อมาเมื่อถึงในครั้งสมัยพระเจ้ากรุงธนบุรีและในสมัยสมเด็จพระพุทธยอดฟ้าจุฬาโลก ซึ่งเป็นปฐมแห่งพระบรมราชจักรีวงศ์ จึงได้สามารถรวบรวมกำลังของชาติไทยทั้งทางใต้ทางเหนือ ร่วมมือกัน พร้อมใจกัน ทำการต่อสู้กับข้าศึกซึ่งมาเบียดเบียนชาติไทย เราจึงได้กู้อิสรภาพสำเร็จได้รวบรวมกันเป็นปึกแผ่นแน่นหนา และกลับรุ่งเรืองเป็นประเทศอันมั่นคงยิ่งกว่าประเทศที่เคยเป็นศัตรูของเรา และซึ่งเราเคยอยู่ในอำนาจมาแต่ก่อนนั้นเสียอีก ดังนี้เป็นของที่เราควรจะรู้สึกภูมิใจเป็นอย่างยิ่ง

พวกเจ้าทั้งหลายที่มาเป็นลูกเสือนี้ ก็โดยที่ตั้งใจว่าจะรักษาความอิสรภาพของชาติไทยนี้ให้มั่นคงถาวรสืบไป เจ้าทั้งหลายต้องระลึกถึงความสำคัญและความจำเป็นของความสามัคคี ร่วมใจกันทำการงานไม่ว่าเวลาใดทั้งเวลาปกติและเวลามีศึก ในเวลามีศึกนั้นถ้าเราร่วมใจพร้อมใจกัน ก็ย่อมจะมีผลงดงามตามที่เป็นมาแล้วตามพงศาวดาร ถึงแม้ในการงานปกติก็ดี จะทำมาหาเลี้ยงชีพก็ดี ถ้ามีความสามัคคีพร้อมใจกันประกอบการงาน ย่อมได้ผลดีกว่าแบ่งเป็นพวกเป็นคณะไม่เห็นแก่กันและกัน ต่างคนต่างทำ เพราะฉะนั้น พวกเจ้าทั้งหลายผู้เป็นลูกหลานของนักรบลานนาไทยแต่เดิมมา จงตั้งใจที่จะฝึกฝนตนเองให้เป็นผู้มีกำลังวังชาแข็งแรง ทั้งมีน้ำใจอันดีซื่อสัตย์ต่อชาติไทยและรักความสามัคคีเป็นอย่างยิ่ง จะทำกิจการใด ๆ จงนึกถึงประโยชน์ของชาติก่อนยิ่งกว่าประโยชน์ส่วนตัว อย่าได้เบียดเบียน

ซึ่งกันและกัน ทำอะไรให้นึกถึงประโยชน์ส่วนใหญ่ส่วนรวม ดังนั้น ชาติเราจะเจริญรุ่งเรืองต่อไป

ข้าได้มาในมณฑลพายัพครั้งนี้ ได้เห็นลูกเสือในมณฑลพายัพหลายแห่งตลอดมาจนถึงเมืองเชียงใหม่นี้ สังเกตเห็นว่าพวกลูกเสือนี้มีกิริยาแข็งแรงองอาจดีเป็นอันมาก ทั้งคล่องแคล่วท่าทางฉลาดไหวพริบ ทำให้ข้ายินดีเป็นที่สุด เพราะทำให้รู้สึกมั่นใจว่าชาติไทยเรานั้นคงจะเจริญยิ่ง ๆ ขึ้นไป ไม่มีเวลาจะเสื่อมศูนย์ไปได้อีกเป็นขาด

เพราะฉะนั้น ข้าขอให้พรแก่เจ้าทั้งหลาย ขอให้ไร้โรคภัยทั้งปวงให้มีกำลังวังชาสติปัญญาสามารถ จะประกอบการงานใด ๆ ขอให้สมประสงค์จงทุกประการ."

เมื่อพระราชทานพระบรมราโชวาทแล้ว จึงพระราชทานธงแก่กองลูกเสือ นายกองโท พระยาเพ็ชร์พิไสยศรีสวัสดิ์ แทนสภานายกรับธงจากพระราชหัตถ์มอบให้นายเสือป่าเชิญเข้าประจำกอง กองลูกเสือกระทำเคารพ แตรวงบรรเลงเพลงมหาไชย พอถึงหัวแถวธงเข้าประจำที่ ผู้บังคับบัญชาลูกเสือนำแถวเดินสวนสนามผ่านถวายตัวแล้วไปตั้งอยู่กลางสนาม

ต่อไปนี้ เจ้าหน้าที่ได้จัดมวยพื้นเมืองมาชกถวายทอดพระเนตร ๓ คู่ และนำพวกชาติภาษาต่าง ๆ มาฟ้อนรำถวาย คือ ชาติมูเซอร์, แม้ว, เงี้ยว, ขมุ, กับการเล่นสิงห์โต, มังกรของพวกจีน พอเวลาสมควรเสด็จพระราชดำเนินกลับที่ประทับ

เวลาค่ำที่สนามโรงเรียนยุพราชวิทยาลัย มีมหรสพภาพยนตร์ ลิเก ละคร เป็นการสมโภชพระแสงราชศัสตรา และธงที่ทรงพระกรุณาโปรดเกล้า ฯ พระราชทาน

เสด็จทอดพระเนตรช้างพลายสำคัญ
และประพาสในบริเวณเมืองเชียงใหม่

วันที่ ๒๔ เวลา ๙.๓๐ นาฬิกา พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวและสมเด็จพระบรมราชินี เสด็จพระราชดำเนินโดยรถยนต์พระที่นั่งจากที่ประทับ มีรถนายตำรวจภูธรนำเสด็จ ไปทอดพระเนตรช้างพลายสำคัญที่เชิงดอยสุเทพ มหาอำมาตย์ตรี พระยาเพ็ชร์พิไสยศรีสวัสดิ์ นั่งหน้ารถพระที่นั่งตามตำแหน่ง เสด็จถึงโรงช้างพลายสำคัญเจ้าแก้วนวรัฐ มิสเตอร์แมคพี ผู้จัดการห้างบอเนียว หลวงศรีนัจวิสัยเจ้าพนักงานกรมช้างเผ้า พอทอดพระเนตรเสร็จแล้ว มิสเตอร์แมคพีกราบบังคมทูลถวายช้าง พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวมีพระราชดำรัสตอบขอบใจแล้ว เสด็จทอดพระเนตรวัดพระสิงห์ เสด็จเข้าในวิหารหลวง ทรงเครื่องนมัสการพระพุทธรูปแล้ว ทอดพระเนตรผอบทองคำ, ผอบเงิน, ผอบทองเหลือง อันเป็นที่บรรจุอัฐิธาตุพระเจ้าเชียงใหม่ตนหนึ่ง ในราชวงศ์เมงรายโบราณ กับทองคำแผ่นสลักเป็นลวดลายต่าง ๆ ซึ่งขุดได้ที่เจดีย์น้อยปรักหักพังอยู่ริมวิหารหลวง แล้วเสด็จทอดพระเนตรหอไตร โบสถ์ มีพระราชศรัทธาที่จะทรงซ่อมหอ

ไตรเป็นส่วนพระองค์ กับพระราชทานเงิน ๑,๐๐๐ บาท เป็นเค้าทานสำหรับซ่อมพระอุโบสถ โปรดเกล้า ฯ ให้นายกราชบัณฑิตยสภา ส่งนายช่างมากะประมาณการซ่อมแซมทำรายการทูลเกล้า ฯ ถวาย แล้วเสด็จจากวัดพระสิงห์ทอดพระเนตรวัดเจดีย์หลวง เสด็จเข้าในวิหารหลวงทอดพระเนตรพระพุทธรูปยืน ซึ่งเป็นพระประธานทำไว้แต่โบราณ ฝีมือปั้นงดงามมาก ทรงสักการะแล้วเสด็จทอดพระเนตรบริเวณวัด มีพระธาตุหลวงและสถานหลักเมืองเป็นต้น แล้วทรงรถยนต์เสด็จประพาสตามถนนในเมืองตรงไปออกประตูเชียงใหม่เลี้ยวซ้ายไปตามถนนริมคูเวียง ผ่านหน้าโรงฆ่าสัตว์ไปเลี้ยวหน้าสถานกงสุลอังกฤษ เสด็จทางถนนช้างคลาน ออกถนนท่าแพ เลี้ยวถนนวิชยานนท์ ถนนช้างม่อย เลี้ยวถนนราชวงศ์ ไปเลี้ยวถนนคูเวียงที่วัดปั่นตะเขินมาประตูท่าแพ กลับที่ประทับ

เสด็จออกรับพวกละวะ (ละว้า) ถวายดอกเอื้องแซะ

เวลา ๑๕.๓๐ นาฬิกา พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว และสมเด็จพระบรมราชินี เสด็จออกประทับพลับพลาทอง เจ้าแก้วนวรัฐกราบบังคมทูลเบิกพวกละวะเฝ้าถวายบรรณาการ หัวหน้าละวะกราบบังคมทูลขอพระบารมีในพระมหากษัตราธิราชเจ้าทรงคุ้มครองพวกเขาเป็นภาษาละวะ และถวายพระพรชัยมงคล นายพันตำรวจเอกเจ้าชัยสงคราม แปลสำเนาความกราบบังคมทูล เพื่อทรงทราบใต้ฝ่าละอองธุลีพระบาท มีใจความดังนี้

(สำเนาคำแปล)
คำกราบบังคมทูลถวายพระพรของพวกละวะ (ละว้า)

" ข้าพระบาทเจ้าพวกละวะทั้งหลายซึ่งอยู่บนดอยและเมืองลุ่ม ได้รู้ข่าวสารว่าพระมหากษัตริย์เจ้าอันเป็นเจ้าฟ้าเจ้าแผ่นดิน จะเสด็จขึ้นมาโปรดเกล้า ฯ ชาวมณฑลพายัพ จะทรงประทับอยู่เชียงใหม่แก้วราชธานี ก็พากันปีติยินดีจะได้หันเจ้าฟ้ามหากษัตริย์ ยังบ่เคยได้รู้ได้หันสักกำเตื่อ

ตั้งแต่พ่อเถ้าเหมาะแม่เถ้าหม่อนคนแต่ก่อนเล่าสืบกันมา ว่าพระมหากษัตราธิราชเจ้า ยังบ่เคยเสด็จเข้ามาเมืองเชียงใหม่สักต๋นเตื่อ

เพราะฉะนั้น พวกข้าพระบาทเจ้าซึ่งเป็นข้าอยู่ในใต้ผ่าละอองพระบาท จึ่งได้พร้อมใจกันจัดหาดอกเอื้องแซะและผ้าต้วบผ้าแดง ดอกฝ้ายปลายงากับเบ้ายากันเรียวยาเขียวเจริญ มาถวายพระมหากษัตริย์เจ้าตามประเพณีที่เคยนำเอามาถวายเจ้านครเชียงใหม่ทุก ๆ ปี

ตั้งแต่พวกข้าพระบาทเจ้าทั้งหลายได้เสียเงินค่ารัชชูปการมาได้ประมาณ ๑๐ ปีกว่า เจ้าพวกเจ้าตอก็บ่ว่าประการใด ชะรอยท่านจะอินดูกรูณาในพวกข้าพระบาทเจ้าเสียค่ารัชชูปการแล้ว จะหอส่งส่วยอันอื่นแถมเล่า ก็เกรงว่าพวกข้าพระบาทเจ้าจะได้รับหาบหนัก ๒ บ่าพา ๒ ถง ก็เลยเลิกบ่งส่วยดอกเอื้องแซะไว้

บัดนี้พวกข้าพระบาทเจ้าทั้งหลายได้มาฮู้มาหันพระมหากษัตริย์เจ้าทั้งสองพระองค์ ก็มีความชื่นชมโสมนัสเป็นอันมาก ข้อหื้อพระ

มหากษัตริย์เจ้าทั้งสองพระองค์จงทรงพระเจริญด้วย อายุ วรรณะ สุขะ พละ อยู่เย็นเป็นสุขทุกค่ำเช้าทิวาราตรีแด่เต่อ ๆ

ขอเดชะ."

ครั้นนายพันตำรวจเอก เจ้าชัยสงคราม แปลสำเนาความกราบบังคมทูลของพวกละวะให้ทรงทราบใต้ฝ่าละอองธุลีพระบาทแล้ว พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวมีพระราชดำรัสตอบดังนี้

พระราชดำรัสตอบพวกละวะ

"เราขอขอบใจสูเจ้าทั้งหลาย ที่ได้พร้อมใจกันจัดหาดอกเอื้องแซะ และของต่าง ๆ ตามประเพณีที่เคยมีมาแต่กาลก่อนนำมาให้แก่เรา และอวยชัยให้พรเราพร้อมทั้งพระราชินี เราขึ้นมามณฑลพายัพในครั้งนี้มีความมุ่งหมายสำคัญอยู่อย่างหนึ่ง คือต้องการจะได้พบเห็นความเป็นไปของสูเจ้าทั้งหลายผู้เป็นชาวมณฑลพายัพ อันเนื่องด้วยการอาชีพสุขทุกข์และอื่น ๆ ให้ประจักษ์ด้วยตาเราเอง ทั้งนี้ก็เพื่อที่จะหาทางทำนุบำรุงสูเจ้าทั้งหลาย ให้ประสบสุขสมบูรณ์นั้นเองเป็นข้อใหญ่ สูเจ้าทั้งหลายมีแก่ใจพากันมาต้อนรับเราทั้งได้จัดหาสิ่งของต่างๆ มาให้แก่เราด้วยดังนี้ เป็นอันได้แสดงน้ำใจจงรักภักดีที่มีต่อตัวเราให้ปรากฏโดยทั่วหน้า อันธรรมดาผู้เป็นไพร่ฟ้าข้าแผ่นดินที่ดีเขาต้องมีความจงรักในพระมหากษัตริย์เจ้าของตน รู้จักรักชาติบ้านเกิดเมืองมารดา ตั้งหน้าทำมาหากินโดยสุจริต ไม่คิดคดต่อเจ้าไม่ทรยศต่อชาติ ไม่ฉ้อราษฎร์บังหลวง ไม่เบียดเบียนผู้อื่นซึ่งเป็นเพื่อนร่วมชาติให้ได้

รับความเดือดร้อน เต็มใจประพฤติตามหมายประกาศพระราชบัญญัติอันเป็นกฎหมายแผ่นดินทุกอย่าง ทั้งรู้จักเชื่อฟังเจ้าหน้าที่ในสิ่งที่ชอบและอุดหนุนราชการในโอกาสที่ควรจะทำได้ สูเจ้าทั้งหลายจงรักภักดีในตัวเราแท้จริง จงประพฤติตนเป็นข้าแผ่นดินที่ดีดังว่ามานี้

ในที่สุด เราขออำนวยพรให้สูเจ้าทั้งหลายพร้อมทั้งครอบครัวจงมีความสุขเกษมสวัสดิ์ ได้พบเห็นแต่สิ่งอันเป็นที่จำเริญตาจำเริญใจห่างไกลจากสรรพภัยพิบัติอุปัทวันตรายต่าง ๆ แม้จะปลูกข้าวในนาก็ขอให้ธัญญาหารพลันใหญ่ แม้จะปลูกข้าวในไร่หรือถั่วงาภักษาหารสิ่งหนึ่งสิ่งใดก็ให้งอกงามดี ให้ได้เต็มเมล็ดเต็มผล สมตามประสงค์ทุกประการเทอญ"

เมื่อทรงมีพระราชดำรัสตอบแล้ว พวกละว้านำของบรรณาการขึ้นทูลเกล้า ฯ ถวายบนพลับพลา คือ ดอกเอื้องแซะ ยาเส้น กล้องไม้ไผ่ ขิง ผ้าห่มนอน พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวทรงรับของพวกละว้าเสร็จแล้วเสด็จขึ้น

วันที่ ๒๕ เวลา ๑๑.๐๐ นาฬิกา พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวพร้อมด้วยสมเด็จพระบรมราชินีเสด็จทรงรถยนต์พระที่นั่ง จากที่ประทับไปทอดพระเนตรโรงเรียนยุพราชวิทยาลัย ซึ่งเป็นโรงเรียนตัวอย่างมณฑล อำมาตย์ตรี พระวิสณฑ์ดรุณการ ธรรมการมณฑล คอยเฝ้ารับเสด็จ เสด็จตรวจห้องเรียนทั้งชั้นบนชั้นล่าง แล้วเสด็จทรงรถยนต์พระที่นั่งไปทอดพระเนตรโอสถสภา และโรงพยาบาลสุขาภิบาลมหาอำมาตย์ตรี พระยาเพ็ชร์พิไสยศรีสวัสดิ์ ผู้ช่วยประธานกรรมการ

สุขาภิบาล กราบบังคมทูลเบิกกรรมการสุขาภิบาล เจ้าหน้าที่สุขาภิบาล และโอสถสภาเฝ้าทูลละอองธุลีพระบาท เสด็จทอดพระเนตรโอสถสภาทั่วแล้วเสด็จที่ทำการสุขาภิบาล มหาอำมาตย์โท เจ้าแก้วนวรัฐ ประธานกรรมการทูลเกล้า ฯ ถวายรายงานสุขาภิบาลและสมุดรูปแสดงกิจการสุขาภิบาล เสด็จทอดพระเนตรที่ทำการสุขาภิบาลไปจนถึงโรงเก็บรถยนต์ รถยนต์สุขาภิบาลได้แสดงการรดน้ำถนนและดับเพลิงถวายทอดพระเนตร เสร็จแล้วเสด็จไปทอดพระเนตรโรงพยาบาลโรคเรื้อน นายแพทย์ แมคเคน ผู้จัดการโรงพยาบาลโรคเรื้อนคอยเฝ้ารับเสด็จที่สะพานเกาะกลาง แล้วนำเสด็จไปทอดพระเนตรโรงสวดของโรงพยาบาล ที่สำนักคนป่วยและหมู่คนที่ป่วยทั้งชายและหญิงเป็นที่พอพระราชหฤทัย ทรงขอบใจนายแพทย์แล้วเสด็จกลับที่ประทับ

เสด็จทรงวางพวงมาลาที่อนุสาวรีย์เจ้าผู้ครองนครเชียงใหม่ ในวงศ์ ณ เชียงใหม่ บัดนี้ และทรงบำเพ็ญพระราชกุศลพระราชทาน

เวลา ๑๕.๓๐ นาฬิกา พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว สมเด็จพระบรมราชินี ทรงรถยนต์พระที่นั่งไปยังวัดสวนดอก พระราชชายาเจ้าดารารัศมี, เจ้าแก้วนวรัฐ, เจ้านายชายหญิง ณ เชียงใหม่ คอยเฝ้ารับเสด็จ ทรงวางพวงมาลาที่อนุสาวรีย์พระเจ้าเชียงใหม่และเจ้าเชียงใหม่ในอดีตกาลคือ พระเจ้ากาวิละ ๑ เจ้าหลวงน้อยธรรม ๑ เจ้าหลวง

เศรษฐีคำพื้น ๑ พระเจ้ามโหตรประเทศ ๑ เจ้าหลวงพุทธวงศ์ ๑ พระเจ้ากาวิโลรส ๑ พระเจ้าอินทรวิชยานนท์ ๑ เจ้าอินทวโรรส ๑ พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวทรงวาง ๘ พวง สมเด็จพระบรมราชินี ทรงวาง ๘ พวง ทั่วแล้วทรงทอดผ้าไตรที่อนุสาวรีย์ ๑๖ ไตร พระสงฆ์ ๑๖ รูป มีพระอภัยสารทเจ้าคณะจังหวัดเป็นประธานสดับปกรณ์ เสด็จขึ้นประทับบนศาลาพระสงฆ์ขึ้นนั่งยังอาสน์ถวายอนุโมทนา พระราชาคณะถวายอติเรกเสร็จ เสด็จทอดพระเนตรบริเวณวัดสวนดอก แล้วเสด็จพระราชดำเนินไปยังวัดพระเจ้าเก้าตื้อซึ่งอยู่ติดต่อกัน เสด็จเข้าในวิหาร ทรงเครื่องนมัสการพระพุทธรูปพระเจ้าเก้าตื้อเป็นพุทธบูชา แล้วเสด็จกลับ

เวลา ๒๐.๑๕ นาฬิกา พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว และสมเด็จพระบรมราชินี เสด็จโดยรถยนต์พระที่นั่งไปยังตำหนักพระราชชายา ทรงเสวยพระกระยาหารพร้อมด้วยพระราชชายา และเจ้านายที่ได้รับเชิญบางองค์ เสร็จแล้วประทับทอดพระเนตรระบำและการขับร้องทำนองพื้นเมืองของนักซอชาวเมือง และครูนักเรียนชายหญิงจังหวัดเชียงใหม่ ๑๐๐ คน ดังได้นำบทร้องมาลงไว้ต่อไปนี้ พอได้เวลาสมควรเสด็จกลับที่ประทับ

บทร้องซอเมือง (๑)

(ล่องน่าน)
(พร้อมกัน) ๑. ยอสิบนิ้วม่อนผนม ถวายบังคมบรมกษัตริย์เจ้าจ้าง พวกนักเรียนเชียงใหม่แก้วกว้าง มีใจจมจื้นด้วยบารมี จงรักภักดีทุก

(๑) พระราชชายา เจ้าดารารัศมี ทรงแต่ง

คนแต๊เล้า บ่ติมีในผ่าละอองบาทเจ้า ปากั๋นร้องร่ำรำไป ฉลองพระคุณไปต๋ามแต่ได้ ด้วยดวงใจ๋จื๊นแต้เนอ ฯ

ช. ๒. ในวันนี้ใจยะดีดี ต๋นบุญมีกษัตริย์ราชะ พระปรมินทร์ปชาธิปกโลกหล้า ยาตรามาเลียบมณฑลสถาน เพื่อทรงวิจารณ์บำรุงไพร่ฟ้าหื้อสุขเกษมสำราญทั่วหน้า หื้อไตย์ไพร่ฟ้าใจ๋จื๊นเจยบาน อยู่เป๋นสุขตั๋วเมืองตั๋วบ้าน ในลานนาเขตนี้เหน่อ ฯ

ญ. ๓. ป๋างก่อนนั้นบ่ห่อนเกยหัน พระทรงธรรม์กษัตริย์เจ้าฟ้าปชาธิปกดิลกเลิศหล้า เสด็จประเวศแผวเขตลานนา หื้อฝูงประจาจื๊นใจ๋สะว้าง เป๋นแต่กุศลหมู่ข้าบาทสร้าง แต่ภาวะก่อนป๋างในหื้อเราทั้งหลายได้ถวายไหว้ พระองค์คำท่านยศใหญ่ ฯ

ช. ๔. เสด็จครั้งนี้เพื่อทรงเมตตา กรุณาหมู่จุมไพร่ฟ้า พระราชทานพระแสงแกล้วกล้า ราชาวุธเป๋นมิ่งมงคล และพระราชทานธงลูกเสือพายัพ แทนวรก๋ายพระปกเกศเกล้า หื้อมีฤทธิ์เดชลือเลื่อง เป๋นที่เกรงขามจุ๊ป๋ายจุ๊เบื้อง ไพร่เมืองสากราบน้อมจึม ฯ

ญ. ๕. หอมพระยศผากฏขจร พระญาณบวรประเสริฐเลิศล้ำ พระทรงธรรมแผ่ผายจุ๊ก๋ำ ผิดธรรมล้ำพระจ้วยตัดรอน ทรงเกื๊อกูลฝูงราษฎร ปชานิกรไพร่ไตย์ใบไม้ หื้อสุขเกษมจุ่มเย็นใจ้ ๆ เปรียบเหมือนมิ่งไม้โพธิ์ทอง เป๋นฉัตร์สูงบังมุงก๋างบ๋อง ปกงำหัวเมื่อฮ้อนเหน่อ ฯ

ช. ๖. มวนหมู่พร้อมนักเรียนทั้งหลาย ทั้งหญิงจายทุกคนใหญ่น้อย ได้เบิ่งยอดสร้อยบารมี ในวงศ์จักรีมาเมินเนิ่นแล้ว ขอองค์

บุญทรงคุณเพริศแพร้ว ทรงเจริญพระชนมาอายุวรรณะสุขพลา วัฒนา ยืนยงสะว้าง ทั้งบรมราชินีเทวีเทียมข้าง หื้อทรงเจริญยิ่งยืนไป ภัยร้ายจงหลีกหนีไก๋ หื้อมีไชยโชค๊จ้างใหญ่ ฯ (ไทยใหญ่)

๑. ประนมก๋รจุ๊ซอนนบน้อม สะพรั่งพร้อมหมู่นักเรียนทั้งหลาย ผ่ายองค์บพิตรทรงฤทธิ์ดั่งนารายณ์ ยาตราผันผายมาสู่นครเชียงใหม่ บพิตรโฉมฉายปชาธิปกเกศเกล้า ได้ราชาภิเษกเล้าเป๋..จ๋อมมิ่งเมืองไทย ไพร่น้อยสากราบไหว้ทุกเขตค้ายหน่า เมืองไทยอ..ธิราชเมืองไก๋ หื้อมีใจ๋หลิ่งน้อมจิ่ม ฯ

๒. ตะตะนันตะรัง ถัดนี้ต่อไปเล้า ขอองค์บุญอยู่เกล้าเจ้ายศใหญ่บุญสูง พระประชาธิปกดิลกบื๋นเมืองกรุง เสด็จมาบำรุงฝูงประชาราษฎร์ หื้อหมู่ข้าบาทได้อยู่ร่มเย็นเหนือเกล้า ทุกวันคืนค่ำเจ๊าสายสืบไปยาว บ่หื้อใจ๋แก่ไทยต่างด้าว กับหมู่ฝูงท้าวต่างแดนเหน่อไปยาว บ่หื้อใจ๋แก่ไทยต่างด้าว กับหมู่ฝูงท้าวต่างแดนอื่น ฯ

๓. กตัญญูรู้จักคุณท่านไท้ บ่มีศึกเสือเหนือใต้ ดูต้างอยู่ม่วนกิ๋นหวาน หมู่ข้าบาทไท้ดูต้างได้กิ๋นและได้ตาน ยังบ่มีมารสิ่งใดมาผ่าหื้อราชการพระภูบาลเป๋นเจ้า ดำเนินไปตลอดเข้าสู่ส่วนความงาม หื้อประเทศเขตสยามเจริญเรืองเปรืองยศใหญ่ ความงาม หื้อเจ้าต๋นทรงนาม พระชนม์ยืนเตียงเต๊าจิ่ม ฯ

๔. ขออวยไชย ศัตรูไก๋หลีกป๋น อย่าได้มาล่วงบื๋นสยามเขตกรุงศรี จงป้ายแป๊แก่บารมี ประมุขจักรีนฤบดีธิราชหล้า หื้อมีไมตรีนิยมจมจุ๊หน้า แต่กษัตริย์เจ้าฟ้าแผ่นหล้าภูมี สัมพันธมิตรราชไมตรี หื้อยินดีหลิ่งน้อมจิ่มมี้ ทั้งองค์อัครมเหษี หื้อฑีฆาเตียงเต๊าเหน่อ ฯ

เสด็จเมืองลำพูน

พระราชทานพระแสงราชศัสตรา

วันที่ ๒๖ เวลา ๑๐.๐๐ นาฬิกา พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวทรงเครื่องเต็มยศราชการสนาม ประดับเครื่องราชอิสริยาภรณ์ ทรงสอดสายสะพายมหาจักรีบรมราชวงศ์ พร้อมด้วยสมเด็จพระบรมราชินี เสด็จประทับรถยนต์พระที่นั่ง จากที่ประทับแรมศาลารัฐบาลมณฑลพายัพไปยังจังหวัดลำพูน ตามระยะทางที่เสด็จตั้งแต่จังหวัดเชียงใหม่ตลอดไปจนถึงจังหวัดลำพูน วัดและบ้านราษฎรที่อยู่ริมถนนได้ตกแต่งบ้านเรือนตั้งเครื่องบูชา พระสงฆ์คอยสวดถวายชัยมงคลคาถาตามประรำหน้าวัด และประน้ำพระพุทธมนต์ตลอดทาง ที่ชายเขตจังหวัดเชียงใหม่ต่อกับจังหวัดลำพูน ข้าราชการเมืองลำพูนได้แต่งซุ้มใบไม้และดอกไม้สด มีกรมการอำเภอเมืองกับกำนันผู้ใหญ่บ้านคอยเฝ้ารับเสด็จ พอเสด็จถึงวัดพระธาตุหริภุญชัยเมืองลำพูน รถพระที่นั่งหยุดที่หน้าวัด กองทหารทำวันทยาวุธ แตรวงบรรเลงเพลงสรรเสริญพระบารมี ในขณะนั้น นายพลตรีเจ้าจักร์คำขจรศักดิ์ เจ้าผู้ครองนครลำพูน ได้เชิญพานดอกไม้ธูปเทียนเครื่องบูชายิ่งกราบบังคมทูลพระกรุณาเชิญเสด็จ พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว สมเด็จพระบรมราชินี เสด็จพระราชดำเนินเข้าสู่พระวิหารหลวงพร้อมด้วยเจ้านายข้าราชการฝ่ายทหารพลเรือน ซึ่งแต่งเครื่องเต็มยศเฝ้ารับเสด็จ ทรงจุดเทียนเครื่องนมัสการพระพุทธปฏิมากร แล้วเจ้าจักร์คำขจรศักดิ์ได้อ่านคำกราบบังคมทูลพระกรุณาถวายพระพรชัยมงคล ดังนี้

คำถวายชัยมงคลสำหรับเมืองลำพูน

"สรวมชีพ ข้าพระพุทธเจ้าเหล่าพสกนิกรในใต้พระบวรบงกชมาศบาทยุคล อันพึ่งพระบรมราชสมภารอยู่ทั่วทุกแห่งแหล่งตำบลในเขตจังหวัดลำพูน ร่วมสมานฉันท์ให้ข้าพระพุทธเจ้ากราบบังคมทูลให้ทรงทราบ ซึ่งความยินดีที่ได้ฝ่าละอองธุลีพระบาท กับทั้งสมเด็จพระนางนาถบรมราชินีเสด็จมายังมณฑลพายัพในครั้งนี้ แล้วทรงพระราชอุตสาหะเสด็จมาให้ข้าพระพุทธเจ้าทั้งหลายได้โอกาสกราบถวายบังคมถึงเมืองนครลำพูน ทั้งนี้ก็ด้วยทรงพระกรุณาเป็นมูลแห่งพระราชอุตสาหะเสด็จมาโปรดเกล้า ฯ ข้าพระพุทธเจ้าทั้งหลายในวันนี้จึงพากันชื่นชมยินดีในพระเดชพระคุณเป็นล้นเกล้า ฯ หาที่สุดมิได้

อันเมืองนครลำพูนนี้ไซร้ แม้เป็นราชธานีเก่าก่อนเมืองอื่นในมณฑลพายัพ ตั้งแต่สร้างเมืองเชียงใหม่ขึ้นในที่ใกล้แล้ว ก็กลายเป็นแต่อย่างสาขาของเมืองเชียงใหม่มา ทั้งในสมัยเมื่อประเทศลานนามีความรุ่งเรืองและเมื่อเสื่อมทรามความเจริญ ตกอยู่ในอำนาจของชาติอื่น ต่อถึงรัชกาลพระบาทสมเด็จพระพุทธยอดฟ้าจุฬาโลก เมื่อได้ทรงกู้หัวเมืองมณฑลพายัพให้กลับคืนเป็นของไทยได้หมดแล้ว จึงได้โปรดให้ตั้งเมืองลำพูนขึ้นต่างหาก และให้ขึ้นตรงต่อกรุงเทพพระมหานคร และทรงพระกรุณาโปรดเกล้า ฯ ให้ต้นตระกูล ณ ลำพูน ปกครองฉลองพระเดชพระคุณ จึงตั้งวงศ์ตระกูลมีเชื้อสายสืบมา และเมืองลำพูนก็คงเป็นเมืองใหญ่เมืองหนึ่ง อยู่ในมณฑลพายัพมาจนบัดนี้

พระมหากรุณาธิคุณอันใด ซึ่งสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวในพระบรมราชวงศ์ ได้ทรงโปรดเกล้า ฯ แก่ชาวเมืองอื่นในมณฑลพายัพก็ดี หรือหน้าที่ราชการอันใด อันเป็นโอกาสซึ่งหัวเมืองในมณฑลพายัพได้สนองพระเดชพระคุณก็ดี ชาวเมืองลำพูนก็ได้รับผลแห่งพระมหากรุณา และโอกาสที่ทำความชอบความดีเสมอเหมือนกับเมืองอื่น เมืองลำพูนจึงได้มีความเจริญสุขสถาพรถึงเพียงนี้ เป็นเหตุให้ประชาชนมั่นคงในความกตัญญูกตเวทีต่อใต้ฝ่าละอองธุลีพระบาทอยู่เป็นนิจนิรันดร ครั้นมาประสบโอกาสอันนับว่าเป็นมงคลอันยอดยิ่ง ด้วยทรงพระกรุณาเสด็จมาให้ได้เฝ้าทูลละอองธุลีพระบาทถึงบ้านเมือง จึงบังเกิดความชื่นชมโสมนัสจัดการเตรียมรับเสด็จโดยเต็มกำลัง และพร้อมกันมาสู่ที่เฝ้าทูลละอองธุลีพระบาทในเวลาวันนี้ เพื่อจะขอบพระเดชพระคุณและถวายพระพรชัยมงคล ขออำนาจคุณพระสัมมาสัมพุทธเจ้าอันพระบรมสารีริกธาตุสถิตเป็นหลักอยู่ในหริภุญชัยนคร เป็นศาสนานุสรณ์ของชนทั้งหลาย กับทั้งคุณแห่งพระธรรมเจ้า และพระสงฆเจ้าจงบันดาลคุ้มครองป้องกันสรรพอุปัทวันตราย อย่าให้พ้องพานในใต้ฝ่าละอองธุลีพระบาททั้งสองพระองค์เป็นนิจกาล ขอให้ทรงประสบแต่พระบรมสุขเกษมศานต์สรรพสิริสวัสดิ์พิพัฒนมงคลพระชนมายุสถาพร ให้ทรงชนะศัตรูหมู่ดัสกรทั่วทิศานุทิศ เจริญพระเกียรติคุณวิบุลยฤทธิ์เสด็จสถิตเป็นที่พึ่งของข้าพระพุทธเจ้าทั้งหลายจิรัฐิติกาล เทอญ

ด้วยเกล้าด้วยกระหม่อมขอเดชะ"

เมื่อจบแล้ว พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวมีพระราชดำรัสตอบ ดังนี้

พระราชดำรัสตอบสำหรับเมืองลำพูน

"ขอท่านทั้งหลายจงรับความขอบใจ ทั้งในตัวเราและในสมเด็จพระราชินี ที่ท่านทั้งหลายได้พร้อมกันต้อนรับและอวยชัยให้พรเราทั้งสองด้วยความจงรักภักดีในวันมาถึงเมืองลำพูนวันนี้ ฝ่ายเราก็มีความยินดีที่ได้โอกาสมาเห็นเมืองลำพูน และมาได้พบท่านทั้งหลายตลอดจนประชาชนชาวเมืองลำพูนทุกชั้นบรรดาศักดิ์

เมืองลำพูนนี้ ควรนับว่าเป็นเมืองสำคัญ เพราะเป็นราชธานีของอาณาเขตหริภุญชัย ซึ่งตั้งมาเก่าก่อนเมืองอื่น ๆ ในมณฑลนี้ และมีพระธาตุหริภุญชัยมหาเจดียสถาน อันเป็นหลักแห่งตำนานการอุปถัมภกพระพุทธศาสนา ให้รุ่งเรืองในสยามประเทศแต่ปางก่อนอย่างเป็นสำคัญ ซึ่งสมควรยกย่องว่าไทยชาวมณฑลนี้ ได้เคยมีศรัทธาสามารถเป็นอย่างยอดเยี่ยม ทั้งในศิลปาคมการสร้างพระพุทธเจดีย์ และความพากเพียรเรียนมคธภาษา จนสามารถแต่งคัมภีร์พุทธวจนาธิบายได้ประโยชน์มาจนทุกวันนี้ แต่บ้านเมืองในลานนาถึงกาลวิบัติ พระพุทธศาสนาก็เศร้าหมอง จนสงฆมณฑลเสื่อมทรามระส่ำระสายมาช้านาน แม้เมื่อถึงอาณาเขตลานนาไทยได้คืนมารวมเป็นอันเดียวกันกับประเทศสยามแล้วก็ดี การฟื้นพระพุทธศาสนาในมณฑลพายัพยังต้องรอมาอีกช้านาน ด้วยสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวในรัชกาลแต่ก่อนๆ ต้องทรงจัดการป้องกันอริราชศัตรูภายนอก และวางระเบียบการปกครองภายในพระราชอาณาเขต ทั้งเป็นสมัยเมื่อการคมนาคมยังลำบากอยู่ มาจนถึงรัชกาลสมเด็จพระบิ่ยมหาราชพระบรมชนกนาถ

ของเรา จึงได้เริ่มทรงจัดการฟื้นพระพุทธศาสนาในมณฑลนี้มา โดยทรงพระราชดำริจะให้พุทธจักร และอาณาจักรเจริญรุ่งเรืองสมกับสมัย เป็นต้นว่าในการสั่งสอนประชาชนทั้งหลาย ให้รัฐบาลเอาเป็นธุระสั่งสอนส่วนคดีโลก ให้พระสงฆ์รับภาระสั่งสอนส่วนคดีธรรม เป็นอุปการะแก่กันดังนี้ สมเด็จพระบรมเชษฐาธิราชของเราก็ได้โปรดให้จัดการสืบมาโดยทางนั้น

เราขึ้นมาถึงมณฑลพายัพคราวนี้ มีความยินดีด้วยได้เห็นความเจริญของบ้านเมืองและประชาชนโดยประการต่าง ๆ ดังได้กล่าวแล้ว ณจังหวัดอื่น จะถือโอกาสนี้กล่าวเพิ่มเติมถึงความยินดีที่ได้สังเกตเห็นความเจริญรุ่งเรืองในส่วนพระศาสนา และการศึกษาในมณฑลพายัพ เป็นต้นว่าพระสงฆ์เถรานุเถระซึ่งทรงคุณธรรมควรเลื่อมใส ได้มีฐานันดรถึงเป็นพระราชาคณะและพระครูก็มีทุกจังหวัด ยังเหล่าพระสงฆ์ซึ่งเอาใจใส่เล่าเรียนพระพุทธวัจนะ มีความรู้ถึงเป็นนักธรรมก็มากขึ้นทุกปี แม้พระภิกษุสงฆ์สามัญซึ่งอยู่ตามอารามในบ้านเมืองก็สำรวมสิกขาวินัยเคร่งครัดขึ้นกว่าแต่ก่อน ทั้งนี้เห็นได้ชัดว่าเพราะพระพุทธ-ศาสนารุ่งเรืองขึ้น ยังอีกประการหนึ่งเมื่อเราได้เห็นโรงเรียนและเด็กนักเรียนทั้งชายหญิงจำนวนมากมาย มีแพร่หลายทั่วไปทุกจังหวัด ก็รู้สึกชื่นชมโสมนัส ด้วยเห็นว่าจะเป็นประโยชน์แก่ประชาชนยิ่งนักในภายหน้า อนึ่งชาวมณฑลพายัพนี้ เราเชื่อว่ามีอุปนิสัยควรจะฝึกหัดให้เป็นพลเมืองดีได้ เพราะสังเกตเห็นดังเช่นลูกเสือก็ดีหรือทหารและตำรวจภูธรก็ดี เมื่อได้รับความฝึกหัดอบรมแล้ว ก็แคล่วคล่องว่องไว

และมีอัธยาศัยเป็นสง่าน่าชม เพราะฉะนั้นเราจึงยินดีด้วยความเจริญของการศึกษา ซึ่งได้มีในมณฑลพายัพด้วยอีกอย่างหนึ่ง หวังว่าความเจริญดังกล่าวมา ยังจะยิ่งรุ่งเรืองขึ้นไปในภายหน้า

เรามาครั้งนี้เป็นทีแรกที่จะได้มาถึงเมืองลำพูน เพราะเราเห็นว่าเป็นเมืองสำคัญอันหนึ่ง ด้วยเหตุดังกล่าวแล้ว จึ่งได้สร้างพระแสงราชศัสตรา ตามแบบอย่างซึ่งสมเด็จพระบรมชนกนาถของเราได้ทรงสถาปนาไว้ เพื่อจะมอบให้เป็นเกียรติยศแก่เมืองลำพูนองค์หนึ่ง จะได้รักษาไว้สำหรับชุบทำน้ำพระพิพัฒน์สัตยา และเป็นที่สักการะแทนพระองค์สมเด็จพระเจ้าแผ่นดินให้เป็นสวัสดิมงคล ขอให้ท่านทั้งหลายจงรับพระแสงราชศัสตราในเวลานี้พร้อมทั้งพรของเรา ขออานุภาพคุณพระศรีรัตนตรัย และเทพดาซึ่งอภิบาลรักษาพระมหาธาตุหริภุญชัยจงบันดาลให้ชาวเมืองลำพูนทั้งปวง เจริญด้วยจตุรพิธพรเป็นนิจกาล และให้เมืองลำพูนสมบูรณ์พูนสุขทั่วเขตจังหวัดทุกเมื่อ เทอญ."

เมื่อทรงมีพระราชดำรัสตอบแล้ว จึงทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ พระราชทานพระแสงราชศัสตราแก่เจ้าจักร์คำขจรศักดิ์เจ้าผู้ครองนคร พระสงฆ์มีพระเทพมุนีเป็นประธานสวดชยันโต เจ้าจักร์คำขจรศักดิ์กราบบังคมทูลพระกรุณาแสดงความสามิภักดิ์แล้ว ทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ พระราชทานเครื่องราชอิสริยาภรณ์ ประถมาภรณ์ช้างเผือก กับสัญญาบัตรยศ นายพลตรีทหารบก แก่นายพลตรี เจ้าจักร์คำขจรศักดิ์ เจ้าผู้ครองนคร ตริตาภรณ์ช้างเผือกแก่ อำมาตย์เอก พระยาวิชิต-

รักษาตักศิลาบุรินทร์ ปลัดมณฑลประจำจังหวัด แล้วนายพลตรี เจ้าจักร์คำขจรศักดิ์ได้เชิญขันทองคำ ๑ ขัน ปั๊กดอกไม้ทูลเกล้าฯ ถวายพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หว เจ้าส่วนบุญภรรยาเจ้าจักร์คำขจรศักดิ์ได้เชิญขันทองคำ ๑ ขัน ปั๊กดอกไม้ทูลเกล้าฯ ถวายสมเด็จพระบรม-ราชินี ขันทั้ง ๒ นี้มีน้ำหนักทองคำรวม ๑๐๐ บาท สลักลายเป็นตำนานเมืองนครลำพูน แล้วพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวเสด็จไปที่พระสงฆ์มีพระราชดำรัสพอสมควร พระราชาคณะถวายอติเรกแล้ว เสด็จพระราชดำเนินออกทางหลังพระวิหาร ทรงพระสุหร่ายและทรงชักเชือกเลื่อนขันน้ำสรงขึ้นทางรอกสรงน้ำพระมหาธาตุ แล้วโปรดเกล้าฯ ให้เจ้าพนักงานเชิญผ้าสีชมพูไปห่มพระมหาธาตุ พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวถวายต้นไม้ทองเงินคู่ ๑ สมเด็จพระบรมราชินีถวายต้นไม้ทองเงินคู่ ๑ และศิลาเชิงเป็นที่ปั๊กดอกไม้คู่ ๑ เป็นราช-สักการบูชา และทรงเทียนนมัสการพระมหาธาตุหริภุญชัยแล้ว โปรดเกล้าฯ ให้เจ้าพนักงานเบิกแว่น เจ้านายข้าราชการฝ่ายทหารพลเรือนทั้งผู้ใหญ่ผู้น้อยเวียนเทียนสมโภชพระมหาธาตุหริภุญชัย เป็นเสร็จการพระราชพิธี

พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว สมเด็จพระบรมราชินี เสด็จโดยรถยนต์พระที่นั่งจากวัดพระมหาธาตุหริภุญชัย ไปประทับร้อนและเสวยพระกระยาหาร ซึ่งนายพลตรี เจ้าจักร์คำขจรศักดิ์ เจ้าผู้ครองนครจัดถวาย ณ ศาลากลางจังหวัดลำพูน เสวยเสร็จเสด็จลงมาประทับ ณ มุขชั้นล่างแห่งศาลากลาง นายพลตรี เจ้าจักร์คำขจรศักดิ์ เจ้าผู้

ครองนคร เฝ้าทูลเกล้าฯ ถวายรายงานทุกหน้าที่แผนกการ แล้วเจ้านายฝ่ายหญิงและภรรยาข้าราชการเฝ้าทูลเกล้าฯ ถวายสิ่งของต่าง ๆ อันเป็นของพื้นเมืองลำพูน

เวลา ๑๖.๐๐ นาฬิกา เสด็จพระราชดำเนินไปทอดพระเนตรพิพิธภัณฑ์ที่ศาลาระเบียงวัดพระมหาธาตุหริภุญชัย แล้วเสด็จประพาสวัดกู่กุด ทอดพระเนตรเจดีย์สี่เหลี่ยม มีรูปพระยืนเป็นชั้น ๆ ฝีมือปั้นอย่างขอมโบราณ อยู่ห่างจากเมืองไประยะทาง ๒ กิโลเมตร ทรงฉายรูปพระเจดีย์แล้ว เสด็จพระราชดำเนินโดยรถยนต์พระที่นั่งกลับตามทางเดิม เลี้ยวถนนอินทยงยศตรงไปเลี้ยวถนนสายไปสถานีรถไฟ เลียบทางรถไฟไปเลี้ยวถนนทางขวาถึงวัดพระยืน ซึ่งอยู่ห่างจากเมืองลำพูนทาง ๓ กิโลเมตร หยุดรถพระที่นั่งเสด็จทอดพระเนตรสถานที่ต่าง ๆ ในวัดพอควรแก่เวลาแล้ว เสด็จพระราชดำเนินกลับที่ประทับเชียงใหม่.

การสมโภชช้างพลายสำคัญ

วันที่ ๒๗ เป็นวันกำหนดมีงานสมโภชช้างพลายสำคัญ ซึ่งซึ่งบริษัทบอเนียวถวาย เจ้าพนักงานได้เตรียมการพระราชพิธีไว้ในโรงช้างซึ่งอยู่ตรงหน้าที่ประทับ ตั้งโต๊ะหมู่ประดิษฐานพระชัยวัฒน์เงินหลังช้าง ตั้งพระเต้าปทุมนิมิตต์น้อยทองเงินพร้อมด้วยเครื่องนมัสการทองทิศ ตั้งอาสน์สงฆ์ทอดพระราชอาสน์ และเก้าอี้ที่ประทับพระบรมวงศานุวงศ์ ด้านใต้โรงช้าง ปลูกปะรำ และปักเต็นท์รูปไข่เป็นที่ข้าราชการเฝ้า ส่วนที่พลับพลาทองทอดพระราชอาสน์ ตั้งเก้าอี้

พระบรมวงศานุวงศ์และข้าราชการไว้พร้อมเสร็จ พอจวนเวลาเจ้าแก้วนวรัฐพร้อมด้วยเจ้าหน้าที่กรมช้างต้น ได้จัดกระบวนแห่ช้างพลายสำคัญจากที่พักเชิงดอยสุเทพเข้ามาในเมือง

เวลา ๑๖.๓๐ นาฬิกา พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว สมเด็จพระบรมราชินี เสด็จออกพลับพลาทอง โปรดเกล้าฯ ให้เดินกระบวนแห่นำช้างพลายสำคัญพร้อมด้วยลิงเผือกเข้าสู่โรงสมโภช กระบวนแห่มีช้างดั้ง ช้างนำ ช้างตาม พลเดินเท้าถือเครื่องอาวุธ เมื่อช้างพลายสำคัญเข้าสู่โรงสมโภชแล้ว พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว สมเด็จพระบรมราชินีเสด็จจากพลับพลาโดยทางลาดพระบาทไปยังโรงช้าง ทหารบกราบที่ ๘ กองเกียรติยศกระทำวันทยาวุธ แตรวงบรรเลงเพลงสรรเสริญพระบารมี พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวทรงประเคนไตรย่ามแก่พระสงฆ์ ๒๐ รูปที่จะเจริญพระพุทธมนต์ มีพระเทพมุนีเป็นประธาน พระสงฆ์ออกไปครองไตรเสร็จแล้วกลับมานั่งยังอาสน์ ทรงเทียนเครื่องนมัสการและทรงศีลแล้วพระสงฆ์เจริญพระพุทธมนต์ ระ-วางนี้ทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ พระราชทานเครื่องราชอิสริยาภรณ์แก่เจ้านายข้าราชการดังต่อไปนี้

เหรียญรัตนาภรณ์ชั้นที่ ๓

นายพลตรี พระยาอมรวิสัยสรเดช

เหรียญจักรพรรดิมาลา

มหาอำมาตย์ตรี พระยาเพ็ชร์พิไสยศรีสวัสดิ์

ตริตาภรณ์ช้างเผือก

อำมาตย์ตรี เจ้าราชวงศ์

อำมาตย์ตรี เจ้าบุรีรัตน์

จัตุรถาภรณ์ช้างเผือก

อำมาตย์ตรี เจ้าราชภาคินัย

รองอำมาตย์เอก เจ้าราชบุตร์

พอสวดมนต์จบแล้ว ทรงประเคนวัตถุปัจจัยไทยธรรม พระสงฆ์ถวายอนุโมทนา พระราชาคณะถวายอติเรกกลับแล้ว ทรงหลั่งน้ำพระพุทธมนต์ และทรงสวมพวงมาลัยพระราชทานช้างพลายสำคัญ โปรดเกล้าฯ ให้พราหมณ์เบิกแว่น ข้าราชการเวียนเทียนสมโภช เจ้าพนักงานประโคมเครื่องดุริยางค์ พอครบ ๓ รอบ พราหมณ์รวมแว่นดับเทียนจุณเจิมเสร็จ เสด็จขึ้น

เวลาค่ำวันนี้ ทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ ให้เชิญพระเจ้าบรมวงศ์เธอ กรมพระดำรงราชานุภาพ พระเจ้าพี่ยาเธอ กรมหลวงกำแพงเพ็ชร์อัครโยธิน เจ้าแก้วนวรัฐ เจ้าจามรี เจ้ามหาพรหมสุรธาดา และเจ้าจักร์คำขจรศักดิ์ รับพระราชทานอาหารในที่เสวย

เวลา ๒๑.๓๐ นาฬิกา พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว สมเด็จพระบรมราชินี เสด็จออกพลับพลาทอดพระเนตรระบำของพระราชชายา เจ้าดารารัศมี ซึ่งจัดมาสนองพระเดชพระคุณ เนื่องในการสมโภชช้างพลายสำคัญ ระบำจัดเป็นชุดดังนี้

ชุดที่ ๑ ฟ้อนเทียนอย่างฟ้อนเมือง หญิง ณ เชียงใหม่ ๑๖ คน ฟ้อนนำหน้าช้างพลายชัยเลิศของเจ้าผู้ครองนคร ซึ่งแต่งผูกสัปคับมีฉัตรเทียน ๕ ชั้น ที่งาช้างทั้งสองข้างติดเทียนจุดข้างละ ๔ เล่ม เป็นการแสดงว่าช้างเชื่องไม่กลัวไฟ

ชุดที่ ๒ ฟ้อนโปรยเข้าตอกและร้องถวายชัยมงคล ทำนองซอเชียงแสน และทำนองซอเพลง

ชุดที่ ๓ รำฝรั่งแต่งเป็นเจ้านายโบราณ หญิง ๑ ชาย ๑ แล้วนำช่อบุกเกขึ้นไปทูลเกล้า ฯ ถวายพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวและสมเด็จพระบรมราชินี บนพลับพลา

ชุดที่ ๔ ฟ้อนซอเพลงโดยท่าต่าง ๆ รอบช้าง และร้องถวายชัยมงคล

คำร้องระบำซอสมโภชช้าง (๑)

(ทำนองโยนก)

๑ สรวมชีพข้าไท้ อภิวาทไหว้เหนือเกศี ดิลกรัฐนฤบดี แทบธุลีละอองบาทเจ้า พระเดชพระคุณพระปกเกศเกล้า ฯ ไพร่ฟ้าอยู่ชุ่มสุขเย็น ฯ

(ทำนองซอยิ้น)

๑. สา. น้อมเกล้า

ข้าพระพุทธเจ้ากราบทูลฉลอง

(๑) พระราชชายา เจ้าดารารัศมี ทรงแต่ง

บทรัตน์พระยุคลทอง
ใต้ฝ่าละอองธุลีพระบาท ฯ
๒. บรมนาถพระปกเกศเกล้า
ทั้งพระแม่เจ้าบรมราชินี
ทรงบุญฤทธิ์พระบารมี
เป็นที่ยินดีทุกคนน้อยใหญ่ ฯ
๓. จังหวัดเชียงใหม่ไพร่ฟ้าข้าเจ้า
ทั้งหนุ่มทั้งเฒ่าทั่วทิศทั้งผอง
ได้บึงเบิ๊ง(๑) ปะพระร่มโพธิ์ทอง
เป็นฉัตรเรืองรองปกบังกั้งเกศ ฯ
๔. พอรู้ข่าวสารจะเสด็จประเวศ
อินทรทิพย์เทพก็โมทนา
หื้อสายเมฆะฟ้าฝนธารา
ไหลหลั่งลงมาทั่วพื้นแผ่นหล้า ฯ
๕. ธัญญาหารพฤกษ์ข้าวกล้า
ของปลูกลูกไม้ก็บริบูรณ์
เพราะเพื่อเจ้าฟ้ามหาตระกูล
ท่านทรงบุญคุณมีเป็นอเนก ฯ
๖. อารักษ์เจนเมืองอันเรืองฤทธิ์เดช

(๑) พึ่งพา

ทั้งเทเวศเจ้าก็แสร้ง[๑] แป่งปั้น
หื้อกุญชเรศร์เศวตเรืองพรรณ
เกิดมาเตื่อม[๒] ต้นสมภารพระบาท ฯ
๗. พระปรมินทร์ประชาธิปกโลกนาถ
ปี๋ยมหาราชหน่อพุทธังกูร
กันบ่ใจ้เจื้อ[๓] เจ้าต๋นทรงบุญ
ฉัททันต์ตระกูลไป่ห่อนมาเกิด ฯ
๘. วันนี้หนาเป๋นวันลำเลิศ
เป๋นวันประเสริฐฤกษ์งามยามดี
จึงทำมังคละเบิก[๔] บายระวายษี
ตามประเพณีสมโภชช้างแก้ว ฯ
๙. ศรีสวัสดิพิพัฒน์ผ่องแผ้ว
เชิญขวัญช้างแก้วจงรีบจรดล
จงมาเป๋นช้างที่นั่งมงคล
โดยพระจอมพลเจ้าต๋นเลิศหล้า ฯ
๑๐. จงสุขสำราญแต่นี้ไปหน้า
หื้อเจ้าอยู่ม่วน[๕] กินดี
เป๋นพาหนะคู่พระบารมี
เฉลิมเกียรติในฤบดีตลอดเต้ากุมเฒ่า ฯ
(เชียงแสนซอจ๊อย)

(๑) ทำให้ (๒) เพิ่มเติม (๓) ถ้าไม่ใช่เชื้อ (๔) ฤกษ์ที่เริ่มต้นทำการมงคล
(๕) สนุกสุขสบาย

๏ ยอผนมบังคมก่ายเกล้า (๑) เท่านี้กราบทูลองค์ ขอหื้อทรงเดชฤทธิ์ทั่วด้าวแสนโขงไปหน้า ทรงคะนิง(๒) ใด อย่าได้กาไก(๓) เนิ่นช้า หื้อจอมนรินทร์บื่นฟ้า อยู่เสวยราชย์ยืน เตอ. ฯ

พอระบำถวายตัวเสร็จแล้ว คณะกองลูกเสือโรงเรียนยุพราชวิทยาลัยกับโรงเรียนปรินส์รอแยลรวม ๖๐ คน แสดงการรำโคมตามบทพระราชนิพนธ์เข้าพิณพาทย์เครื่องใหญ่ถวายทอดพระเนตร พวกรำโคมแต่งตัวใส่สนับเพลานุ่งผ้าพื้นสีน้ำเงิน สวมเสื้อเขียวพวก ๑ เสื้อแดงพวก ๑ คาดรัดประคต ใส่หัวนาค ถือโคมบัวตามสีเสื้อ พอเวลา ๒๓.๓๐ นาฬิกาเสร็จรำโคมเสด็จขึ้น

เสด็จเยี่ยมโรงพยาบาล

และโรงเรียนของคณะมิชชันนารี

วันที่ ๒๘ เวลา ๑๑.๐๐ นาฬิกา พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว สมเด็จพระบรมราชินี เสด็จโดยรถยนต์พระที่นั่งจากที่ประทับ มีรถนายตำรวจภูธรนำเสด็จ พระยาเพ็ชร์พิไสยศรีสวัสดิ์ นั่งหน้ารถพระที่นั่งเสด็จถึงโรงพยาบาลแมคคอมมิก พระยาเพ็ชร์พิไสยศรีสวัสดิ์กราบบังคมทูลเบิก นายแพทย์ค๊อด ผู้จัดการโรงพยาบาล เฝ้าทูลละอองธุลีพระบาท นายแพทย์ค๊อดนำเสด็จทอดพระเนตรสถานที่โรงพยาบาลทั่วแล้ว ทูลเกล้า ฯ ถวายรูปสถานที่โรงพยาบาล พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวมีพระราชดำรัสตอบขอบใจแล้ว เสด็จจากโรง

(๑) ประณม (๒) คำนึง (๓) เคลื่อนคลาด

พยาบาลแมคคอมมิกไปโรงเรียนดาราวิทยาลัย พระยาเพ็ชร์พิไสยศรีสวัสดิ์กราบบังคมทูลเบิก มิสซิสเทเลอร์ผู้จัดการโรงเรียน กับมิสแมคครัวผู้ช่วยผู้จัดการโรงเรียน เฝ้าทูลละอองธุลีพระบาท ผู้จัดการโรงเรียนนำเสด็จผ่านหน้าแถวนักเรียนโรงเรียนดาราใต้กับครูทั้งหลายซึ่งตั้งแถวรับเสด็จอยู่หน้าโรงเรียน เด็กหญิงพวงเพ็ชร์ บุตรีพระยาเพ็ชร์พิไสยศรีสวัสดิ์ นักเรียนโรงเรียนดาราใต้ ทูลเกล้า ฯ ถวายช่อบุกเกแด่สมเด็จพระบรมราชินี ทรงรับแล้วเสด็จทอดพระเนตรห้องเรียนไปจนรอบ แล้วเสด็จประทับในห้องประชุม บรรดาครูและนักเรียนทั้งสองโรงเรียนเฝ้าในห้องนั้น นางนิวรณ์ โรคาพาธ ครูใหญ่โรงเรียนดาราเหนือ อ่านคำกราบบังคมทูลพระกรุณา ในนามของครูและนักเรียนดังนี้

คำกราบบังคมทูลสำหรับโรงเรียนดาราวิทยาลัย

"ขอเดชะฝ่าละอองธุลีพระบาทปกเกล้าปกกระหม่อม

ข้าพระพุทธเจ้าในนามแห่งครู และนักเรียนโรงเรียนดาราวิทยาลัย ขอพระราชทานพระบรมราชวโรกาส กราบบังคลทูลพระกรุณาทรงทราบใต้ฝ่าละอองธุลีพระบาท การที่ใต้ฝ่าละอองธุลีพระบาททั้งสองพระองค์ ทรงพระราชอุตสาหะเสด็จพระราชดำเนินเหยียบสถานศึกษาของข้าพระพุทธเจ้าในวันนี้ เป็นพระมหากรุณาธิคุณอันใหญ่ยิ่ง นับเป็นมงคลสมัยอันประเสริฐสุด ซึ่งข้าพระพุทธเจ้าทั้งหลายได้มีโอกาสเฝ้าทูลละอองธุลีพระบาท นับจำเดิมแต่สร้าง

โรงเรียนนี้มา ยังไม่เคยได้รับพระราชทานเกียรติยศอันใหญ่หลวงถึงเพียงนี้เลย ข้าพระพุทธเจ้าทั้งหลายรู้สึกปลาบปลื้มในพระมหากรุณาธิคุณเป็นล้นพ้น ซึ่งจะทำให้ข้าพระพุทธเจ้าเหล่านักเรียนยิ่งตั้งใจเพียรศึกษา และบำเพ็ญความจงรักภักดีในผ่าละอองธุลีพระบาททั้งสองพระองค์ ให้สมกับพระมหากรุณาธิคุณและเกียรติยศที่ได้รับในวันนี้

บัดนี้ ข้าพระพุทธเจ้าขอกราบบังคมทูลถึงประวัติย่อ ๆ ของโรงเรียนดาราวิทยาลัยดังนี้ เดิมโรงเรียนนี้ได้ตั้งขึ้นโดยคณะมิชชันนารีในชั้นต้นตั้งที่เชิงสะพานนวรัฐได้ ๔๐ ปีมาแล้ว มีผู้ได้รับการศึกษาจากโรงเรียนนี้เป็นจำนวนมาก จนการศึกษานี้ได้เจริญขึ้นและได้ขยายให้มีถึงชั้นมัธยมปีที่ ๖ ครั้นต่อมาบ้านเมืองได้เจริญขึ้น สถานนั้นไม่เหมาะแก่การที่จะเป็นโรงเรียนประจำ มาเมื่อปี พ.ศ. ๒๔๖๔ ได้รับความเกื้อกูลอุดหนุนจากคณะคริสเตียนสตรีจำพวกหนึ่งในอเมริกา ซึ่งมีนามติดที่แผ่นทองเหลืองข้างฝาโรงเรียน ได้พร้อมใจกันบริจาคทรัพย์เป็นจำนวน ๒๑,๐๐๐ บาท สร้างโรงเรียนใหม่ขึ้นที่ตำบลหนองเส้ง จึงแก้ไขระเบียบใหม่แยกโรงเรียนออกเป็นสองแห่ง สถานที่เก่าได้รับนักเรียนเช้ามาเย็นกลับที่อยู่บ้านใกล้เคียง มีสอนตั้งแต่ชั้นต่ำถึงชั้นมัธยมปีที่ ๒ ส่วนโรงเรียนที่สร้างใหม่นี้รับนักเรียนประจำกับนักเรียนเช้ามาเย็นกลับที่อยู่บ้านใกล้เคียงกับตำบลนี้ เวลานี้รวมทั้งสองโรงเรียนมีนักเรียน ๒๕๐ คน นักเรียนประจำ ๔๕ คน นักเรียนเช้ามาเย็นกลับ ๒๐๕ คน มีครูต่างประเทศ ๒ คน ครูไทย ๑๘ คน นับว่าการศึกษาได้ก้าวหน้าไปอย่างรวดเร็ว มีนักเรียนที่จบชั้นมัธยม

ปีที่ ๖ ของโรงเรียนไปแล้ว ๒๙ คน และคนที่สำเร็จจากโรงเรียนนี้ บางคนก็เป็นครูใหญ่อยู่ตามจังหวัดในฝ่ายเหนือ บางคนก็ได้เป็นนางพยาบาล

การที่โรงเรียนนี้ตั้งอยู่ได้ก็โดยความอุปการะของคณะมิชชันนารีอเมริกาบำรุง เงินที่เก็บได้จากนักเรียนไม่พอคุ้มรายจ่าย บางทีพระราชชายาเจ้าดารารัศมีประทานบ้าง โรงเรียนก็ได้ดำเนินไปโดยเรียบร้อย

ข้าพระพุทธเจ้าทั้งหลายไม่มีสิ่งหนึ่งสิ่งใดที่จะสนองพระเดชพระคุณยิ่งไปกว่าจะมีความจงรักภักดีต่อใต้ฝ่าละอองธุลีพระบาททั้งสองพระองค์เป็นเนืองนิตย์ และตั้งใจจะทำกิจในหน้าที่ของตนโดยเต็มกำลัง จะเชื่อโอวาทคำสั่งสอนของครูบาอาจารย์และพระราชกำหนดกฎหมาย อบรมนิสัยของตนให้เป็นพลเมืองดี กระทำการที่มีประโยชน์ต่าง ๆ เพื่อส่งเสริมความเจริญแห่งประเทศให้ทวียิ่งขึ้น

ในโอกาสที่ได้เฝ้าทูลละอองธุลีพระบาทในวันนี้ ข้าพระพุทธเจ้าทั้งหลายมีความปีติปราโมทย์พร้อมใจกันขอถวายพระพรชัยมงคล ขอให้ใต้ฝ่าละอองธุลีพระบาททั้งสองพระองค์จงทรงเจริญด้วยจตุรพิธพรทั้ง ๔ ประการ ทรงเกษมสำราญในพระราชอิริยาบถทุกค่ำเช้า ขอให้พระผู้เป็นเจ้าบนสรวงสวรรค์ทรงพระกรุณาโปรดเกล้า ฯ บันดาลให้ประเทศสยามเจริญวัฒนาถาวรปราศจากภัยอันตรายทั้งปวงทุกประการเทอญ.

ขอเดชะ."

เมื่อจบคำกราบบังคมทูลแล้ว พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว มีพระราชดำรัสตอบดังนี้

พระราชดำรัสตอบ
ในการเสด็จพระราชดำเนินเยี่ยมโรงเรียนดาราวิทยาลัย

"ข้าพเจ้าขอขอบใจคณะครูและนักเรียนในโรงเรียนนี้ ที่ได้ให้พรแก่เราทั้งสอง เรามีความยินดีเป็นอันมากที่ได้เห็นโรงเรียนนี้ซึ่งนับว่าเป็นโรงเรียนที่งดงามน่าสบายมาก เหมาะที่เป็นโรงเรียนสำหรับสตรี การศึกษาสำหรับสตรีนั้นนับว่าเป็นของสำคัญ เพราะเมื่อผู้หญิงมีความรู้ทั้งทางวิชาอ่านหนังสือและทั้งในทางเย็บปักถักร้อยทำครัวการบ้าน ก็ย่อมจะทำให้เกิดความสุขในบ้านของบิดามารดา หรือเมื่อมีบ้านช่องของตัวเอง จะได้รู้จักสั่งสอนบุตรหลานให้ดียิ่งขึ้นไป ทำให้ความสุขสบายมาสู่บ้านของตนทุก ๆ แห่ง เมื่อเป็นเช่นนี้ก็ย่อมจะทำให้เกิดความสุขแก่คนทั่วไป การศึกษาสำหรับสตรีในทางการบ้านเหล่านี้เป็นของสำคัญอย่างยิ่ง เท่าที่ได้มาที่นี่ได้ดูหลักสูตรเห็นมีการสอนในเรื่องความรู้รอบตัว และการทำครัวการบ้าน ซึ่งเป็นของผู้หญิงควรจะเรียนไว้ให้คล่องแคล่ว รู้สึกว่าโรงเรียนนี้ดำเนินการสอนสำหรับสตรีเป็นการถูกต้องดีมาก เป็นที่ยินดีอย่างยิ่ง เพราะฉะนั้น ขอให้พรให้โรงเรียนนี้เจริญยิ่งขึ้นทุกที ขอให้พวกครูและนักเรียนมีความสุขสบายทุก ๆ คน."

ครั้นมีพระราชดำรัสตอบเสร็จแล้ว ผู้จัดการนำเสด็จขึ้นตรวจห้องนอนของครูและนักเรียนชั้นบน พอเสด็จกลับถึงชั้นล่างผู้จัดการกราบบังคมทูลเบิกครูใหญ่โรงเรียนทั้งสอง เฝ้าทูลละอองธุลีพระบาท นางนิวรณ์ โรคาพาธ ครูใหญ่โรงเรียนดาราเหนือ ทูลเกล้า ฯ ถวายผ้าลูกไม้ปูโต๊ะ นางสาวศิริเลิศ วสันตสิงห์ บุตรีพระยาเพ็ชร์พิไสย-ศรีสวัสดิ์ ครูใหญ่โรงเรียนดาราใต้ ทูลเกล้า ฯ ถวายหมอนปั๊กเป็นรูปพระยานาคและงูไขว้กัน มีพระมหาพิชัยมงกุฎและเครื่องมงคล ๘ ประการที่ขอบ ซึ่งเป็นของทำด้วยฝีมือของโรงเรียน แต่สมเด็จพระบรมราชินี ทรงรับแล้วเสด็จจากโรงเรียนดาราวิทยาลัยไปโรงเรียนปรินส์รอแยล กองลูกเสือโรงเรียนรัฐบาลพร้อมด้วยแตรวงธงประจำกอง และเจ้าหน้าที่กองธรรมการคอยรับเสด็จ พระยาเพ็ชร์พิไสย-ศรีสวัสดิ์ กราบบังคมทูลเบิก รอเวอเรนด์วิลเลียมฮาริส ผู้จัดการโรงเรียนเฝ้าทูลละอองธุลีพระบาท ผู้จัดการเชิญเสด็จเข้าห้องประชุมครูและนักเรียนร้องเพลงสรรเสริญพระบารมี แล้วผู้จัดการกราบบังคมทูลพระกรุณาในนามของครูและนักเรียนดังนี้

"Address of Welcome to their Siamese Majesties,

By Rev. W.M. Harris, M.A. Principal.

January 28 th, 1927.

May it please your Majesties.—

On behalf of The Prince Royal's College I beg to express our deep appreciation of the great honour conferred upon us by this Royal visit.

This is the oldest boy's school, conducted on modern lines, in North Siam. The original school, inaugurated about forty years ago, was located on the west bank of the Me Ping, on the northern edge of the city. But the buildings were badly constructed and the grounds wholly inadequate: We therefore procured the present site in 1900; building operations were begun in 1905; and on January second, 1906 His Late Majesty laid the foundation stone of the new school, bestowing upon it the name which it still bears, —the Prince Royal's College.

This is not a large school: our present enrollment of 200 is about the number we are prepared to receive. With the limited funds at our disposal we feel that it is wiser to attempt to do a small job well, rather than to spread our work out too thin, with but mediocre results to show for our efforts.

More than all, this is, first and last, a Siamese school. It is true that at present the management is in the hands of a foreigner; but the school will not fulfil its avowed intention, until the management is turned over wholly to Siamese trustees. I should consider this school a ghastly failure if any influence were over exerted here tending in the slightest degree to denationalize these boys entrusted to our care: on the contrary, by example as well as by

precept, we strive to inculcate that duty of service to King and Country which is the high privilege of every man, whatever may be his station in life.

And now, on behalf of the teachers and boys of the Prince Royal's College, I beg to offer to your Majesties these slight mementos of this visit. May they also be tokens of our deep respect and our abiding loyalty!"

คำแปล.

คำกราบบังคมทูลของ เรเวอเรนด์วิลเลียม ฮารีส เอม. เอ. อาจารย์ใหญ่ เมื่อ ณ วันที่ ๒๘ มกราคม พ.ศ. ๒๔๗๐

ข้าพระพุทธเจ้าขอพระราชทานพระบรมราชวโรกาส กราบบังคมทูลพระกรุณา ในนามของโรงเรียนปรินส์รอแยล ในโอกาสที่ได้ฝ่าละอองธุลีพระบาทพระราชทานเกียรติยศ เสด็จพระราชดำเนินยังสถานที่นี้ ด้วยความปีติยินดีเป็นล้นเกล้า ฯ

โรงเรียนนี้นับว่าเป็นโรงเรียนเก่าแก่ที่สุด สำหรับนักเรียนชายในภาคเหนือ ซึ่งได้ดำเนินโครงการศึกษาตามแผนปัจจุบัน โรงเรียนเดิมได้ตั้งขึ้นเมื่อประมาณ ๔๐ ปีเศษมาแล้ว ชั้นแรกได้ตั้งอยู่ทางฝั่งตะวันตกของลำแม่น้ำปิง มีบริเวณอยู่ทางตอนเหนือของเขตจังหวัดขึ้นไป หากแต่ตัวโรงเรียนที่สร้างขึ้นในครั้งนั้นยังขาดความประณีตอยู่

เป็นอันมาก กอปรทั้งบริเวณโรงเรียนก็ยังไม่กว้างขวางพอ ด้วยเหตุฉะนี้ ข้าพระพุทธเจ้าทั้งหลายจึงได้จัดหาสถานที่ขึ้นใหม่ คือ ที่ตั้งโรงเรียนในปัจจุบันนี้ แต่เมื่อปีคริสต์ศักราช ๑๙๐๐ และได้เริ่มการก่อสร้างในปีคริสต์ศักราช ๑๙๐๕ ครั้นเมื่อ ณ วันที่ ๒ มกราคม คริสต์ศักราช ๑๙๐๖ พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวรัชกาลก่อนได้ทรงวางศิลารากโรงเรียนเป็นปฐมฤกษ์ และได้พระราชทานนามไว้แต่ในครั้งนั้น ซึ่งยังคงปรากฏอยู่จนบัดนี้ว่า "โรงเรียนปรินส์รอแยล"

โรงเรียนนี้มิใช่เป็นโรงเรียนใหญ่ และเท่าที่ประมาณว่าจะรับนักเรียนไว้ได้ก็เพียง ๒๐๐ คน ทั้งนี้ก็เพราะข้าพระพุทธเจ้าทั้งหลายย่อมรู้สึกอยู่ว่า เงินทุนของโรงเรียนสำหรับการใช้จ่ายมีจำนวนจำกัดอยู่เป็นอันมาก จึงเห็นด้วยเกล้า ฯ ว่าควรจะค่อย ๆ พยายามดำเนินกิจการไปทีละเล็กละน้อย แต่ให้เรียบร้อยและเต็มสติกำลังเท่าที่ข้าพระพุทธเจ้าทั้งหลายจะสามารถปฏิบัติได้ ย่อมจะเป็นผลดีกว่าที่จะขยายออกไปให้ใหญ่โต แต่มีลักษณะการอันง่อนแง่นนั้นเสียอีก

อีกประการหนึ่ง ซึ่งจัดว่าเป็นการสำคัญอย่างที่สุดนั้น คือโรงเรียนนี้เป็นโรงเรียนไทยโดยแท้จริง ซึ่งแม้ในปัจจุบันกิจการของโรงเรียนยังต้องอยู่ในความอุ้มชูของชาวต่างประเทศก็จริง ข้อนี้โรงเรียนย่อมระลึกอยู่เสมอว่า อันการที่เป็นไปทั้งนี้หาใช่เป็นความจำนงอย่างแท้จริงของโรงเรียนไม่ นอกจากว่าเมื่อใดกิจการทั้งหลายแหล่จะได้อยู่ในความปกครองของคนไทยผู้สามารถแล้วโดยบริบูรณ์ หากจะมีเสียงกล่าวขวัญขึ้นว่า โรงเรียนนี้เป็นสถานที่สำหรับแปลงชาติเด็ก

นักเรียน ซึ่งอยู่ในความปกครองของข้าพระพุทธเจ้าให้กลายเป็นอื่นไปแล้ว ก็เห็นด้วยเกล้า ฯ ว่าจะเป็นอันไม่สมด้วยความจำนงของโรงเรียนเลย เพราะตรงกันข้าม ซึ่งจะเห็นได้จากอุทาหรณ์และการสั่งสอนของโรงเรียนซึ่งข้าพระพุทธเจ้าทั้งหลายต่างได้พยายามเป็นอย่างยิ่ง ในอันที่จะอบรมกุลบุตรให้มีความรู้สึกทราบซึ้งถึงกรณียกิจอันพึงต้องมีต่อพระมหากษัตริย์และชาติบ้านเมืองของตน ซึ่งจัดว่าเป็นหน้าที่อย่างสูงสุดของคนทุก ๆ คนไม่ว่ามีฐานะความเป็นอยู่อย่างไร

ณ บัดนี้ ในนามของบรรดาครูและนักเรียนทั้งหลายแห่งโรงเรียนปรินส์รอแยล ข้าพระพุทธเจ้าขอพระราชทานน้อมเกล้า ฯ ถวายของที่ระลึกอันมีค่าเล็กน้อย สำหรับการเสด็จพระราชดำเนินเยี่ยมโรงเรียนในครั้งนี้ และขอจงเป็นสักขีพยานในความจงรักภักดีและความกตัญญูกตเวทีของข้าพระพุทธเจ้าทั้งหลายชวกาลนาน ฯ

ด้วยเกล้าด้วยกระหม่อม ขอเดชะ."

เมื่อเรเวอเรนด์ วิลเลียม ฮารีส กราบบังคมทูลจบแล้ว ได้นำหีบพระโอสถขึ้นน้อมเกล้า ฯ ถวาย ที่หีบมีจารึกอักษรว่า

"Presented

to

His Gracious Majesty King Prajadhipok

on the occasion of His Majesty's visit to

the Prince Royal's College"

คำแปลจารึกหีบพระโอสถ

"ขอพระราชทานทูลเกล้าทูลกระหม่อมถวาย
พระบาทสมเด็จพระปรมินทรมหาประชาธิปก
พระปกเกล้าเจ้าอยู่หัว
เนื่องในการเสด็จพระราชดำเนินเหยียบ
โรงเรียนปรินส์รอแยล."

พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวมีพระราชดำรัสตอบดังนี้

พระราชดำรัสตอบ
ในการเสด็จพระราชดำเนินเยี่ยม
โรงเรียนปรินส์รอแยล

"ข้าพเจ้ามีความยินดีเป็นอันมากที่ได้มาเยี่ยมโรงเรียนปรินส์-รอแยลในวันนี้ พวกคณะมิชชันนารีอเมริกันได้ขึ้นมาสร้างโรงเรียนที่ทางเหนือนี้เป็นครั้งแรก นับว่าได้ทำประโยชน์เป็นอันมาก ที่จริงในการกุศลเช่นนี้แม้จะเป็นผู้ใดทำหรือจะเป็นศาสนาใดก็ดี พุทธศาสนิกชนในเมืองไทยก็ย่อมอนุโมทนายินดีด้วยทั้งนั้น การที่คณะมิชชันนารีอเมริกันได้มาทำการหลายสิ่งหลายอย่างในทางมณฑลนี้ ซึ่งล้วนเป็นสิ่งที่เป็นประโยชน์และเป็นกุศลกรรมอันดีจริงทั้งนั้น ข้าพเจ้าและคนไทยทั้งปวงก็ย่อมอนุโมทนาเป็นอย่างยิ่ง

ที่โรงเรียนนี้ได้เห็นที่ทางทั้งสถานที่น่าสบาย น่าพอใจเป็นอย่างยิ่ง รู้สึกว่าคงจะเป็นที่ปลอดโปร่งใจสำหรับนักเรียนที่มาเรียน

หนังสือในที่นี้ ทั้งได้เห็นนักเรียนดูรู้สึกว่ามีกิริยาอาการคล่องแคล่ว ฉลาดเฉลียวดีเป็นอันมาก เชื่อแน่ว่าการสั่งสอนของโรงเรียนนี้คงจะมีผลดีเป็นอย่างยิ่ง และจะทำประโยชน์ให้แก่นักเรียนที่ได้มาเรียนในโรงเรียนนี้เป็นที่สุด ในข้อที่อาจารย์ว่าตั้งใจจะสั่งสอนให้นักเรียนมีความรักบ้านเมืองและซื่อตรงต่อประเทศสยามนั้น ข้าพเจ้าเชื่อแน่ทีเดียวว่าคงจะทำเช่นนั้นจริง และเป็นผลสำเร็จดีจริงด้วย ในที่สุดข้าพเจ้าขอให้พรให้โรงเรียนนี้เจริญรุ่งเรืองต่อไป ขอให้ได้ทำการสั่งสอนเป็นผลสำเร็จดีสมกับความประสงค์ของคณะอาจารย์ ขอให้นักเรียนทุกคนจงมีสติปัญญาสามารถ และกำลังวังชาให้เล่าเรียนได้สมความประสงค์ จะได้ช่วยกันรักษาอิสรภาพและเพิ่มพูนความรุ่งเรืองของเราต่อไปในภายหน้า."

เมื่อได้มีพระราชดำรัสตอบแล้ว จึงเสด็จทอดพระเนตรสถานที่โรงเรียน คือ ห้องนอนชั้นบน ที่พยาบาล ห้องเรียนชั้นสูง ห้องวิทยาศาสตร์ และห้องเรียนชั้นสามัญ เสร็จแล้วประทับที่เรือนผู้จัดการ มิสซิสฮาริสถวายตลับทองแด่สมเด็จพระบรมราชินี เป็นเครื่องทรงระลึกในการที่เสด็จโรงเรียนนี้ ทรงรับและมีพระราชดำรัสตอบขอบใจแล้ว ประทับเสวยเครื่องว่างซึ่งเจ้าของบ้านตั้งถวายพร้อมด้วยผู้ที่โดยเสด็จ ระวางนี้นักเรียนโรงเรียนปรินส์รอแยลเดินแถวผ่านถวายตัว แล้วไปยืนรายทางคอยส่งเสด็จ ตลอดจนถึงประตูโรงเรียน

พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวและสมเด็จพระบรมราชินี เสวยเครื่องว่างแล้ว เสด็จขึ้นประทับรถยนต์พระที่นั่งเสด็จกลับที่ประทับ กองลูกเสือที่เป็นกองเกียรติยศกระทำเคารพ แตรวงบรรเลงเพลงสรรเสริญพระบารมี นักเรียนที่ยืนส่งเสด็จทั้งสองข้างทางกระทำเคารพและเปล่งเสียงไชโยวิ่งตามรถพระที่นั่งส่งเสด็จจนถึงประตูโรงเรียน

วันนี้พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวทรงพระกรุณาโปรดเกล้า ฯ ให้ส่งเงินไปพระราชทานบำรุงโรงเรียนต่าง ๆ ในจังหวัดเชียงใหม่เป็นเงิน ๔,๘๕๐ บาท พระราชทานบำรุงโรงเรียน และโรงพยาบาลในความบำรุงของคณะมิชชันนารีมณฑลพายัพ ๕,๐๐๐ บาท สมเด็จพระบรมราชินีพระราชทานบำรุงโรงเรียนดาราวิทยาลัย ๓๐๐ บาท โรงเรียนสตรีมณฑล ๒๐๐ บาท

เสด็จประพาสเหนือเมืองเชียงใหม่
และเสด็จสโมสรจิมคานา

วันที่ ๒๙ เวลา ๑๐.๐๐ นาฬิกา พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว สมเด็จพระบรมราชินี ทรงรถยนต์พระที่นั่งเสด็จประพาสทางเหนือเมืองเชียงใหม่ ทอดพระเนตรข่วงช้างเผือก ข่วงสิงห์ และวัดเจดีย์เจ็ดยอด เป็นเจดีย์โบราณประมาณว่าสร้างก่อนกษัตริย์วงศ์เมงรายมาตั้งเมืองเชียงใหม่ ขากลับประทับรถยนต์ทอดพระเนตรบรเวณโรงเรียนกสิกรรม แล้วเสด็จวัดกู่เต้าซึ่งมีเจดีย์ทำเป็นรูปบาตรซ้อน ๆ กัน

เวลา ๑๖.๐๐ นาฬิกา เสด็จพระราชดำเนินพร้อมด้วยสมเด็จพระบรมราชินีไปสโมสรจิมคานา สมาชิกสโมสรและเจ้านายข้าราชการที่ได้รับเชิญเฝ้าทูลละอองธุลีพระบาท เสด็จประทับพลับพลายกทอดพระเนตรการเล่นโปโล แข่งขันระวางสมาชิกสโมสรจิมคานาเชียงใหม่กับสโมสรลำปาง สมาชิกสโมสรตั้งเครื่องน้ำชา และเลี้ยงแขกที่ได้รับเชิญทั้งหมด พอการเล่นจบลงแล้ว เสด็จจากพลับพลามาประทับที่สนามหญ้าหน้าสโมสร มิสเตอร์ ดับลิว เอ.อาร์.วุด กงสุลเยเนอราลอังกฤษ ซึ่งเป็นผู้จัดการสโมสรถวายชัยมงคล พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวมีพระราชดำรัสตอบขอบใจ แล้วพระราชทานแหนบอักษรพระบรมนามาภิไธยชั้น ๓ แก่มิสเตอร์มอริซัน เลขานุการสโมสร และผู้ที่แข่งขันโปโลชนะ คือ มิสเตอร์นอแมน ห้างแองโกลสยามลำปาง มิสเตอร์ บอสต๊อก ห้างบอมเบลำปาง มิสเตอร์ โอ็กเด็น ห้างบอมเบลำปาง มิสเตอร์ วิลซัน ห้างหลุยดิโอโนแวนลำปาง รวม ๕ คนด้วยกัน เสร็จแล้วเสด็จกลับที่ประทับ

อนึ่ง เวลาค่ำวันนี้ทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ ให้เชิญพระยาราชนกูลกับคุณหญิง พระยาเพ็ชร์พิไสยศรีสวัสดิ์กับคุณหญิง และพระยากฤษณราชอำนวยศิลป์ มารับพระราชทานอาหารในที่เสวย

นักเรียนสตรีเชียงใหม่

แสดงการแปรแถวและกายกรรมถวายทอดพระเนตร

เสวยแล้ว เวลา ๒๑.๓๐ นาฬิกา เสด็จออกพลับพลา นักเรียน

สตรีจังหวัดเชียงใหม่แสดงการแปรแถว และฝึกหัดกายกรรมถวาย แบ่งเป็น ๓ ชุด ดังนี้

ชุดที่ ๑ การเดินแปรแถวเป็นรูปต่าง ๆ ของนักเรียนดาราวิทยาลัย ๘๐ คน

ชุดที่ ๒ การเดินและแสดงท่ากายกรรมประกอบวงกลม ของนักเรียนดาราวิทยาลัย ๑๖ คน

ชุดที่ ๓ การร้องและทำท่ากายกรรมประกอบโคมบัวเข้าแตรวง ๖๐ คน ของโรงเรียนสตรียุพราชวิทยาลัย โรงเรียนดาราวิทยาลัย ใต้ โรงเรียนพัฒนา โรงเรียนประชาบาลวัดดอกเงิน เมื่อทำท่าดัดตนได้ขยายแถวเป็น ๔ แถว ถือโคมแดงแถว ๑ ขาวแถว ๑ น้ำเงินแถว ๑ ขาวแดงแถว ๑ เป็นสีธงชาติ แต่งตัวนุ่งซิ่นสีเดียวกับโคม

บทร้องกายกรรมประกอบท่าโคม[๑]

(ร้องลินลากระทุ่ม)

๏ การดัดตนเป็นผลพึงปรารถนา
ใช้ต่างยาแก้เมื่อยเหนื่อยหน่ายหนี
แถวนับเก้าหกสามแลตามที่
แล้วเดินรี่ตรงไปได้ระยะ ฯ
๏ ท่าที่หนึ่งพึงจำกำมือแน่น
สลัดแขนขวาซ้ายย้ายจังหวะ

๑) พระยาเพ็ชร์พิไสยศรีสวัสดิ์ (แม้น วสันตสิงห์) แต่ง

เหยียดแขนทั้งสองข้างหว่างอุระ
แล้วชูขึ้นบนศีรษะขึ้นลง ฯ
⊚ ท่าที่สองต้องก้าวเท้าข้างขวา
เหยียดแขนตึงแยกถึงบ่าขาซ้ายหย่ง
แล้วเปลี่ยนเท้าก้าวทำตามจำนง
ทรงตัวตรงอย่าเอียงเลี่ยงไปมา ฯ
⊚ ท่าที่สามมือทั้งสองต้องกำแน่น
หมุนแขนรอบตัวทั่วข้างขวา
แล้วหมุนกลับทางซ้ายได้สี่ครา
ถ้วนแปดรอบสองท่าเป็นพอดี ฯ
⊚ ท่าที่สี่นี้คือชูมือมั่น
เอี้ยวตัวหันทางขวาขาคงที่
แล้วเปลี่ยนซ้ายย้ายทางข้างละที
พอครบสี่ตัวตรงมือลงพลัน ฯ
⊚ ท่าที่ห้ายกมือมาที่บั้นเอว
ขาขวาสลัดเร็วเพื่อให้ลั่น
เปลี่ยนซ้ายย้ายจังหวะคละกัน
สลัดยันไปข้างหลังแล้วยังชิด ฯ
⊚ ท่าที่หกยกมือตั้งที่หว่างหัว
แล้วโน้มตัวท่อนบนไปจนติด
ขึ้นลงช้าดีทีละนิด
พอครบสี่นับอย่าผิดหยุดทันใด ฯ

๏ ท่าที่เจ็ดมือชูดูให้ตรง
แขนขวาโบกลงเอียงไหล่
เปลี่ยนซ้ายบ้างทำอย่างท่าก่อนไซร้
พอนับได้สี่ครั้งตั้งตัวมา ฯ

๏ ท่าที่แปดต้องทำกำมือแน่น
สลัดแขนเอี้ยวกายไปฝ่ายขวา
แล้วเปลี่ยนย้ายซ้ายบ้างข้างละครา
เป็นจังหวะช้าช้าสี่ห้าครั้ง ฯ

๏ ท่าที่เก้าเอามือชูขึ้นเหนือหัว
ก้าวเท้าเขย่งตัวทรุดลงนั่ง
แล้วเปลี่ยนเท้าก้าวไปอย่าให้พลั้ง
ได้สี่ทั้งขึ้นลงคงพอดี ฯ

๏ พอทำเสร็จออกเดินอย่าเนิ่นนาน
ไปที่แถวหน้ากระดานเข้าตามที่
เลือดลมจะเดินกล้วทั่วอินทรีย์
ไม่เจ็บไข้ได้มีความสุขเอย ฯ

พอเสร็จการแสดงแล้ว พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว และสมเด็จพระบรมราชินี เสด็จขึ้น

เสด็จดอยสุเทพ

วันที่ ๓๐ เวลา ๙.๐๐ นาฬิกา พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว สมเด็จพระบรมราชินี เสด็จจากที่ประทับโดยกระบวนรถยนต์พระที่นั่งไปยังเชิงดอยสุเทพ มีรถนายตำรวจภูธรนำเสด็จ พระยาเพ็ชร์พิไสยศรีสวัสดิ์นั่งหน้ารถพระที่นั่งตามตำแหน่ง เมื่อเสด็จถึงเชิงดอย ทรงพระเก้าอี้หามภูษามาลาถวายเครื่องสูง มีนายตำรวจและปลัดมณฑลประจำจังหวัดเดินนำพระเก้าอี้ แม่ทัพที่ ๒ ผู้บัญชาการทหารบก ราชองครักษ์ เดินตามพระเก้าอี้ที่ประทับและพระเก้าอี้สมเด็จพระบรมราชินี ทหารปืนใหญ่ที่ ๘ หามพระเก้าอี้ มีนายทหารกำกับ ข้าราชการ ราชบริพาร ขี่ม้าบ้าง ผลัดเปลี่ยนกันเดินตามเสด็จบ้าง และเจ้าผู้ครองนครจัดช้างผูกกูบไว้สำรองที่เชิงดอยด้วยรวมเก้าอี้หาม ๓๐ ม้า ๒๐ ช้าง ๖ แวะประทับร้อนที่ผาลาด ไม้แงะผาลาด ศาลาชมศิลป์ เสด็จถึงที่ประทับบนดอยสุเทพเวลาเที่ยงวัน ประทับที่ม่อนจ๊อกป๊อก ซึ่งเป็นเรือนของเจ้าผู้ครองนครจัดถวาย กองรักษาการทหารมหาดเล็ก ทหารบกราบที่ ๘ และตำรวจภูธรจัดยามรักษาตามระเบียบ

เวลา ๑๖.๐๐ นาฬิกา มีการจุดบอกไฟ ซึ่งตามวัดต่าง ๆ จัดมาจุดถวายข้างที่ประทับ

การสมโภชพระมหาธาตุดอยสุเทพ

เวลา ๑๗.๐๐ นาฬิกา พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว พร้อมด้วยสมเด็จพระบรมราชินี เสด็จพระราชดำเนินจากที่ประทับบนดอยสุเทพขึ้นไปยังลานพระมหาธาตุ ทรงพระสุหร่ายสรงพระมหาธาตุ และโปรดเกล้า ฯ ให้เจ้าพนักงานนำผ้าสีชมภูไปห่มองค์พระมหาธาตุ ทรงจุดเทียนทองเงินบูชาพระมหาธาตุแล้ว เสด็จเข้าในพระวิหาร ทรงจุดเทียนเครื่องนมัสการพระสงฆ์ มีพระเทพมุนีเป็นประธานเจริญพระพุทธมนต์กับสวดเบิกอย่างประเพณีเมืองจบ ทรงเครื่องนมัสการทรงธรรม พระผัดวัดสะเภาแสดงพระธรรมเทศนา เวสสันดรชาดกกัณฑ์นครกัณฑ์ ทำนองอย่างพื้นเมืองถวายกัณฑ์หนึ่ง แล้วเสด็จออกจากพระวิหาร พระเทพมุนีนำสวดคำนมัสการ จบแล้ว ทรงเดินเทียนประทักษิณพระธาตุพร้อมด้วยพระสงฆ์ เจ้านายราชบริพารและราษฎร พระสงฆ์เดินรอบใน กระบวนเสด็จเดินรอบกลาง ราษฎรเดินรอบนอก พอครบ ๓ รอบทรงจุดไฟพะเนียงเป็นพุทธบูชา แล้วทอดพระเนตรการปล่อยโคมลอยที่ลานพระมหาธาตุ ซึ่งตามวัดต่าง ๆ จัดถวาย ได้เวลาสมควรเสด็จกลับที่ประทับแรมบนดอยสุเทพโดยพระเก้าอี้หาม

เสด็จทอดพระเนตรการปล่อยโคมลอย ประพาสสวนกุหลาบของพระราชชายา และบวกห้าที่ดอยสุเทพ

วันที่ ๓๑ เวลา ๙.๐๐ นาฬิกา พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว สมเด็จพระบรมราชินี เสด็จพระราชดำเนินทอดพระเนตรการปล่อยโคมลอย และประพาสสวนกุหลาบของพระราชชายา แล้วทรงถ่ายรูปวิวต่าง ๆ พอเวลาสมควรเสด็จกลับที่ประทับ

เวลา ๑๖.๐๐ นาฬิกา เสด็จประพาสบวกห้าโดยพระเก้าอี้หาม นายตำรวจภูธรและปลัดมณฑลประจำจังหวัดนำเสด็จตามหน้าที่ เสด็จถึงแหลมสนทรงถ่ายรูปวิวที่นั่น แล้วเสด็จมาประทับที่เรือนพักตากอากาศของมิสเตอร์ เควริเปล ผู้จัดการห้างบอมเบ เจ้าของบ้านตั้งเครื่องน้ำชาถวาย และเลี้ยงราชบริพารทั่วกัน เวลา ๑๗.๓๐ นาฬิกา เสด็จกลับจากบวกห้า ถึงที่ประทับเวลา ๑๘.๐๐ นาฬิกา

เสด็จลงจากดอยสุเทพ

วันที่ ๑ กุมภาพันธ์ พ.ศ. ๒๔๖๙ เวลา ๑๐.๐๐ นาฬิกา พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว สมเด็จพระบรมราชินี เสด็จลงจากดอยสุเทพโดยกระบวนพระเก้าอี้หามและม้าอย่างขาขึ้น นายตำรวจภูธรและปลัดมณฑลประจำจังหวัดนำเสด็จตามหน้าที่ แวะประทับร้อนที่ผาลาด ถึงเชิงดอย เวลา ๑๑.๓๐ นาฬิกา เสด็จประทับรถยนต์พระที่นั่ง ทรงถ่ายรูปสถานที่ต่าง ๆ เป็นการเฉพาะพระองค์ พระยา

เพ็ชร์พิไสยศรีสวัสดิ์นั่งหน้ารถพระที่นั่งตามตำแหน่ง เสด็จกลับถึงที่ประทับแรมศาลารัฐบาลมณฑลพายัพเวลาเที่ยงวัน

เสด็จทอดพระเนตรการแสดงหัตถกรรมพื้นเมือง

ครั้นเวลา ๒๑.๓๐ นาฬิกา เสด็จพระราชดำเนินพร้อมด้วยสมเด็จพระบรมราชินีโดยรถยนต์พระที่นั่ง ไปทอดพระเนตรการแสดงศิลปหัตถกรรมในบริเวณโรงเรียนยุพราชวิทยาลัย ซึ่งจัดอย่างงานแสดงศิลปหัตถกรรมของนักเรียนเนื่องในงานฤดูหนาว ในกรุงเทพฯ ณ ที่นี้มีข้าราชการผู้ใหญ่คอยเฝ้ารับเสด็จ มีสมุหเทศาภิบาลเป็นประธาน เมื่อรถพระที่นั่งเทียบที่ สมุหเทศาภิบาลกราบบังคมทูลเบิก อำมาตย์ตรี เจ้าบุรีรัตน์ อำมาตย์ตรี เจ้าราชภาคิไนย ผู้เป็นเจ้าหน้าที่ เฝ้าทูลละอองธุลีพระบาท เสด็จพระราชดำเนินทอดพระเนตรร้านแสดงศิลปหัตถกรรมของชาวพื้นเมือง ในมณฑลพายัพ มีช่างทอ ช่างเงิน ช่างเขิน ช่างปั้น ช่างเคลือบ เป็นต้น มีจำนวนราว ๕๐ ร้านรวมทั้งร้านต้นไม้และอาหารด้วย รอบบริเวณโรงเรียนยุพราชวิทยาลัย ทรงซื้อสิ่งของต่างๆ และเจ้าของร้านน้อมเกล้าฯ ถวายสิ่งของ แล้วเสด็จขึ้นประทับพลับพลายกทอดพระเนตรภาพยนตร์ของบริษัทพัฒนากร พอได้เวลาสมควรเสด็จกลับ

งานแสดงศิลปหัตถกรรมนี้ ได้เปิดให้ประชาชนเข้าดูเข้าซื้อสิ่งของได้ทั้งกลางวันและกลางคืน กลางคืนก็มีมหรสพ เช่นภาพยนตร์

และซอเมือง พิณพาทย์ ทุกคืนไปจนเสด็จพระราชดำเนินกลับจากเชียงใหม่แล้วจึงได้เลิกงาน

เสด็จออกรับพวกพ่อค้าจีนเชียงใหม่

วันที่ ๒ เวลา ๑๖.๐๐ นาฬิกา พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว สมเด็จพระบรมราชินี เสด็จออกพลับพลา สมุหเทศาภิบาลกราบบังคมทูลเบิกพวกพ่อค้าจีนจังหวัดเชียงใหม่เฝ้าทูลละอองธุลีพระบาท ขุนศิริรัตน์ธำรง กรมการพิเศษ อ่านคำกราบบังคมทูลพระกรุณาในนามแห่งพวกพ่อค้าจีนจังหวัดเชียงใหม่ ถวายพระพรชัยมงคลดังนี้

คำถวายพระพรชัยของเหล่าพ่อค้าจีนจังหวัดเชียงใหม่

"ขอเดชะฝ่าละอองธุลีพระบาทปกเกล้าปกกระหม่อม

ข้าพระพุทธเจ้า เหล่าพ่อค้าจีนจังหวัดเชียงใหม่ ขอรับพระราชทานพระบรมราชวโรกาส กราบบังคมทูลพระกรุณาทรงทราบใต้ฝ่าละอองธุลีพระบาท พระราชอาญาไม่พ้นเกล้าฯ

ด้วยในงานพระราชพิธีเสด็จเลียบมณฑลฝ่ายเหนือ ใต้ฝ่าละอองธุลีพระบาทพร้อมด้วยสมเด็จพระบรมราชินี เสด็จพระราชดำเนินประพาสจังหวัดเชียงใหม่ อันมีชื่อมาแต่โบราณกาล ว่าเป็นนครหลวงแห่งบ้านเมืองภาคเหนือณครั้งนี้ บรรดาข้าพระพุทธเจ้ารู้สึกด้วยเกล้าฯ ว่า เป็นพระมหากรุณาธิคุณล้นเกล้าฯ ประการหนึ่งก็โดยเป็นครั้งแรกในพระประวัติกาลแห่งพระบรมมหาราชวงศ์จักรี ที่ได้มีพระ

มหากษัตราธิราชเจ้า พร้อมด้วยสมเด็จพระอัครมเหษีเสด็จประพาสแว่นแคว้นนี้ ให้อาณาประชาราษฎรที่มิเคยได้เฝ้าทูลละอองธุลีพระบาทได้มีโอกาสเฝ้าทูลละอองธุลีพระบาท และอีกประการหนึ่ง การเสด็จก็เนื่องด้วยทรงตั้งพระราชหฤทัยใคร่สอดส่อง และสดับตรับฟังสารทุกข์สุกดิบของอาณาประชาราษฎรตลอดถึงการอาชีพ เพื่อประจักษ์แน่แท้แก่พระเนตรพระกรรณ

เหล่าข้าพระพุทธเจ้า เป็นพ่อค้าโดยอาชีพ บ้างก็มาแต่นอกพระราชอาณาเขต และบ้างก็ได้พึ่งพระบรมโพธิสมภารตั้งภูมิลำเนาอยู่ณบ้านเมืองนี้สืบเนื่องกันมาแต่บรรพชน อันนับเป็นกาลนานปีมาแล้ว เหล่าข้าพระพุทธเจ้าสามารถกราบบังคมทูลพระกรุณาโดยสุจริตธรรมว่า ถึงแม้เหล่าข้าพระพุทธเจ้าจักต่างชาติกำเนิดกับชาวพื้นเมืองผู้เป็นเจ้าของบ้านโดยตรง แต่ก็คงได้รับความร่มเย็นเป็นสุข ความยุติธรรม ความพิทักษ์รักษา และความเสมอภาค ฯลฯ เท่าเทียมกับชาวชนผู้เป็นเจ้าของบ้านเหมือนกัน แม้จะกราบบังคมทูลพระกรุณาให้แน่นแฟ้น ว่าข้าพระพุทธเจ้าทั้งหลายได้รับผลอันยิ่งยวดกว่าชนต่างประเทศต่างภาษาบางชาติ ก็เป็นความจริงที่รู้เห็นกันอยู่ ดังนี้จะมีอะไรอีกเล่า ข้าพระพุทธเจ้าทั้งหลายจะควรปิติยินดียิ่งกว่าประโยชน์อันได้รับอยู่อย่างอุ่นหนาฝาคั่งแล้ว และทั้งนี้ก็เนื่องด้วยพระมหากรุณาธิคุณแห่งพระมหากษัตริย์ในพระบรมมหาราชวงศ์จักรี ซึ่งบัดนี้มีใต้ฝ่าละอองธุลีพระบาททรงเป็นประมุขอยู่

ข้าพระพุทธเจ้าทั้งหลาย ขอเว้นเสียจะไม่กราบบังคมทูลพระกรุณาถึงความสัมพันธ์ อันเป็นปึกแผ่นแน่นหนาระหว่างคนไทยกับจีนซึ่งทราบกันดีอยู่แล้ว ขอรับพระราชทานกราบบังคมทูลพระกรุณาเลยไปว่า แม้ใต้ฝ่าละอองธุลีพระบาทเสด็จเถลิงถวัลยราชสมบัติมายังไม่ถึง ๒ ขวบปีบริบูรณ์ ก็ได้ทรงพระมหากรุณาโปรดเกล้า ฯ จัดสรรพพระราชกิจ อันล้วนแต่เพื่อความวัฒนาถาวรแห่งชาติและบ้านเมืองสำเร็จเป็นมรรคผลมาแล้วเป็นอเนกประการ ถึงในการพาณิชย์การอันเป็นสิ่งที่เหล่าข้าพระพุทธเจ้าเกี่ยวข้องอยู่โดยส่วนใหญ่ ก็ได้ทรงพระกรุณาโปรดเกล้า ฯ ให้จัดการทำนุบำรุงเป็นอย่างดียิ่ง เป็นผลให้ข้าพระพุทธเจ้าทั้งหลายมั่นใจอยู่เสมอว่า การงานแผนกนี้จะเจริญรุ่งเรืองยิ่งขึ้นเสมอไป

การที่ใต้ฝ่าละอองธุลีพระบาทพร้อมด้วยสมเด็จพระบรมราชินีได้เสด็จพระราชดำเนินมาทรงเหยียบเมืองนี้ ประจวบกับวันขึ้นปีใหม่โดยจันทรคติกาลของชนชาติจีน ข้าพระพุทธเจ้าทั้งหลายถือว่าเป็นมหาศุภมงคลฤกษ์ จึงขอรับพระราชทานพระบรมราชวโรกาส กราบบังคมทูลพระกรุณาถวายพระพรชัยมงคล ข้าพระพุทธเจ้าทั้งหลายขอตั้งสัตยาธิษฐานอันเชิญสิ่งอันเป็นที่เคารพยิ่ง มีคุณพระศรีรัตนตรัยเป็นประธาน โปรดอภิบาลบำรุงรักษาพระบาทสมเด็จพระปรมินทรมหาประชาธิปก พระปกเกล้าเจ้าอยู่หัว และสมเด็จพระบรมราชินี ผู้เป็นคู่เคียงพระราชหฤทัย ให้ไร้สรรพอุปัทวันตราย พระโรคาพาธอย่ากล้ำกรายพระบาทยุคล ทรงเจริญพระชนมายุยิ่งยืนนาน ทรงพระ

เกษมสำราญเรืองรุ่ง แม้ทรงมุ่งพระราชกิจอันใด ขอสฤษดิ์ดังพระราชหฤทัยทุกประการ เทอญ.

ด้วยเกล้าด้วยกระหม่อม ขอเดชะ
ข้าพระพุทธเจ้า เหล่าพ่อค้าจีน
จังหวัดเชียงใหม่
วันที่ ๒ กุมภาพันธ์ พระพุทธศักราช ๒๔๖๙"

พออ่านจบ ได้นำกิมฮวยอั้งติ๋วกับหีบกาไหล่ทองบรรจุคำถวายชัยมงคลทูลเกล้า ฯ ถวาย ที่หลังหีบมีอักษรจีนลงยา ๔ คำว่า "เซี้ยว. ซิ่ว. บ้อ. เกียง." แปลว่า "ขอให้พระองค์ (พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว และ สมเด็จพระบรมราชินี) มีพระชนมายุยิ่งยืนนาน" พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวมีพระราชดำรัสตอบดังนี้

พระราชดำรัสตอบพวกพ่อค้าจีนเชียงใหม่

"เราได้ฟังถ้อยคำของท่านทั้งหลาย ซึ่งกล่าวอวยชัยให้พรเราพร้อมทั้งพระราชินี กระทำให้เป็นที่จับใจเรายิ่งนัก เพราะนอกจากเป็นเครื่องสำแดงอัธยาศัยไมตรีหวังดีต่อตัวเราให้ปรากฏส่วนหนึ่งแล้ว ยังเป็นเหตุสะกิดใจให้เราใคร่ที่จะพูดถึงความสัมพันธ์ ในระวางคนไทยกับจีนต่อเติมจากที่ท่านทั้งหลาย ได้กล่าวเป็นสังเขปความไว้ตอนหนึ่งแห่งคำอำนวยพรนั้นอีกด้วย

อันที่จริง ความสัมพันธ์ในระวางคนไทยกับจีนนี้ใช่จะพึ่งมีขึ้นในบัดนี้หรือในเร็ววันนี้หามิได้ ได้มีมาแต่ครั้งโบราณกาลนมนาน

มาแล้ว ถึงแม้ไทยกับจีนจะไม่ใช่ชนชาติเดียวกัน แต่เพราะไทยกับจีนได้ไปมาค้าขายทำการติดต่อกันมาด้วยความเรียบร้อย เป็นเวลาช้านานจนสนิทชิดเชื้อเป็นอย่างกันเอง อาศัยความเกี่ยวข้องสัมพันธ์กันนี้และเป็นเหตุจูงใจคนไทยมีตัวเราเป็นอาทิ ให้บังเกิดความรักใคร่นับถือจีนเสมอเหมือนพี่น้องหรือมิตรสหายของไทยทีเดียว

อีกประการหนึ่งเล่า ประชาชนชาวจีนที่เข้ามาพึ่งพระบรม-โพธิสมภารตั้งเคหสถาน และประกอบการอาชีพอยู่ในเมืองไทยก็ได้ทำความเจริญให้แก่ประเทศสยามเป็นอเนกประการ พยานหลักฐานที่แลเห็นได้ง่าย ซึ่งควรหยิบยกขึ้นอ้างในที่นี้นั้น ก็เช่นการกสิกรรมและพาณิชย์การ ซึ่งพวกท่านได้จัดทำอยู่ในบัดนี้เป็นตัวอย่าง ทั้งในบางครั้งบางสมัยจีนยังได้เป็นกำลังช่วยเหลือราชการบ้านเมือง ตลอดถึงช่วยในการกุศลสาธารณประโยชน์อย่างอื่น ๆ อันเป็นเครื่องสนับสนุนเพิ่มพูนความเจริญแห่งชาติให้สำเร็จลุล่วงไปก็ยังมีอีกมากมาย

ท่านทั้งหลายจงมั่นใจเถิดว่า คนจีนที่เข้ามาอยู่ในเมืองไทยแม้จะแตกต่างกับคนไทยก็แต่เพียงชาติกำเนิดเท่านั้น แต่ในส่วนสิทธิอำนาจอันชอบธรรมซึ่งคนจีนควรจะพึงมีพึงได้แล้ว คนจีนจะไม่แตกต่างกับคนไทยเลย ตัวเราพร้อมด้วยเจ้าหน้าที่ของเราได้พยายามอยู่แล้วอย่างเต็มที่ ที่จะให้คนจีนได้รับความร่มเย็นเป็นสุข ความยุติธรรมความพิทักษ์รักษา และความเสมอภาค ฯลฯ เท่าเทียมกับคนไทยผู้เป็นเจ้าของถิ่นฐานบ้านเมืองเหมือนกัน

วันนี้ท่านทั้งหลายถือว่าเป็นศุภวารดิถีอภิลักขิตกาล ตรงกับวันขึ้นปีใหม่ทางฝ่ายจีนโดยจันทรคตินิยม ได้พรักพร้อมกันมาสโมสรสันนิบาต ณ ที่นี้อวยชัยให้พรเรา ฉะนั้นในนามแห่งคนไทยและชาติไทย ซึ่งมีตัวเราเป็นประมุข เราขออำนวยพรให้ท่านทั้งหลายผู้มีอัธยาศัยไมตรีหวังดีต่อตัวเราพร้อมทั้งพระราชินี จงดลประสิทธิในจตุพิธพรทั้งสี่ ประสบแต่สิ่งเป็นศรีศุภมงคลสวัสดิ์ นิราศไร้สรรพ-ภัยพิบัติอุปัทวันตราย ประกอบการค้าขายวัฒนาสถาพรโดยลำดับเป็นนิตย์นิรันดร์ เทอญ"

การสมโภชพระสิงห์

ภายหลังเวลาที่เสด็จออกรับพวกพ่อค้าจีนจังหวัดเชียงใหม่และได้ทรงมีพระราชดำรัสตอบเสร็จแล้ว ได้เสด็จพระราชดำเนินโดยรถยนต์พระที่นั่งพร้อมด้วยสมเด็จพระบรมราชินี มีรถนายตำรวจภูธรนำเสด็จไปวัดพระสิงห์ ทหารบกราบที่ ๘ กองเกียรติยศกระทำวันทยาวุธ แตรวงบรรเลงเพลงสรรเสริญพระบารมี เสด็จประทับในพระวิหารหลวง ทรงจุดเทียนทองเงินบูชาพระพุทธปฏิมากรแล้วทรงปิดทองพระสิงห์พร้อมด้วยสมเด็จพระบรมราชินี พระสงฆ์มีพระ-เทพมุนีเป็นประธานสวดพระพุทธมงคลคาถา เจ้าพนักงานประโคมเครื่องดุริยางค์ แล้วโปรดเกล้า ฯ พระราชทานทองให้เจ้านายข้าราชการปิดต่อไป ทรงจุดเทียนเครื่องนมัสการแล้วประทับพระราชอาสน์พระราชาคณะถวายอติเรกเสร็จ เสด็จออกประทับพระราชอาสน์ที่หน้า

พระวิหาร ทอดพระเนตรแห่ครัวทานตามประเพณีเมือง พระราชชายาจัดพวกฟ้อนมาฟ้อนรับครัวทานที่หน้าพระวิหาร กระบวนแห่ครัวทานทำเป็นรถภาพเทียบเรื่องเวสสันดรชาดก ตั้งแต่กัณฑ์ทศพรถึงนครกัณฑ์ รวม ๑๓ กัณฑ์ มีกระบวนพวกเงี้ยวจัดมาเป็นพิเศษอีกกระบวน ๑ รวมเป็น ๑๔ กระบวน รถภาพและรถกระบวนแห่ครัวทานนี้บอกบุญกำนัน ผู้ใหญ่บ้าน ราษฎรในอำเภอเมืองเชียงใหม่ตำบลละกระบวน กระบวนหนึ่งมีคนชักรถและเดินตามนับตั้งหลายร้อยคน รวมทั้งหมดจำนวนคนเหยียบหมื่นเต็มลานวัด หัวหน้าของครัวทานทุก ๆ กระบวน ได้นำพานดอกไม้ธูปเทียนไปถวายให้ทรงอนุโมทนาที่หน้าพระที่นั่งพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวทรงอนุโมทนาแล้วพระราชทานเงินเข้าส่วนกุศลกัณฑ์ต้น ๔๐ บาท กัณฑ์ต่อไปกัณฑ์ละ ๑๐ บาททุก ๆ กัณฑ์ เสร็จการแห่ครัวทาน พระสงฆ์เจริญพระพุทธมนต์ เปิดโอกาสให้ประชาชนปิดทองพระสิงห์ แล้วมีงานมหรสพ คือ ลิเก ภาพยนตร์ ซอเมือง และดอกไม้ไฟฉลองในการสมโภชต่อไป

เสร็จในการพิธีสมโภชพระสิงห์แล้ว เสด็จสโมสรนวรัฐ พระยากฤษณราชอำนวยศิลป์กราบบังคมทูลเบิกกรรมการสโมสรเฝ้าทูลละอองธุลีพระบาท เสด็จประทับที่ปะรำทอดพระเนตรการเล่นลอนเทนนิส สมาชิกสโมสรตั้งเครื่องน้ำชาถวาย และเลี้ยงราชบริพารทั่วกัน เวลาย่ำค่ำเศษเสด็จกลับที่ประทับ

เสด็จกลับแล้ว ประทับเสวยพระกระยาหารพร้อมด้วยเจ้านายข้าราชการบางท่านที่ทรงพระกรุณาโปรดเกล้า ฯ ให้เชิญมารับพระราชทานอาหารในตอนค่ำวันนี้ คือ หม่อมเจ้าอลงกฎ พระยาอมรวิสัยสรเดช กับคุณหญิง พระยาจตุรงค์สงคราม และพระศักดิ์ศัลยาวุธ พอเสวยเสร็จ เสด็จออกพลับพลา ครูและนักเรียนโรงเรียนตัวอย่างมณฑล โรงเรียนสตรียุพราชวิทยาลัย โรงเรียนปรินส์รอแยล โรงเรียนดาราวิทยาลัยกับคณะดนตรี รวม ๖๔ คนร้องมโหรี (คอนเสิร์ท) เพลงตับนางลอยถวาย ดังได้นำมาลงไว้ต่อไปนี้ พอร้องจบเสด็จขึ้น

บทร้องตับนางลอย

คำถวายพระพร (๑)

(ร้องแขกมอญ ๒ ชั้น)

ท่อน ๑ ขอเดชะผ่าละอองธุลี
ปกเกศีข้าพระบาททั่วหน้า

ท่อน ๒ ครูนักเรียนหญิงชายที่ได้มา
ขับบำเรอราชาบื่นไผท

ท่อน ๓ โดยความที่ปีติเป็นพิเศษ
เสด็จประเวศถึงเวียงเชียงใหม่

ท่อน ๑ พระราชทานพระแสงสิทธิ์ฤทธิไกร
อีกธงไชยไว้ต่างพระภูมี

(๑) พระยาเพ็ชร์พิไสยศรีสวัสดิ์ (แม้น วสันตสิงห์) แต่ง

ท่อน ๒ ขอจตุรพรไชยได้ประสิทธิ์
แด่บพิตรธิบดินทร์ปิ่นกรุงศรี
ท่อน ๓ ทั้งบรมสมเด็จพระราชินี
สิ่งใดมีพระประสงค์จงสม เอย ฯ

ต่อนี้ไปร้องตามบทตับนางลอย ที่สมเด็จพระเจ้าบรมวงศ์เธอ เจ้าฟ้ากรมพระนริศรานุวัดติวงศ์ ทรงพระนิพนธ์ให้มโหรีของเจ้าพระยาเทเวศร์วงศ์วิวัฒน์ร้องเนื่องในการรับรอง เคาน ออฟ ตุริน เจ้าอิตาลี เมื่อ พ.ศ. ๒๔๔๑

วันที่ ๓ เวลา ๗.๐๐ นาฬิกา พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว สมเด็จพระบรมราชินี เสด็จทรงรถยนต์พระที่นั่งมีรถนายตำรวจภูธรนำเสด็จออกจากที่ประทับ ไปทอดพระเนตรการตักบาตรตามประเพณีเมืองที่วัดพระสิงห์ พระยาเพ็ชร์พิไสยศรีสวัสดิ์นั่งหน้ารถพระที่นั่งตามตำแหน่ง ทอดพระเนตรการตักบาตรเสร็จแล้วเสด็จขึ้นประทับรถยนต์ประพาสบ้านท่าต้นปิ่นใต้เมืองเชียงใหม่ ขากลับเสด็จประพาสถนนแม่ออนไปจนถึงบ้านบวกครก

เวลา ๑๕.๐๐ นาฬิกา เสด็จทอดพระเนตรสถานีอนามัยแล้ว เสด็จโรงทหาร แม่ทัพที่ ๒ และผู้บัญชาการทหารและนายทหารคอยรับเสด็จที่หน้ากรมบัญชาการกองพล เสด็จทอดพระเนตรที่ว่าการกองพล การฝึกหัดทหารราบ ทหารปืนใหญ่ และสถานที่ต่าง ๆ ทั่วแล้ว เสด็จประทับสโมสรเดชานุเคราะห์ (สโมสรทหาร) มีการเล่นลอนเทนนิส แบดมินตัน บาสเกตบอลถวายทอดพระเนตร บุตรภรรยา

นายทหารตั้งเครื่องน้ำชาถวาย และเลี้ยงแขกที่เชิญทั่วหน้ากัน พอเวลาสมควรเสด็จกลับที่ประทับ

เวลาค่ำทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ ให้เชิญ มิสเตอร์ ดับลิว เอ. อาร์. วุด กงสุลเยเนอราลอังกฤษ ๑ มองสิเออร์คามินน๊อตตอง กงสุลฝรั่งเศส ๑ ดร. จ.ว. แมคเคน ผู้จัดการโรงพยาบาลโรคเรื้อน ๑ ดร. อี.ค. คอร์ต ผู้จัดการโรงพยาบาลแมคคอมมิก ๑ เรเวอเรนด์ ว. ฮาริส อาจารย์ใหญ่โรงเรียนปรินส์รอแยล ๑ มิสเตอร์ ด. ฟ. แมคพี ผู้จัดการห้างบอเนียว ๑ มิสเตอร์ เอ.ล. เควริเปล ผู้จัดการห้างบอมเบ ๑ มารับพระราชทานอาหารร่วมโต๊ะเสวย

ในโอกาสนี้ได้ทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ พระราชทานเครื่องราชอิสริยาภรณ์ จัตุรถาภรณ์มงกุฎ แก่ ดร. จ.ว. แมคเคน. เบญจมาภรณ์ช้างเผือก แก่ มิสเตอร์ ด. ฟ. แมคพี. เบญจมาภรณ์มงกุฎ แก่ มิสเตอร์ เอ.ล. เควริเปล, เรเวอเรนด์ ว. ฮาริส, ดร. อี. ค. คอร์ต

เสวยเสร็จเสด็จออกพลับพลา ทอดพระเนตรภาพยนตร์ของบริษัทพัฒนากรที่จัดมาฉายฉลองพระเดชพระคุณ ประทับทอดพระเนตรอยู่พอควรแก่เวลาแล้ว เสด็จขึ้น

วันที่ ๔ เวลา ๑๖.๐๐ นาฬิกา ทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ พระราชทานเครื่องราชอิสริยาภรณ์ จัตุรถาภรณ์ช้างเผือก แก่นายพันตำรวจเอกเจ้าชัยสงครามแล้ว ทรงรถยนต์พระที่นั่งพร้อมด้วยสมเด็จพระบรมราชินีเสด็จประพาสเวียงเจ็ดริน ทอดพระเนตรน้ำตกห้วยแก้วที่ดอยสุเทพแล้วเสด็จสโมสรนวรัฐ สมาชิกสโมสรตั้งเครื่องว่าง

ถวาย และเลี้ยงราชบริพารทั่วกัน พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวทรงลอนเทนนิส สมเด็จพระบรมราชินีทรงแบดมินตัน พอได้เวลาสมควรเสด็จกลับที่ประทับ

ค่ำวันนี้ ทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ ให้เชิญพระราชชายาเจ้าดารารัศมี หม่อมเจ้าอลงกฎ เจ้าแก้วนวรัฐ เจ้าจามรี และพระยาราชนกูล กับคุณหญิง มารับพระราชทานอาหารร่วมโต๊ะเสวย

เสด็จกลับคืนกรุงเทพพระมหานคร

วันที่ ๕ เป็นวันกำหนดเสด็จพระราชดำเนินกลับสู่กรุงเทพ-พระมหานคร เวลาเช้าที่หน้าที่ประทับมีกองลูกเสือพร้อมด้วยธงประจำกองตั้งส่งเสด็จ ตำรวจภูธรรายทาง บ้านเรือน โรงร้านที่อยู่ ๒ ข้างทางเสด็จตั้งเครื่องบูชาและตกแต่งอย่างวันรับเสด็จ พระสงฆ์ตามวัดมานั่งปะรำคอยถวายชยันโตประพรมน้ำพระพุทธมนต์ ที่สถานีมีพระสงฆ์คอยสวดชยันโต มีพระเทพมุนีเป็นประธาน กองเกียรติยศทหารเสือป่า เจ้านายข้าราชการ กงสุลชาวต่างประเทศตลอดบุตรภรรยาแต่งตัวเต็มยศคอยส่งเสด็จ เวลา ๗.๓๐ นาฬิกา พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว สมเด็จพระบรมราชินี ทรงรถยนต์พระที่นั่งมีรถนายตำรวจภูธรนำเสด็จไปยังสถานีรถไฟ มีพระราชดำรัสปราศรัยแก่เจ้านายข้าราชการผู้ใหญ่ผู้น้อยที่มาคอยส่งเสด็จ แล้วเสด็จประทับรถไฟพระที่นั่ง บรรดาผู้มาส่งเสด็จทั้งหมดต่างมีความเศร้าใจระลึกถึงพระมหากรุณาธิคุณ เพราะระวางเวลาที่ประทับอยู่เชียงใหม่บ้าน

เมืองสนุกครึกครื้น ประชาชนมีความชื่นบานทั่วหน้า เมื่อมาด่วนเสด็จกลับเสียโดยเร็ววันดังนี้จึงต่างรู้สึกสลดอาลัยไปตามกัน ครั้นเวลา ๘.๐๐ นาฬิกา กระบวนรถพระที่นั่งเคลื่อนออกจากสถานีเชียงใหม่ พระยาราชนกูล สมุหเทศาภิบาล กับนายพันตำรวจเอก พระพิทักษ์ทวยหาญ ผู้บังคับการตำรวจภูธรมณฑล ตามส่งเสด็จในกระบวน และกราบบังคมลากลับเมื่อรถถึงเด่นชัย สมุหเทศาภิบาลมณฑลพิษณุโลกและมณฑลอื่นรับและส่งเสด็จดุจเมื่อเสด็จไป รถไฟใช้จักรเดินตลอดทั้งกลางวันกลางคืน รุ่งขึ้นวันที่ ๖ เวลา ๑๑.๔๐ นาฬิกา รถไฟพระที่นั่งถึงสถานีจิตรลดา เสด็จลงจากรถ มีพระราชดำรัสแก่พระบรมวงศานุวงศ์ และข้าทูลละอองธุลีพระบาทซึ่งมาเฝ้าทูลละอองธุลีพระบาทรับเสด็จตามสมควร แล้วเสด็จขึ้นประทับรถยนต์พระที่นั่งสู่พระที่นั่งอัมพรสถาน พระราชวังดุสิต

สิริเวลาเสด็จพระราชดำเนินเลียบมณฑลฝ่ายเหนือ ทั้งไปและกลับในคราวนี้ ๓๒ ราตรี ด้วยเดชะพระบารมีราชกฤษฎาภินิหาร ไม่มีเหตุการณ์อย่างใดอย่างหนึ่งมาแผ้วพานพระบาทยุคล ทั้งในเวลาเสด็จไปและเสด็จกลับเลย
